

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ÇANKIRI VE ÇEVRESİ AİLE VE KİŞİ LAKAPLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Rabia ALTINTAŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI**

Aralık 2022

**ÇANKIRI VE ÇEVRESİ AİLE VE KİŞİ LAKAPLARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Rabia ALTINTAŞ

**YÜKSEK LİSANS
TÜRK HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Aralık 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Rabia ALTINTAŞ

14.12.2022

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi öğrencisi Rabia ALTINTAŞ tarafından hazırlanan ÇANKIRI AİLE VE KİŞİ LAKAPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME başlıklı tez çalışması 14/12/2022 tarih ve saat 12.00’da yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad Soyad/Kurum)		
Doç. Dr. Ezgİ METİN BASAT	X	
Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı		
Tez Danışmanı (Unvan/Ad Soyad/Kurum)		
Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL	X	
AHBVÜ, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü		
Üye (Unvan/Ad Soyad/Kurum)		
Doç. Dr. Dilek Türkyılmaz	X	
AHBVÜ, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü		

ÇANKIRI VE ÇEVRESİ AİLE VE KİŞİ LAKAPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME
(Yüksek Lisans Tezi)

Rabia ALTINTAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2022

ÖZET

Yapılan bu çalışmada Çankırı'nın tarihi, etnik yapısı, kültürel ve coğrafi özellikleri anlatılmış, ardından adbilim (onomastik) üzerinden yola çıkılarak Türklerde adlandırma, lakabın tanımı ve veriliş hikayeleri üzerinde durulmuştur. Çankırı ili merkez ve ilçe köylerinde lakap verme geleneğinden bahsedilmiş kaynak kişiler ile görüşülerek çalışmamıza kaynak mahiyetinde olan anekdotlar derlenmiştir. Kaynak kişiler aracılığı ile elde edilen lakaplar yörede kullanılış şekline göre müdahale edilmeden sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Kaynak kişilerden dinlenen bilgiler ve deneyimler neticesinde yaşanan göçlerin lakaplara etkisi tartışılmıştır.

Bilim Kodu : 31003
Anahtar Kelimeler : Ad Bilimi, Lakap, Takma Ad, Antroponimi, Çankırı, Gelenek, Köy, Göç
Sayfa Adedi : 87
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

AN INVESTIGATION ON FAMILY AND PERSON NICKNAMES IN ÇANKIRI AND
ITS ENVIRONS
(M. Sc. Thesis)

Rabia ALTINTAŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

December 2022

ABSTRACT

In this study, the history, ethnic structure, cultural and geographical features of Çankırı were explained, then, on the basis of onomastics, naming in Turks, the definition of nickname and the stories of giving it were emphasized. The tradition of giving nicknames in the central and district villages of Çankırı was mentioned, and anecdotes, which were the source of our study, were compiled by interviewing the source people. The nicknames obtained through the source persons were classified according to the way they are used in the region without any intervention. As a result of the information and experiences heard from the source people, the effect of the migrations on the nicknames was discussed.

Science Code : 31003
Key Words : Onomastics, nickname, anthroponomy, Çankırı, tradition, village, migration
Page Number : 87
Supervisor : Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL

TEŞEKKÜR

Çalışmam esnasında beni her zaman motive eden ve destekleyen sevgili eşim Semih ALTINTAŞ'a, alan araştırmam ve tüm hayatımda bana rehberlik eden Anneme, bilgi ve tecrübesini benden esirgemeyen sevgili dostum Burakhan KABAÇAM'a, Danışmanım Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL'e kaybettiğim yolumu bulmama yardımcı olduğu için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLARIN LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
2. ÇANKIRI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	13
2.1. Çankırı Adının Menşei.....	13
2.2. Çankırı Tarihi.....	16
2.3. Çankırı İli İdari Yapısı	24
2.4. Kültürel Yapı	25
2.5. Din ve Mezhep Yapısı	28
2.6. Coğrafi Özellikleri	28
2.7. Nüfus Yapısı	31
3. LAKAPLAR	33
4. ÇANKIRI AİLE VE KİŞİ LAKAPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME	39
4.1. Olumlu Lakaplar	39
4.1.1. İş ve Uğraşlara Bağlı Olarak Verilen Lakaplar	39
4.1.2. Kişinin Belirgin Fiziki ve Karakteristik Özelliklerine Göre Verilen Lakaplar	44
4.2. Olumsuz Lakaplar	50
4.2.1. Olumsuz Bir Davranıştan Dolayı Verilen Lakaplar	50
4.2.2. Fiziki Özüne Göre Verilen Lakaplar	51

	Sayfa
4.2.3. Hayvanlara Benzetilmelerine Göre Verilen Lakaplar	52
4.3. Ata, Dede, Baba İsminden Gelen Aile ve Kişi Lakapları	52
4.4. Kişinin Sürekli Tekrarladığı Kelimelerden ya da Çıkardığı Seslerden Kaynaklı Aile ve Kişi Lakapları	53
4.5. Bir Olaya Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Aile ve Kişi Lakapları	55
4.6. Kişinin Kendini Tekrarlayan Davranışlarından Dolayı Verilen Aile ve Kişi Lakapları	60
4.7. Çıkış Sebebi Bilinmeyen/Hatırlanamayan Lakaplar.....	61
4.8. Söyleyişte Değişime Uğrayan Adların Lakap Olarak Değerlendirilmesi..	62
4.9. Geldikleri Yerin Adına Göre Verilen Lakaplar	63
4.10. Aile Lakapları	64
5. SONUÇ	69
KAYNAKLAR	73
EKLER.....	79
EK-1: Kaynak Kişi Listesi	79
ÖZGEÇMİŞ	87

TABLÖLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. 2021 yılı sonunda Çankırı ili ve ilçelerinin yerleşim yeri ve nüfusla ilgili sayısal bilgileri.....	32

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AKT.

Aktaran

TDK

Türk Dil Kurumu

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

YAY.

Yayıncılık

YY.

Yüzyıl

1. GİRİŞ

Ben giderim adım kalır,

Dostlar beni hatırlasın...

(Aşık Veysel)

İnsanlık tarihi boyunca insan zihni gördüğü, dokunduğu ve hissettiği her şeyi açıklamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu sebeptendir ki bugün her şeyin bir adı, bir sanı vardır. Nesne ya da kişi ona verilen ad ile özdeşleşir ve birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirilir. Aşık Veysel'in de türküsünde belirttiği “Ben giderim adım kalır/Dostlar beni hatırlasın” dizeleri bu düşüncelerimize ortaklık eden dizelerdir. İnsan bu dünyadan eti ve kemiğiyle göç ettiğinde ondan geriye bir tek şey kalır o da adıdır. Hengirmen, adı evrendeki canlı cansız varlıkları, nesneler, eşyaları ve kavramları bildiren sözcükler olduğu şeklinde tanımlamıştır. (Hengirmen,1999) Çelik'e göre toplumsal yapıdaki kültürel kimliğin ve aidiyetin göstergelerinden birisi, isim olgusudur. İsimler varlıkları tarihsel ve kültürel bir anlamla ilişkili olarak tanımlar. “Varlık dünyasında herhangi bir ‘şey’, isim almak suretiyle, belirlenmiş, somut bir alana çıkar ve belirli bir yapıya kavuşur. Bu anlamda isimler, ‘genetik şifre gibi, sosyo-kültürel hayatın ortak dilinde örüntüleşmiş kültür desenleri’ni ifade eder.” demiştir. (Çelik,2005:1) Emecan ise adların sadece adlandırma ihtiyacı için kullanılan simgeler olmadığını, adların bireylerin tüm somut ve ahlaki kişiliğini yansıttığının yanı sıra toplumun sosyokültürel yapısını belirlediğini ifade etmiştir. (Emecan,1998:37) İnsanlık tarihi boyunca adların önemli bir işlevi olduğunu sosyal yaşantımızda ve günlük hayatımızda sayısız şekilde deneyimlemekteyiz. Bu yüzden bu alan bir bilim dalı olarak değerlendirilmiş ve disipline edilmiştir. Ad bilim alanını çeşitli disiplinler kendi alanları ile ilgili olan açıdan ele alıp değerlendirmiştir. Ad bilimin en geniş tanımını Sakaoğlu yapmıştır.

Canlıların, nesnelerin ve kavramların kısacası çevremizde gördüğümüz ve algıladığımız her şeyin adıyla ilgilenen bilim dalı olduğunu ve bu bilim dalının dil bilimciler, sosyologlar, halk bilimciler, hukukçular vb. kendi alanlarıyla ilgili yönlerini ele alarak incelediğini bu çerçevede sonuçlandırdığını belirtmiştir. Adın mahkeme kararıyla düzeltilmesine veya aile arasında, okul veya mahalle arkadaşlarınca söylenişindeki değişikliğe varıncaya kadar çok farklı yönleri olduğunu belirtir. Bu nedenle bir adın etrafında toplanan ya da kümelenen araştırma dallarının farklılık göstermesinde ve değişik adla anılmasını doğal karşılamıştır. (Sakaoğlu, 2001)

Ad bilimi bütün adlar üzerinde çalışma yapan bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde ad bilimi ile ilgili çalışmalar ilk etapta; Fuat Köprülü, Ahmet Caferoğlu, Faruk Sümer, Yılmaz Kurt, Hasan Eren tarafından yapılmıştır. Köprülü ad bilimini “Şahıs isimlerinin ve soyadlarının nasıl ve ne gibi usullere, ananelere göre teşekkül ettiğini, etnografyanın, filolojinin yardımı ile tayin ve tenvir eden bir bilgi şubesi.” Olarak tanımlamıştır. (Köprülü,1950:221-235)

Türkçe sözlükte ad bilimi “Dil biliminin adlar, özellikle kişi adları üzerinde duran ve onları köken bilgisi, tarihsel gelişim, dil ve kültür sorunları açısından inceleyen dalıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. (TDK,1945:24)

Doğan Aksan ad bilimini dar ad bilim ve geniş ad bilim olarak iki grupta incelemiştir. Dar ad bilim; özel adları köken bilgisi, tarihsel gelişme yönünden ve çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilim dalıdır. (Aksan, 2009: 32)." "Geniş ad bilim; sözcük-kavram ilişkisine önem veren bilim dalıdır. (Aksan,2009: 32)."

Günay Karaağaç, ad bilimi ile ilgili şu tanımlı yapmıştır: "Eski devirlerde varlık ve adı ilişkisini; dilin söz ve deyim yapma yollarını, varlıkları adlandırma ilkelerini araştıran anlam bilgisi." (2013:42) Karaağaç “Türkçe Alıntılar Sözlüğü'nde onomastik için: "1. Ad verme geleneği. 2. Özel adlar ve özellikle kişi adları bilimi." (2015: 606) olarak tanımlamıştır.

Saim Sakaoğlu ad bilimi ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında, "Özel ad bilimi (onomastics): Dil birimlerin özel ad kullanımları ile özel adların verilme geleneklerini araştırma çalışmalarının adı." (2001:11) diye ifade eder. Sakaoğlu, çalışmasında ad bilim dallarını şu şekilde sınıflandırır:

1. Kişi adlarıyla uğraşan ad bilimi kolu: (Antroponimi).
2. Yer adları ile uğraşan kolu: (Toponomi).
3. Dağ adları ile uğraşan kolu: (Oronomi).
4. Göl, nehir, ırmak, vb. su adları ile uğraşan kolu: (Hidronomi). (2001: 11)

Sakaoğlu'na göre ad biliminin bu tür dallara ayrılmasının yanında görevlerine göre de tasnifi söz konusudur. Onlardan bazılarını örnekler:

1. Koruyan adlar: (Apotropaeon). Bunun da alt dalları vardır.

- a. Kötü ruhları korkutan hayvanların adları: Arslan, Kaplan, Bars, vb.
 - b. Hor görülen adlara koruyucu görevi verilir: Köpek, İt, Barak, vb.
 - c. Oğlanlara verilen kız adları, kızlara verilen oğlan adlarının benzerlikleri: Beke, Ece, vb.
 - d. Çocuğun sevilmediğini göstermek için verilen çirkin adlar: Boklug, Mordar, Bejdir * vb.
2. Değerli bir şey anlamına gelen adlar (Hypochoristica): Közel, Konca, Kçük, Bonçuk, vb.
3. Allah'ın adlarını içine alan adlar (Teofor). Ayrıca “Meşhur adlar”, “Tesadüfi adlar”, “Amaçlı adlar” gibi adlar da vardır (Sakaoğlu, 2001: 11).

Günay Karaağaç ise ad bilimi içinde yer alan diğer ad bilim dallarını şöyle sıralamıştır:

Halk Adı (etnonim): Bütün boy ve ulusların adları, özel adların bu bölümünü oluşturur.

Gök Cismi Adı (cosmonim): Gökyüzü varlıklarının adları, her dilde oldukça değişik kaynaklıdır. Bunlar, diğer dillerden olduğu gibi ya da anlam aktarması yoluyla alınmış adlardır.

Kurum Adı (ktematonim): Her türlü dükkân, mağaza, kurum ve kuruluşları diğerlerinden ayrılmak için özel bir adlandırmaya ihtiyaç duyar.

Takma Adlar, Unvan ve Mahlaslar: Bu alana İngilizce nick names denilmektedir. Kara, deniz ve sularda yaşayan, her türden evcil veya yabani hayvanlara veya insanlara taktığımız adlardır (Karaağaç, 2013: 26).

İnsanın anlamlandırma çabasından doğmuş olan ad bilim; dilbilim, halk bilim, sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi birçok disipline inceleme ve araştırma alanı yaratmıştır. Bu disiplinlerin her biri ile yakın ilişki içinde olan halk bilim disiplini ise bu alanda birçok kaynağın ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. İşte bu alana Onomastik yani ad bilimi dalı altında Antroponimi yani “insan adı bilimi” ortaya çıkmıştır. Türk Bilim adamları arasında Onomastik kelimesini ilk defa kullanan Agop Dilaçar'dır. (Dilaçar,1938) Kişi adlarının karşılığı “Antroponimi” kelimesini ilk kez kullanan ise Ahmet Caferoğlu'dur. Onomastik kelimesinin tanımını ilk defa yapan kişi ise Hüseyin Namık Orkun'dur. Orkun'a göre “Onomastik tanımı özel isimlerle uğraşan yeni bir bilgi alanı meydana çıkmıştır ki buna Onomastikon adı verilmektedir.” (Orkun, 1946: 16) Antroponimi bilimi Türk Dünyası araştırmalarında adların kişilik üzerindeki etkilerini, veriliş biçimlerini, anlamlarını, dini, toplumsal ve kültürel etkileri gibi birçok konuyu değerlendirme alanına almıştır.

Örnek ise adlandırma eylemini materyalist bir çerçevede açıklamıştır.

Örnek'e göre “İnsan, olağan ve olağanüstü bir durumu, kavramı ya da nesneyi adlandırabilmek, yorumlayabilmek veya başka durumlardan ayırabilmek için

adlandırma eylemini gerçekleştirmiştir. Yani birey, adın çağrıştırdığı tecrübeye göre bir davranış geliştirir ve bu davranışa göre yaşamını sürdürüp, bunu yaşamında kullanır. Birey bir varlığın, var olduğuna açıklık getirip bu açıklığı kavrayabilmek için o varlığa bir ad vermek zorundadır. Yüce varlık ya da varlıklar inancının yaşandığı yerlerde, bireyin bu varlığı ya da varlıkları ölümsüzlük, kudret, canlı ya da cansız varlık yaratma, öldürme, hayat verme, vb. özelliklerine göre adlandırılır. Bu adlandırmalarla onlara yalvarıp istekte bulunurlar.” (Örnek, 2014:73). Alanda Vahdet Özcan’dan dinlediğimiz bir anekdota göre zamanında köylerinde yaşayan Memidik’in çocuğu yokmuş. Dudu’nun kızı Emine’yi evlatlık almış. Veset Ağanın Osman’ı da iç güveyliğine almış. Vahdet Özcan Memidik’in Veset Ağanın oğlu Osman’ı iç güveyliğine almasının sebebini şu şekilde açıklıyor: Ocak yanmaya devam etsin, dua edilirken bu haneden yiyip içmişlerin, gelmiş geçmişlerin ifadeleri ile dua edildiğinde Memidik’in ruhuna da dua gitsin, amel defteri kapanmasın diye böyle yapmış. Yine Vahdet Özcan’ın ifadesine göre “Bizim bu tarafta imamlar dua ederken bazen herkesçe bilinen lakapları kullanırlar, onlar da artık bu köydeki lakapları iyi biliyor.” Vahdet Özcan’nın bu anekdotu Örnek’in belirtmiş olduğu “Adlandırmalarla yalvarıp istekte bulunurlar.” ifadesinin somut bir örneği olarak karşımıza çıkar. Yine alan araştırmasında Seyran Öz’den dinlediğimiz bir başka anekdot ise “Bizim torunun doğumu çok sıkıntılı oldu, o zamanlar böyle hastaneye doktora ulaşmak çok zor oluyordu. Gelin de iyice kötülemişti. Çocuk doğmadan adını ne koyalım diye bana danıştılar. Ben de yaşarsa Dilek, ölürse Melek koyalım dedim. Torun doğdu çok zayıftı, çelimsizdi ama yaşadı adı da Dilek oldu.” Bu anekdot ise Örnek’in “Yüce varlık veya varlıklar inancının yaşandığı yerlerde, bireyin bu varlığı veya varlıkları ölümsüzlük, kudret, canlı ya da cansız varlık yaratma, öldürme, hayat verme, vb. özelliklerine göre adlandırılır.” ifadesinin somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukları çeşitli sağlık sorunları ile yaşamayan ailelerin, yeni doğan çocuklarının yaşaması için Durmuş, Yaşar, Dursun gibi adların verildiği görülmektedir. Rasony “Türklükle Kadın Adları” adlı eserinde yaptığı araştırmalar neticesinde “Ailelerin çocuklarını yaşatmak için daha önce çocuğu hiç ölmemiş, kötü ruhları hiç kızdırmamış bir kadına para karşılığı satıp daha sonra geri aldıklarını böylelikle çocuğa ‘Satı’ ya da ‘Satılmış’ adının verildiğini belirtmiştir.” (Rasony,1964) Gülensoy, “Çocuğun yaşaması ile ilgili bir başka inanış ise çocuğa kötü anlamlı adlar vererek çocuğu kötü ruhlardan korumaktır, bu sebeple

aileler kötü ruhları kandırmak için çocuklarına “Beldenbok” gibi isimler koymakta olduğunu belirtmiştir.” (Gülensoy,2011) İnanışların yanında dilekler de ad seçimlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Türklerin ataerkil bir toplum olması sebebi ile toplumdaki büyük bir kesim doğacak çocuğun erkek olmasını çok istemektedir. Buna bağlı olarak doğan kız çocuklarına verdikleri isimler de etkilenmiştir. Örneğin Yeter, Döndü, Döne gibi isimleri doğan kız çocuğunun arkasından gelecek çocuğun erkek olmasını istedikleri için koymuşlardır.

Antroponimi sınırları itibariyle kişinin gerçek adını, takma adını (lakap), göbek adını, soyadını ve unvanını da kapsar. Bu kapsam dahilinde lakapları merkeze alan bu çalışmamızı kişi adları bilimi “Antroponimi” disiplini içinde değerlendirmek isabetli olacaktır.

İnsanlık meydana geldiği günden bu yana insanlar birbiri ile iletişim kurabilmek için önce isme ihtiyaç duymuştur. Osponova, “Kişi adlarının çıkış ve verilmiş tarihinin çok eskilere, ilk çağlara dayandığını, ilk önce oymak, kabile adlarının, daha sonra ise kişi adlarının çıktığının bilimsel bir gerçek olduğunu belirtmiştir.” (Jangabilova akt.; Osponova,2013) İnsan önce çevresini anlamlandırmış daha sonra kendini tanımlamıştır. Bu yüzden isimleri ile ilgili birtakım ödünclemeler yapmıştır. Bu ödünclemeler Türklerde başta doğada anlamlandırılan isimler, çocuğun doğduğu gün olan önemli bir olaydan, hayvanlardan, dini kitaplardan ya da kahraman olarak gördükleri bir başka kişinin ismini koyarak yapılmıştır. İnsanlar bu adlandırmaları yaparken bu adların içine umutlarını, dileklerini de sığdırırlar. İnsan doğar doğmaz ona bir ad koyulur ve “adı gibi yaşasın, adı gibi ömrü olsun” gibi deyişlerle bu tören sonlandırılır. Örneğin çocuğa “Alp” adı koyulduysa onun “Alp” gibi cesur olmasını, yiğit olmasını temenni ederler. Çocuklara güçlü hayvan adları da ad olarak verilmiştir: bunlardan bazıları Aslan, Pars, Kartal olarak sıralanabilir. Eski Türklerde kişinin ad alması için bir kahramanlık göstermesi gerektiğini ancak bundan sonra ad alabildiğine kaynaklarda rastlamaktayız. Dede Korkut hikayelerinden Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek hikayesinde geçen “Ol zamanda bir oğlan baş kesmese, kan dökmese ad komazlar idi.”, ifadesi bu savı desteklemektedir. Hikayede Bamsı Beyrek adını on beş yaşında atlanıp ava çıkar, bezirganlara saldıran beş yüz kafirin hakkından gelir. Babasının yanına döndüğünde babasına bezirganlar haber verir “Oğlun baş kesti, kan döktü.”

diye. Bamsı Beyrek'in babası Pay Büre de "Bre bu oğlana ad koyacak kadar var mıdır?" diye bezirganlara sorar. İşte Dede Korkut'ta ad almak, ad vermek de bu şekilde önemsenmiş ve hikayelerde yer almıştır. Dede Korkut hikayelerinde bu şekilde olan ad alma geleneği daha sonraları çocuğa doğar doğmaz ad koymak şeklinde devam etmiştir. "Oğuz Kağan Destanında Uruz Bey'in oğlu babasının kendisine saklamasını emrettiği şeyi saklayıp Oğuz Kağan'a teslim ettiği için Uruz Beyin oğluna Oğuz Kağan tarafından "Saklap" adı verilmiştir." (Aksan,2000) Toplum yapısının günden güne değişmesi adlara da sirayet etmiş ve toplumların ad veriş biçimini, koydukları adları etkilemiştir. Abdurrahman, Büyük Hun İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra başlamış olan istikrarsızlık ve güçsüzlükten dolayı halkın isteklerini ve dileklerini çocuklarına vermiş oldukları adlarda dile getirdiğini belirtmiş ve ardından Göktürk ve Uygur boyları arasında yaygın olan isimlerden Bumin, İstemi, İl-Teriş, Kut-Almış, Kapgan gibi adlara rastlandığını belirterek ifadelerini desteklemiştir. (Abdurrahman, 2004) Türklerin sıkça kullanmış olduğu "adı sanı yok olmak" deyiminin yüzyıllar önce dikilmiş olan Orhun Yazıtlarında da "atı küsü yok bol-" şeklinde geçtiğini görmekteyiz. İslamiyet'le birlikte ise Türklerin çocuklarına somut adlardan çok Kur'anı Kerimde geçen soyut adlardan koymayı yeğledikleri görülmektedir. Hazreti Muhammed'in "Siz kıyamet gününde hem kendi adınızla hem de babalarınızın adıyla çağrılacaksınız; bu sebeple kendinize güzel adlar koyun." (Aras,1988) hadisi kişileri İslamiyet'in gereklerine uygun davranmak düşüncesine itmiş ve adları da buna göre vermişlerdir. Yine İslamiyet'le birlikte ad koyma ritüelleri de değişmiş ve dönüşmüştür. Kibar, çocuğa ad koyacak kişinin sabah namazını kıldıktan sonra çocuğu kucağına alıp ve kibleye döndüğünü, çocuğun sağ kulağına ezan okuyup, sol kulağına kamet getirdiğini ve yine sağ kulağına koyacağı adı üç kere söylediğini belirtmiştir. (Kibar, 2005) Platon, "İsmi kaybeden cisim, özünü de kaybeder." (Akt. Yavuz, Şenel; 2013) diyerek bu konunun evrenselliğini bize göstermektedir. Türklerin adlandırma eylemine önem verdiğini ad kelimesi ile kalıplaşmış birçok deyim aracılığıyla görmekteyiz. Kişinin adı ile uyumlu bir davranış sergilediğinde "ismiyle müsemma olmak" deyiminin kullanıldığını görmekteyiz. Yani kişinin ismi ile bir bütün haline geldiğini artık onun ayrılmaz bir parçası olduğunu bu deyim üzerinden de görmekteyiz. İsimleri sosyolojik olarak değerlendirdiğimizde ise bir kişinin ismine bakarak kişinin yaşadığı coğrafi ve kültürel çevreyi anlamamız kolay olacaktır. Başgöz bu konuda isim

tercihlerinin, kişilerin isteklerine, dileklerine, düşlerine ve inançları ile ileri derecede ilişkili olduğunu ve isimlerin kişisel ve toplumsal çevreyi yansıttığı için bir kişinin ismine bakılarak toplumun hangi kesiminden geldiğini, ailesinin eğitim durumu gibi birçok alanda fikir sahibi olunabileceğini vurgulamıştır. Fakat bunun yanında isimlerin, anlamını, bağlamını ve neden verildiğini doğru değerlendirmek için verilen ismi o çevrenin içine oturtarak incelemek gerektiğini belirtmiştir. (Başgöz 1986:215-216)

Hatta öyledir ki bazı noktalarda kişilerin siyasi görüşlerini de yansıtan isimlere rastlamaktayız. İsim tercihleri her zaman tam bir bilinçle yapılmamıştır o dönemde popüler olan, komşudan ya da medyanın yaygınlaşmaya başladığı dönemde medyadan duyulan isimlerin de çocuklara anlamı bilinmeden koyulmuş olduğu görülmektedir. Konumuz paralelinde Çelik'in ifadesi ise geleneksel toplumlarda isimleri cemaati ve cemaatin kültürünü yaşatmaya yönelik bir değer iken modern toplumsal yapıda isimler bireysel tercihlerin konusu ve bireyselliğin bir sembolü ya da göstergesi haline gelmektedir. Geleneksel kabulde kişiyi geçmişe bağlayan, kökenle irtibatı kuran sembolik kodlar olarak isimlerin, kişilerin geleceğine ilişkin mesaj ve dilekler içeren özel anlamlar taşıması ve kişilerin isimlerine yüklenilmiş tarihsel, kültürel, dini anlamlarla bütünleşmesi beklenirken, modern dünyada isimlerin bu tür misyonlardan uzak tutulduğunu ifade etmiştir. (Çelik, 2007)

Ad koyma ve çevresinde oluşan folklor bütün geleneksel uygulamalar gibi zamanla değişim ve dönüşüme uğramıştır. Köse bunu Türkiye'nin kendine özgü koşullarında, yaşanan kentleşme, aile içi rollerin değişmesine, tarihsel ve kültürel kodların zayıflamasına, geleneksel anlam kalıplarının ve yaşam biçimlerinin farklılaşmasına ve dolayısıyla isimle ilgili geleneksel anlayış ve uygulamalardan uzaklaşılmasına yol açtığı şeklinde ifade etmiştir. Zamanla dedenin ismini sürdürme eğilimi köy-kent ikilemi arasında çekişerek meydana "Haydar Berk" gibi ikili isimleri meydana getirmiştir. Kendini bu ikilem arasından çekip çıkaranlar ise yollarına "Berk" ile devam etmiştir. Özünel'in de belirttiği gibi melezleşmenin televizyon ile ilgisinin olduğunu da belirtmiş ve ardından görüşme yaptığı kaynak kişilerin televizyon dizilerindeki karakterlerin isimlerini kendi çocuklarına koyduklarını vurgulamıştır. (Özünel,2020:160) Bu bilgiler ışığında "ad koyma" geleneklerinin de melezleşme yaşadığını belirtmek gerekmektedir. Televizyonun ad

koyma geleneklerine etkisinin ardından lakapları da etkilediği eş zamanlı olarak gözlemlenebilir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde kişilerin kendilerini ya da çevresindeki kişileri televizyondaki karakterlerle özdeşleştirdiği ve bu biçimde birbirlerini ya da kendilerini nitelendirdikleri gözlemlenmiştir. Alanda Gül Dilek ile yapılan görüşmelerde kaynak kişinin kendisini “Hükümet Kadın” filmindeki kadın başrol ile özdeşleştirdiği “Ben hükümet kadını, her şeyle mücadele ettim herkese yettim.” İfadelerinden anlaşılmaktadır. Bir dönem filmi olan “Hababam Sınıfı” filmindeki karakterlerin ise birer lakabı vardır. İnek Şaban, Kel Mahmut, Badi Ekrem, Damat Ferit, Güdük Necmi, Bacaksız, Hayta İsmail, Domdom Ali, Tulum Hayri gibi lakaplar film içerisindeki karakterlerle özdeşleşmiş hatta o kadar içselleştirilmiştir ki toplumun bir kesimi hala Kemal Sunal’ı “İnek Şaban” olarak tanımaktadır. Biraz daha günümüze yaklaşılacak olursa bir dönem televizyonda haftalık gösterimde olan “Hayat Bilgisi” dizisindeki karakterlerin de birer lakabı bulunmaktaydı. Bu dizi bir lise gençlik dizisi olması sebebiyle o dönemde ortaokul, lise çağındaki bireyler tarafından hayranlıkla izlenmekteydi. Dizide Pıkaçu (Kerem), Barbie (Gamze), Ortega (Sedat), Kopil (Ali), Törpü (Yeliz), Kikirik (Biricik) gibi karakterler lakapları ile yer almaktaydı. Diziyi izleyen ortaokul, lise çağındaki bireyler ise ertesi gün öğrenim gördükleri okullarına gittiklerinde dizinin etkisi ile birlikte birbirlerine lakap takmaktaydılar. Oysa dizilerde gördükleri bu davranış biçimleri köyden kente göçün yoğun olmadığı dönemlerde aileleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. İşte medya bu noktada geçmişte toplumda zaten var olan değerleri, gelenekleri ve bunlarla ilgili olan uygulamaları topluma geri servis etmektedir. Genlerinde ya da hafızalarının bir köşesinde yer alan bu uygulamaları televizyonda gören toplum ise tutkunluk ve hayranlık ile gözünü ayırmadan takip etmektedir. Bir dönem internet ağında sıkça kullanılan Messenger uygulamasında herkesin kendine bir “Nickname” takması da burada dikkate değer bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Messenger uygulaması kişilerin birbirleri ile iletişim kurmalarını sağlayan sosyal bir ortam olmuştur. Günay Karaağaç’ın yapmış olduğu ad bilimi içinde yer alan diğer ad bilim dalları sıralamasında Takma adlar, unvan ve mahlaslar kısmında Nicknames hususuna da değinilmiştir. İngilizcedeki nicknames Türkçede lakap karşılığını bulmaktadır. İnternet ağında kurulan bu sosyal ortam, yapay ya da dijital denilen bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişiler bu ortamda nicknamelerini kendi kendilerine takmaktadır. Türk kültüründeki lakaplara -

Batı tabiri ile Nicknamelere- gelindiğinde ise bu lakaplar doğal ortamında, zamanla oluşmaktadır. Kişiler lakaplarını kendisi almaz sosyal çevresi tarafından verilir. Yani aslında bir kişinin lakabı o kişinin çevresindeki insanlarla olan iletişimi, paylaşımı ve tanınırlığı ile doğru orantılıdır. Nicknames konusuna dÖnÖlecek olursa başlarda eğlence amacı ile Messenger uygulamasında ortaya çıkmış olan Nicknames sonraları insanların kendilerini gizlemek için dijital ortamda kullandıkları bir araç haline gelmiştir. Kişiler dijital ortamda gerçek kimliklerini gizleyerek düşünce, fikir ve görüşlerini paylaşmış ve insanlarla iletişime geçmişlerdir.

KÖy kent ikilemi arasında çekişme yaşayan kültür varlıklarımızdan biri de bu çalışmamızın konusu olan lakaplardır. Lakapların yaşam sahası olarak nitelendirebileceğimiz alanlar Anadolu'nun kırsal kesimleridir. Lakapların çıkış noktası ile ilgili yapılan görüşmelerden de yola çıkılarak varılan kanı ise birbirinin aynı olan adlarla karşılaşmaya başlayınca kendilerine bir çözüm yolu olarak lakapları üretmiştir. Lakaplar başta karışıklığı önlemek için ortaya çıkmış olsa da zamanla mizahi, samimi ya da öteleyici bir faktör olarak kullanılmaya devam etmiştir görüşünün yanında en başta mizahi, dışlayıcı ya da samimi bir niyetle ortaya çıkan lakaplar zamanla isim karışıklıklarını önlemek için kullanılmıştır görüşünü de burada gündeme getirmek yerinde olacaktır. Alan araştırmamızda bu iki karşıt görüşü savunan ayrı ayrı kişilerle bu görüşler üzerine tartışılmış fakat konu her iki görüşün de makul görülmesi nedeni ile bir sonuca ulaştırılamamıştır. Bu çalışmamızda elimizdeki veriler ışığında bu görüşlerden birini hakim kılmak ilerleyen bölümlerde mümkün olacaktır. Lakap takmak devam eden bir süreç olarak karşımıza çıkarken toplumda yaşanan gelişmelerin getirmiş olduğu Soyadı Kanunu karışıklığının önünü kesen bir çözüm yolu olarak Türk Hukukunda yerini almıştır. Soyadı Kanunun çıkarılmasının ardından bazı aile ve kişiler hukuk sınırları dahilinde lakaplarını soyadı olarak kendilerine almıştır. Örneğin bu çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bahsedeceğimiz “Karışmazlar” ailesi soyadı kanunundan önce de aile büyüğü olan kişinin kimse ile görüşmemesi, toplu organizasyonlara katılmaması sebebi ile lakabının “Karışmazlar” olması ve soyadı alınırken de aileye bu soyadının verildiğini görüyoruz.

Sakaoğlu, Soyadı kanunun kabul edildiği 1934 tarihine kadar ülkemizde soyadı yerine geçmek üzere ailelerin lakaplarının kullanıldığını ve insanların bu

lakaplarıyla tanındığını belirtmiştir. Sakaoğlu'nun baba tarafının 'Sakaveliler', ana tarafının ise 'Nalbantlar' olarak bilindiğini kanunun uygulanması için iki yıllık bir süre tanındığını ve ailelerin kanunun sınırları dahilinde birer soyadı aldıklarını, bunun sonucu olarak baba tarafının, *zade*, *veli* vb. kelimelerin kanuna aykırı olması nedeniyle 'Sakaveliler' olan lakaplarının 'Sakaoğlu' soyadı olarak düzenlendiğini kendi yaşamında bir örnekle somutlamıştır. (Sakaoğlu,?) Lakaplar bu anlamda ad ile soyadı arasında bir geçiş dönemi gibi gözüküyor olsa da aslında kendine ayrı bir alan yaratmıştır. Çünkü toplum o zamana kadar hafızasına yerleştirdiği lakaplardan sıyrılamamıştır. Yani ad hangi anlamda olursa olsun ister gerçek ad ister lakap ister soyadı insan var olduğu sürece onunla birlikte yaşamaya devam etmiştir. 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen 2525 sayılı Soyadı Kanununda bir aşiret veya kabile ile ilgili olan soyadları kullanılamaz ve yeniden takılamayacağını (Madde 8), umumi edeplere uygun olmayan veya gülünç olan veya hakaret belirten soyadları kullanılamayacağını ve yeniden takılamayacağını (Madde 10), bir köyde, bir kasabada, bir şehirde bir soydan olmayanlar aynı soy adını seçmiş olurlarsa, bu ad bunlardan ilk müracaat eden için kabul olup diğerlerininkini değiştirileceğini, değiştirmemekte ısrar edenlerin soy adlarına ise büyük küçük gibi bir sıfatın veya herhangi bir ek ilave edilerek öbürlerinden ayırt edilmesi yoluna gidileceğini bu şekilde nüfusa, doğum kağıtlarına geçirileceğini (Madde 14) emretmiştir. (Resmi Gazete, 1934)

Alanda görüşülen kaynak kişilerin anlatıları doğrultusunda Madde 10'da belirtilen ifadelerin lakaplara bir atıf olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca madde 14'te belirtilen sebepten dolayı soyadlarının başına koyulan büyük, küçük ifadelerinin ise daha sonraları söyleyiş kolaylığı yaratmak için lakap olarak kullanıldığını kaynak kişinin şu ifadeleri ile doğrulayabiliriz: Münevver Ayyıldız "Babam hükümete gittiğinde Ahmetoğulları soyadını almak istemiş, aynı mahallede konuşmadığımız komşumuz hem komşumuz hem akrabamız da Ahmetoğulları soyadını almak isteyince bize büyükahmetoğulları onlara küçükahmetoğulları soyadlarını vermişler. Mahallenin yukarısına, bizim buraya "büyüklerin ora", mahallenin aşağısına "küçüklerin ora" derler." Şeklinde ifade etti. Bu olaydan sonra o köyde büyük ve küçük lakabına sahip iki aile ortaya çıkmış. Yine Münevver Ayyıldız'ın ifadelerine göre "Küçüklerin Cemil evlendi geçenlerde, aldığı kızın da bir sıkımlık canı varmış, namına yakışır." Diyerek ailenin almış ya da aileye verilmiş olan bu lakabın

kendince haklılığını dile getirdi. Gül Dilek ile yapmış olduğumuz görüşmede ise “Köye soy adı vermeye gelen memurlar insanların yüzüne bakarak soyadı veriyorlardı, “Çilduran” sülalesine sıra gelince memur ailenin çoğunluğunun yüzünde bulunan çil nedeni ile onlara “Çil” soyadını vermek istedi aile de zaten kendi lakabı “Çilduran” olduğu için aile “Çilduran” lakabını soy adı olarak aldı.” Alanda karşılaştığımız bu tür anlatıların çoğunlukta olması sebebiyle görüşülen kişilerin bir kısmının soyadı ile lakabı birbirine karıştırdığı bilgisine alan deneyimlerimiz neticesinde eriştik. Alanda kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde lakabını soyadı olarak alan örneklerle rastlanmıştır. Vahdet Özcan’ın aktarımına göre “Dedeleri Hasan Hüseyin kimsenin içine karışmaz, kimseye laf etmezmiş bu yüzden onlara ‘Karışmazlar’ demişler. Soyadı verilirken Memur köye geldiğinde Hasan Hüseyin gelmemiş köylülerden biri de ‘O kimsenin içine Karışmaz’ demiş, soyadları da böylelikle ‘Karışmazlar’ olmuş.” “Karışmazlar” başta bir kişiden zuhur etmiş daha sonra o ailenin bütünü için “Karışmazlar” lakabı kullanılmış ve akabinde aile “Karışmazlar” lakabını soyadı olarak almış.

Lakapların mahiyetini ve yerini anlayabilmek için ad bilimi içinde tam olarak nerede durduğuna bakmak çalışmamızın sınırlarını belirlemekte faydalı olacaktır. Tasnif şu şekilde yapılmıştır :

Boyraz’ın tasnifine göre Ad Bilimi Dalları

I. Tür Adları Alanı

- A)** Bitki Adları,
- B)** Hayvan Adları,
- C)** Yiyecek-İçecek Adları,
- D)** Giyim-Kuşam Adları,
- E)** Spor ve Sporla İlgili Adlar,
- F)** Alet Adları,
- G)** Meslek Adları,
- H)** Hastalık Adları,

II. Özel Adlar Alanı

A) Kişi Adları (Anthroponymie)

1- Künyevi Adlar

a) Asıl adlar

- b)** Soyadları
 - c)** Sülale Adları
 - d)** Unvanlar
 - e)** Köken ile İlgili Adlar
 - e-1)** Memleket Adları
 - e-2)** Irk ve Etnik Grup Adları
 - f)** Meslek Adları
- B)** Yakıştırma Adlar
 - a)** Lakaplar
 - b)** Mahlaslar, Müstearlar, Tapşırmalar, Rumuzlar
- C)** Yer Adları (Toponymie)
 - 1-** Coğrafi Adlar
 - 2-** Belde ve Belde ile İlgili Adlar
 - 3-** Yerel Adlar
- D)** Din, Mezhep, Millet Etnik Grup Adları
- E)** Kurum, Kuruluş ve Eser Adları (Ktematonymie) (Boyras,1998:107-138)

Boyras'ın tasnifinde görüyoruz ki lakaplar yakıştırma adlar başlığı altında ele alınmış fakat sülale adları künyevi adlar başlığı altında yer almıştır. Bu çalışmamızda ise sülale adlarının da bir kısmının çıkış noktasının lakaplar olduğunu ilerleyen bölümlerde göreceğiz.

Halk bilimi açısından lakaplar, kültür varlığında önemli bir yer tutar. Aynı zamanda toplumun düşünce yapısının, anlayışının çözümlenmesinde yol gösterici olur. Bu sınırlar içinde lakapların da dikkatle değerlendirilmesi ve anlaşılması gerekir. Kişilere verilen ilk adları yani nüfusa yazdırılan adlar üzerine uzun uzun düşünülerek verilen adlardır. Bu noktada bir yönlendirme ve sistematik bir düşünce yapısı ile bu adların verildiğini söyleyebiliriz. Ama lakaplar için bu sistematik düşünce yapısı söz konusu değildir. Lakaplar planlanmayan bir zamanda doğaçlama olarak birden ortaya çıkan ve bir yaratıcılık ürünü olan kavramlardır. Bu bakımdan lakaplar toplum hafızasının birer yansımasıdır. Lakapların takılma sebepleri ve bunların topluma yansımaları köy-kent ikilemi çerçevesinde bu çalışma içerisinde lakaplar doğrultusunda tartışılacaktır.

2. ÇANKIRI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Çankırı Adının Menşei

Yer adları bilimi ile ilgilenen bilim dalı ad bilimin bir alt kategorisinde yer alan toponomi yani yer adı bilimidir. Bu konuda da Türkiye’de pek çok çalışma bulunmaktadır. Kurgun “Toponomi kelimesinin Yunan kökenli bir kelime olduğunu, ‘Tupos’ yani ‘yer’ ve ‘onema’ yani ad kelimelerinin birleşimi ile oluştuğunu buradan da Türkçeye Yer Adı Bilimi olarak geçtiğini” belirtmiştir. (Kurgun, 2002:5) Yer adları, toplulukların varoluşundan itibaren, çok uzun yıllar sahip oldukları maddi ve manevi servetler arasında, kültürel değerlerin bütün özelliklerini de bünyesinde barındıran önemli değerlerden biridir. Bazı araştırmacılar yer adları için “Toprağın Dili” terimini kullanırlar. (Caferoğlu, 1966:165) Anadolu’da toponomi alanı ile ilgili ilk çalışmayı M. Fuat Köprülü yapmıştır. Bu çalışmasının adı “Oğuz Etnolojisine Dair Notlar”dır. Bu alanla ilgili çalışmalar daha sonraları geniş bir yelpazede ad bilimi alanı altında toparlanmış ve kendi içinde sınıflara ayrılmıştır. Kişi adları bilimini inceleyen dala antroponimi, yer adları bilimini inceleyen bilim dalında toponomi denilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında bu sınıflandırmanın detaylı şekline yer verilmiştir. Çankırı da Anadolu coğrafyasındaki diğer iller gibi adlandırılması sırasında çeşitli değişikliklere uğramış illerdendir. İnsanoğlu yaşadığı her coğrafyayı sahiplenme, benimseme eğiliminde olmuş ve yerlerin isimlerini de bu içgüdülerine göre kullanmıştır.

Çankırı, batıda antik dönemde *Bithynia* (Bitinya), doğuda ise Pontus diye isimlendirilen bölgeler arasında yer alan Paflagonya Bölgesi’nde bulunmaktadır. Çankırı şehrinin, antik ismi Gangra’dır ve bu ismi günümüze kadar korumuştur. Bu isim ilk olarak Grek ve Roma dönemlerinde belgelenmiştir. Gangra isminden bahseden en eski yazılı kaynak M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış olan çok yönlü bilim adamı Eratosthenes’dir. M.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde Alexander Polyhistor, Paflagonya ile ilgili kitabında Gangra’yı ele almıştır. Augustus döneminde yaşamış olan ünlü coğrafyacı Strabon, Gangra’yı kısaca betimlemiştir. Ondan sonra ansiklopedi yazarı Plinius *Historia Naturalis*’te Gangra’dan bahsetmektedir.

Çankırı’nın coğrafi konumu da şehrin isimlendirmesinde etken bir şekilde rol oynamış, içinde yaşayan topluluklar tarafından farklı anlamlandırmaların ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bir şehrin adını incelenirken o şehrin geçirdiği tarihi olaylar ve gelişmeler de dikkate alınmalı ve kronolojik şekilde takip edilmelidir ancak bu sayede adlandırma ile ilgili realist ve ayakları yere basan verilere

ulaşılabilir. Mehmedoğlu bu konuda, “Yer adları ile ilgili terimler daha önce var olan kalıntıları barındırmaktadır. Bu durum ise hem kùltùr, hem kùltùr tarihi, hem de dil tarihine katkı sağlamaktadır. Yer adları bilimi ‘Tarihin Aynası’ terimiyle de kullanılmaktadır.” (Mehmedoğlu,1999:552) şeklinde ifadeleri ile doğrulamıştır.

Gangra ismi, klasik dönemden Luvi devrine kadar uzanan, Anadolulu yerel bir addır. Ama antik bir Luvi ismi olan "Gangra" halk etimolojisine uygun olarak (halkın anlayamadığı isimlere kendi dilinde bir mana vermeye çalışması) “çan” ve “kırık” kelimeleri kullanılarak Çankırı haline dönüştürölmüştür. Ancak Osmanlı zamanlarında şehrin antik adı korunmuş, Kangırı veya Kângarı olarak kullanılmıştır. M.Ö. 3. yüzyıldan sonra bölgenin en önemli şehri ve yerli krallara başkentlik etmiş olan Gangra’nın efsanevi kuruluş hikayesini *Byzantionlu Stephanos*’tan öğrenmekteyiz. (<https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-> Çankırı İsmiinin Etimolojisi, Erişim Tarihi: 06.06.2022.)

Yazar burada Gangra sözcüğünün dişil olduğunu söyledikten sonra efsaneyi özetle şu şekilde anlatmaktadır:

Poseidon’la Aryes’in çocuğu olduğunu söyleyen Nikostratos Paflagonya çevresinde keçilerini otlatmak için bir otlak arar ve sonunda uygun bir yer bulur ve bu geçit vermeyen dağların çobanı, toprak sahibiyle anlaşır. Keçilerini otlatırken arazisine de göz kulak olacağını söyler... Bir gün yüksekçe bir tepe üzerinden çevreyi gözlerken dimdik yükselen fakat öbür tarafa geçit veren bir kayalık görür ve o sırada aşağıda oğlakların melediğini işitir. Orada doğurmuş olan keçiyle yavrusunu taşıyarak geçitten geçip, gördüğü elverişli arazi üstüne bir şehir kurar ve oğlağa taktığı Gangra adını şehre de verir. (<https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-> Çankırı İsmiinin Etimolojisi, Erişim Tarihi: 06.06.2022.)

Araştırmalarımız sırasında rastlamış olduğumuz diğer kaynaklara göre ise:

En eski kaynaklarda şehrin adı Kengri şeklinde geçer. Bilinen bir söylentiye göre Emir Karatekin Bey zorlu bir uğraştan sonra kenti fethettiği sırada, Bizanslıların çalmakta devam eden en büyük çanını göstererek ‘Çanı kırın!’ emrini verir. Bu emir, kısa bir süre sonra yerine getirilir fakat Emir Karatekin’in o emri unutulmaz. şehir ‘Çankırı’ adıyla anılmaya başlanır. (Uykucu, 1981)

“Selçukluların Anadolu’yu fethinden sonra, 1084 yılında Oğuz Türklerinden Karatekin oymağı Çankırı’yı alarak şehre ‘Kengürü’ demişler. Bu adın sonradan Çankırı olduğu sanılıyor.” (Önder,1969) “Bir diğer rivayete göre ise, eskiden bu bölgede pek çok kilise varmış. Çan sesleri bütün yaylaya yayılır, ta uzaklardan duyulurmuş.” (Önder, 1969) Bir başka söylentiye göre de Önder “Bu bölgeye yerleştirilen Karatekin oymağı halkı devlerle mal taşıır, kervan düzenlerlermiş. Dağ,

taş, ova, bayır deve çanları ile inlermiş.” Çan-kırı adının da buradan geldiğini belirtir. (Önder, 1969:66)

İç Anadolu’nun Orta Kızılırmak bölümünün kuzey kesiminde, Köroğlu dağlarının güneye doğru alçaldığı ve Kızılırmak’a dökülen Acıçay ile Tatlıçay’ın birleştiği yerin yakınında bir vadide yer almakta olup denizden yüksekliği 730 metredir. Şehrin adı, Antikçağ’da burada yapılan ve bugünkü şehrin ilk nüvesini teşkil eden Karatekin tepesindeki Gangra Kalesi’nin ismine dayanır. Burası Arap kaynaklarında Hancere adıyla anılırken (Taberî, VI, 469; İbnü’l-Esîr, IV, 578) Selçuklu ve Osmanlı hâkimiyeti dönemlerinde Kengiri ve Kângırı şekillerinde adlandırılmış, halk arasında söylenen Çangırı veya Çengiri Cumhuriyet döneminde Çankırı şeklinde resmiyet kazanmıştır. (Şahin, 1993)

Bazen de şehirde bulunan bir tarihi yapının şehre ismini verdiği görülmektedir. Ya da o şehir için önemli sayılan bir olay üzerine o şehrin isminin meydana geldiği görülmektedir. Şehirlerin, semtlerin isimlerinin veriliş anekdotları da halk bilimi araştırmalarında kendine yer bulmuş çalışmalardandır. Gönen “Türklerin yer adlandırmasında bölgede bulunan önemli tarihi, mimari eserleri de adlandırmada kullandıkları sıkça görülmektedir.” demiştir. (Gönen, 2007: 261-262).

Özkan’ın ifadesine göre

Çankırı’ya M.Ö. bugünkü Ankara’da oturan Galadlar zamanında Gangrea adı verilmiştir. Bu isim Küçük Asya tarihi ve İslam ansiklopedisinde ‘keçisi bol yer’ anlamına gelmektedir. Cancarı, Germanapolis, Kangri, Cumhuriyet devrinde de Çankırı milletvekilleri Ahmet Talat, Mehmet Rıfat ve Yusuf Ziya Bey’in verdikleri önerge ile 9 Nisan 1925 tarihinde ‘Çankırı’ adını almıştır. (Özkan, 2002: s.3-4)

Mevcut kaynaklardan öğrenildiği üzere “Kengiri kelimesinin (Çankırı) suretinde yazılması 11/ 4/ 1341 (1925 Miladi) tarihinde Çankırı Milletvekili A.Talat ONAY’ın öncülüğünde TBMM’ye verilen bir teklifle değiştirilmiştir.” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ank%C4%B1r%C4%B1#Tarih%C3%A7e> , Çankırı, Erişim Tarihi: 07.06.2022)

Şehrin isimlendirilmesi ile ilgili o şehirde göze çarpan ön plana çıkan şeylerin de etkili olduğu gözlemlenmektedir. Başkan, Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme isimli çalışmasında birçok köy adını tespit ederek; renk, madde, hayvan, sıfat, belirleyicilik, yıpranmışlık, bölgeler, yönler ve çeşitli yapılar olarak sınıflandırmıştır. (Başkan,1970:238-242) Özkan’ın ifadesinde Gangrea kelimesinin İslam Ansiklopedisinde “Keçisi bol yer” anlamına gelmesinin ve şehrin bu isimle anılması şu şekilde doğrulanabilir Çankırı coğrafi konumu ile Ankara’ya yakın bir ildir ve Ankara coğrafyasında eski zamanlarda keçiler çoğunluktadır. Çankırı ile Ankara’nın birbirine yakın konumu sebebi benzer iklim ve coğrafi özelliklere sahip

olduğu bu yüzden de keçilerin burada da kendisine yaşam alanı bulduğu kanısına varılabilir.

Genel olarak Çankırı'nın il adlandırmasına bakıldığında yaşanan tarihi bir olay, o coğrafyada yaşayan hayvanlar, bulunan tarihi yapılar ve o coğrafyada yaşayan toplum Çankırı isminin menşeyini büyük ölçüde etkilemiş ve bugünkü adına kavuşmasına katkı sağlamıştır. İlk verilen isim tamamen bozulmamış benzer bir söyleyiş ile yeni formuna kavuşturulmuştur. Bu noktadaki konu halk bilim değil dilbilimcilerin çalışma alanını kapsamaktadır.

2.2. Çankırı Tarihi

Çankırı coğrafi konumu, iklimi ve tarıma olan elverişliliği ile birçok medeniyetin göz hapsinde olmuş ve bu süre boyunca medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetler Çankırı'nın bugünkü Çankırı olmasında aktif rol oynamıştır.

Çankırı'da Etiler, Paflagonyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında yerleşim birimi olmuştur. Ancak Kızılırmak ve diğer akarsuları dolayısıyla eski kumlu bir arazide kurulmuş, deprem kuşağında olduğundan eski eserleri de zamanla toprak altında kaldığı kaynaklardan öğrenilmiştir. Çankırı önceleri bağlı bulunduğu Kastamonu ile birlikte Paflagonya arazisi içindeydi. Büyük İskender'in kumandan ve beyleri arasında taksim edilmiş, Yunan mitolojisine göre Fines oğlu Paflagon'un adı beyliğe verilmiştir. (Özkan, 2002)

Burada bahsedilen bilgiye göre yerleşim yerlerinin doğal afetlerden ve tarihsel süreçten etkilendiğini ve bu etkinin Çankırı bölgesindeki egemenlik güçlerine yol gösterdiği söylenebilir.

Kastamonu, Taşköprü, Bartın, Amasra, Viranşehir (Eskipazar) ve Çankırı Paflagonya'nın önemli yerleşim merkezlerindendir. Romalıların en önemli tapınağı Çankırı'da olup, tarihi 5 veya 6 kilise toplantısının burada yapıldığı siyasi beldenin Kastamonu, dini merkezin de Çankırı olduğu bilinmektedir. O yıllarda Paflagonya'nın dışarı açılan kapısı Amasra Limanıdır. Katırcılar Çankırı'dan ince geniş yolu ile Kurşunlu, Çerkeş, Ovacık, Safranbolu'dan Bartın'a ulaşırdı. Sonra bir müddet de Romalıların hakimiyetinde kalan Çankırı, Paflagonya ve Romalılar arasındaki sürtüşme nedeniyle Galatlar'ın eline geçmiş, hatta hükümdar Diyatros'un merkezi haline gelmiştir.(Özkan,2002)

Bu bölgenin dini merkez özelliği taşıması diğer bölgelere de yayılmasında etkili olmuştur. Şöyle ki dinin bir inanç sistemi olduğu düşünülürse ulaşımında

kültürün yayılmasında rolü olduğu düşünülürse bu bilginin doğruluğu teyit edilecektir.

Roma ve Bizans döneminde Çankırı'nın durumu özetlenecek olursa:

Romalılar döneminde M.S. 5 yılında Çankırı ile birlikte Paflogonya'nın tamamı Roma İmparatorluğunun Galatya eyaletine bağlanmış olup Deitaros Roma imparatoru Caesar'ın öldürülmesi olayına katılmıştır. Anadolu'ya döner dönmez Galatlar'ın Trokme oymağının tüm topraklarını ele geçirmiştir. Roma İmparatorluğunun önemli bir beyi olan Deitaros'un, kent yapımı ve tarımın gelişmesinde çalışmaları olmuştur. M.S. 5'ten itibaren Roma'ta bağlanan Çankırı, imparatorluğun Doğu ve Batı olarak ayrılmasına kadar (395) birleşik eyalet sistemi içinde yönetilmiştir. (Ayhan, 2007)

Roma İmparatorluğu'nun bir devlet adamı olan Deitaros'un kent yapımı çalışmaları ve tarıma önem vermesi Anadolu topraklarında Roma uygarlığının feodalite çalışmasının kanıtıdır. Nitekim kent devletleri şehir devletlerini karşımıza çıkararak Anadolu'da siyasi birliğin olmadığı bilgisini ortaya koyarken tarıma önem verilmesi ise feodal beylerin toprak zenginliği esasına dayanan anlayışı ortaya koyar.

Deitasros, Caesar'ın ölümünden sonraki kargaşa ve 'triumvira' döneminde yeniden Roma'ya dönerek Galatya Krallığını korumak için yetki istemiştir. Deitaros İ.S. 40'ta ölmüştür. Deitaros Anadolu'da ki Roma egemenliğinin önemli bir beyi olmuştur. Sonraki dönemlerde, Paflagonya'nın siyasal alanda hiç sözü edilmez olmuştur. Sadece etnografik bir isim olarak kalmıştır Bundan sonra bu ada ancak özerk kentlerde basılan sikkelerde ve mezar yazıtlarında rastlanmıştır. Roma topraklarının Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasından sonra, Paflagonya bir Doğu Roma eyaleti olmuştur. (Büyüm v.d., 1948)

Siyasi ideolojilerin bölge isimlerine etki ettiğini ve tarihsel zaman içinde meşruiyet aracı olarak kullanıldığını "Paflagonya" isminin siyasal alanda hiç sözünün edilmemesinden anlaşılabılır.

Bizans döneminde ise Bizans yönetimi altında Paflagonya Honorias Pontus ya da Pilaimenes teması diye anılan yerel bir birim durumuna getirilir. Pompeiopolis (Taşköprü) bu temanın başkenti olmuştur. Bu bilgilerin dışında bölgenin Bizans Dönemindeki tarihi oldukça karanlıktır. Ancak 1082'de Türklerin bölgeye gelmesiyle Bizans etkinliğinin kırılmaya başladığı görülmüştür. (Büyüm v.d., 1948)

Roma ve Bizans dönemindeki tarihi sürecini bu şekilde geçirmiş olan Çankırı'nın daha sonra Selçuklular Dönemindeki tarihi süreci başlar:

1071 Malazgirt zaferinden sonra Alparslan'ın emirlerinden olan ve Malatya Beyliğini kuran Danişment Ahmet Gazi (Ahmet Doğanı), önce Tokat'ı, sonra Çorum'u almış. Kastamonu'da Romalılar'ı yendikten sonra Çavlı Bey'i ve

kumandanlarından Karatekin Gazi'yi Çankırı'nın fethiyle görevlendirmiştir. Alparslan'ın torunu Çavlı Bey'in akıncı beylerinden Karatekin Gazi, karısı ve iki çocuğunun mezarı halen kalededir. Kalenin fethi ve onarılıp güçlendirilmesi neticesinde Danişment Devleti'nin zayıfladığı zamanda Romalılar'ın saldırısına dayanmış (1127-1135), 1135'te bir ara tekrar Romalılarca kuşatılmışsa da kısa bir süre sonra tekrar Türk toprağı olmuştur. Bu arada muhasaralardaki Türk kumandanları Sarı Yanık Baba, Şeyh Mehdi (Billur Bey), Şeyh Bahaettin Çankırılılarca haçlılarla savaşan din adamları olarak tanınmaktadır ve mezarları ziyaret edilmektedir. (Saribaba, Mezarlık, Karataş) Çankırı, Selçuklular'ın zayıfladığı anda Candaroğulları Beyliğine dahil edilmiştir (1309) ve tam 174 yıl Candaroğulları'ndan Emir Şucaaddin, Adil Bey, Beyazıt Bey (Kötürüm Beyazıt), İsfendiyar Bey, İbrahim Bey, İsmail Bey, Kızıl Ahmet Bey devirlerini yaşamıştır. (Özkan,2002)

Büyük Selçuklu Devleti tarihinde Tuğrul ve Çağrı Beyler döneminde başlayan Anadolu'ya keşif hareketleri birçok komutanın Anadolu'ya yerleşmesini sağlamıştır. İlerleyen süreçte 1071 Malazgirt Savaşı ile Alparslan'ın Anadolu'daki Bizans hakimiyetinin gücünü kırması bu süreci daha da hızlandırmış ve Anadolu coğrafyasındaki Türk komutanların Anadolu Türk Beylikleri tarihini başlatmasını sağlamıştır. Bu beylikler ise Anadolu'nun Türkleşmesini ve bu coğrafyada İslamiyetin yayılmasını ve birçok Türk İslam eserlerinin inşa edilmesini sağlamışlardır. Bu durum ise Bizans'ın Anadolu'daki kültür varlığını zayıflatmaya yöneliktir.

Selçuklu Döneminin ardından Osmanlı Dönemi hüküm sürmeye başladığında ise Çankırı:

Çankırı, "Osmanlı Sultanı Beyazıt zamanında, 1389 yılında (Aşık Paşa tarihine göre) Osmanlı toprağı olmuştur. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Timur'un eline geçmiş, Candaroğlu İsfendiyar Bey'e verilmiştir. Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Sultan Çelebi Mehmet tarafından 1416 yılında tekrar Osmanlılar'a geçmiştir. Candaroğulları Beyliği zamanında Candaroğulları'na bağlı olarak Ilgaz'da Koçhisarlı oğulları (Çankırı'da son 50 yıla kadar Ilgaz'ın bir adını da halk Koçhisar 'Gossar') olarak bilmektedir. (Çarı 'Başa örtülen bir çeşit atkı' ile meşhurdur.) Ödemiş köyünde Ödemiş beyleri, Çerkeş'te de Hidayet oğulları birer bey olarak yaşamış ve saltanat sürmüşlerdir.

Çankırı bölgesi Osmanlı tarihinde yaşanan siyasi çalkantılardan etkilenmiş olup zaman zaman birçok egemen gücün eline geçmiştir. Bu yaşanan durumun en güzel örneği 1402 Ankara Savaşından sonra Osmanlı'nın Fetret Devrine girmesidir.

Danişment ve Selçuklular zamanından Sultan Alaaddin Keykubat döneminde, Mevlevi tarikatından olan Selçuklu âlimi Cemalettin Ferruh Bey'in delileri tedavi için yaptırdığı Taşmescit şifahanesi ile bitişiğinde Mevlevi tekkesi varken sonradan yıkılmış, yalnız türbe kalmıştır. (...)

Türk İslam tarihinde külliye geleneğini anlatan bu durum bir şifahane ile bir dini merkezin yan yana olması külliye mimarisinin kanıtıdır. Çankırı bölgesi de bu mimariden etkilenmiştir.

Selçuklular zamanında bugünkü Büyük Camii (Kanuni Sultan Süleyman Camii)'nin yerinde 1324 yılında yaptırılmış bir cami olduğu geriye kalan kitabelerinden anlaşılmıştır. Çankırı'nın meşhur Kanuni Sultan Süleyman Camii'nin (Büyük Camii) yapılmasına Muhteşem Süleyman zamanında karar verilmiş ve bu camii Koca Mimar Sinan ustanın kalfalarından Sadık Kalfa tarafından yapılmıştır. (...)

17. yüzyılda Levent Eşkiyası, 19. yüzyılın başında Kadıkıran isyanlarıyla yıkılan Çankırı, Osmanlı padişahlarının sefere giderken kullandıkları, şimal veya sol kol yolu ya da Bağdat yolu dedikleri Gerece, Çerkeş, Ilgaz veya Gerece, Orta, Şabanözü, Çankırı, Kalecik, Çorum yollarından doğuya açılmaktadır. Bu yolu kullananlardan fazlaca istifade edilememiş, pek eser yapamamalarına rağmen en fazla bıraktıkları yapılar içinde camiler ve özellikle medreseler yer almıştır. Çankırı ilim ve din merkezi olmuştur. Ulu Cami, İmaret, Alibey, Kirmanoğlu, Karataş, Alacamescit camilerinin etrafında sıralanan medreselerle, Yapraklı, Şabanözü, Orta, Kurşunlu, Çerkeş ve Eskipazar'da kurulan medreselerden pek çok ilim ve din adamları yetişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun meşhur ulemasından Şeyhülislam Hacı Bayram-ı Veli halifesinden Şeyh Muhiddin'in oğlu (Akyazı Köyü'ndeki Benli Muhiddin olsa gerek) ve Ebussuud Mehmed Efendi'nin (22 yıl Kanuni Sultan Süleyman'a, 6 yılda Sultan II. Selim'e Şeyhülislam'lık etmiştir.) uzun süre Çankırı Müderrisi olduğu anlaşılmaktadır. (Ölümü 1574. İstanbul'da Eyüp Sultan'da medfundur.) (Özkan,2002)

Osmanlı tarihinde askeri yollar ve ulaşım yolları mimari eserlerin yapılmasında etkili olmuştur. Bu durum güzergahlar üzerinde inşa edilen cami, mescit, kervansaray, han ve hamamlardan anlaşılabilmektedir. Osmanlı tarihinin yükselme dönemi padişahlarından Çankırı'nın önemli şeyhülislamlara ev sahipliği yaptığı da söylenebilir.

Milli Mücadele ve Mütareke döneminde ise:

Çankırı Mondros Mütarekesi imzalandığında Kastamonu vilayetine bağlı bir sancaktı. Gerek Birinci Dünya Savaşı yıllarında ve gerekse Milli Mücadele Döneminde savaşın doğrudan etkilerini yaşamadığı için, Çankırı'nın önemli bir yıkıma uğradığı söylenemez. Topraklarının verimsizliği ve ticaret yollarının dışında olması nedeniyle güçlü bir eşraftan yoksundur. İşsizlik yaygındır. Savaştan dönenlerin iş bulamaması, zaten yoksul olan halkı daha da yoksullaştırmıştır. Bu nedenle savaş izleyen yıllarda eşkıyalık olayları oldukça artmıştır. Aynı dönemde, Merzifon'daki Amerikan Koleji merkezli olan ve Anadolu'nun kuzeydoğusunda bir

Rum Pontus Devleti kurmayı amaçlayan örgüt Çankırı’da gizli çalışmalar yürütmektedir. Örgütün zaman zaman silahlı saldırılar yapması, dikkatlerin Çankırı üzerinde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Kuracakları devletin Çankırı’yı da içine alacağını ileri süren Pontusçular o günlerdeki en önemli eylemi Ilgaz Dağı Doruk mevkiindeki jandarma karakolunu basmaları ve jandarmaları öldürmeleridir. Çankırı halkının büyük tepkisine yol açan bu olaydan sonra Müslüman halkla Ermeni ve Rumlar arasında ciddi sürtüşmeler baş göstermiştir.

Yakın siyasi tarih içerisinde Çankırı bölgesi emperyal devletlerin menfaati dışında kaldığından bölgede Milli Mücadele alanında kayda değer gelişme yoktur. Nitekim bölgedeki çorak araziler ve dağlık alanlar burada eşkıyalık faaliyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Bunun en önemli kanıtı ise Rum Pontus gizli faaliyetlerinin toplantı yeri için bu bölgeyi seçmesidir.

Diğer taraftan Meclis-i Mebusan’ın dağıtılması ve milletvekillerinin sürekli göz hapsinde tutulmaları nedeniyle İstanbul’da çalışma olanağı kalmamıştır. Bu yüzden 1920 Mart sonlarında Anadolu’ya göç başlamıştır. Bu arada 12 Mart 1920’de Mustafa Kemal bir genelge yayınlarak, Ankara’da olağanüstü bir meclis toplanması gereğini dile getirmiştir. Bütün il ve sancaklarda temsilci seçimi yapılmasını istemiştir. Seçilecek temsilcilerden oluşacak bu meclise, daha önce İstanbul Meclis-i Mebusan’ında görev alan milletvekilleri de davetlidir. Bu davete uyan çok sayıda milletvekili ve aydın İstanbul’u terk etmeye başlamıştır. Bu yolculuk sırasında başlıca iki yol izlenmiştir. Bunlardan birincisi Adapazarı Geyve-Düzce-Bolu üzerinden Ankara’ya ulaşan karayolu, ikincisi de Şile-İnebolu deniz yoludur. İnebolu’da karaya çıkan milletvekilleri, at sırtında Kastamonu’ya gitmekte, oradan da Çankırı’ya geçip bir-iki gün konakladıktan sonra, Ankara’ya ulaşmaktadırlar. (Türkoğlu,1999) şeklinde Çankırı’nın ulaşımındaki konumu ve yeri vurgulanmaktadır.

İstanbul’da bulunan Meclis-i Mebusan’da 1920 tarihinde Misakı Milli kararları kabul edilmiş, bu durum ise itilaf devletleri tarafından İstanbul’un işgaline sebep olmuştur. İşgal baskısından kaçan Osmanlı Mebusları Ankara’ya gelmişlerdir. Bu mebuslar Anadolu’da bulunan Adapazarı, Geyve, Düzce, Bolu üzerinden Ankara’ya ulaşmışlar bu durum ise bu güzergahın güvenli olduğunun kanıtı olmuştur. Öte yandan Çankırı’da bulunan vekiller ise Kastamonu üzerinden Ankara’ya gelmişler ve burada İstanbul’dan gelen mebuslarla birleşmişlerdir.

13 Nisan 1920’de başlayan birinci Düzce-Bolu ayaklanması, kısa sürede bölgenin benzer toplumsal özelliklere sahip ilçeleri olan Gerede, Beypazarı ve Safranbolu’ya yayılmıştır. Ayaklanmanın Ankara’yı da etkileyebilecek bir boyuta ulaşması üzerine, Mustafa Kemal, 24 Nisan’da, Bursa’da bulunan 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa’ya telgraf çekmiştir. (...) Bu arada

Genelkurmay Başkanı İsmet (İnönü) Bey de 25 Nisan'da Çankırı'ya gelen 58. Alay Komutanı'na bir telgraf çekmiştir. 58. Alay'ın hızla Çerkeş'e giderek ayaklanmayı bastırmasını istemiştir. Bunun üzerine 58. Alay Çerkeş'e yürümüştür. Dört gün sonra 29 Nisan'da Kastamonu Valisi Cemal Bey, ayaklanmanın sonucuna ilişkin olarak Ankara'ya şu bilgiyi vermiştir:

Dışarıdan gelen bazı fesatçıların kışkırtmalarıyla Safranbolu'da dükkânlar kapanmış, telgraf muhaberesi kesilmiş ve önceden oraya gönderilmiş olan jandarma takım komutanının vazifeden alıkonulmuş olduğu... Ayrıca, Çerkeş ve Safranbolu'ya gönderilen milli kuvvetlerin dün ilçelere olaysız girdiği ve her iki ilçede sıkı yönetim ilan edildiği...'

Bazı dini faktörlerin suistimali Anadolu'da isyanlara sebep olmuş ve bu durum aynı toplumsal dinamiklere sahip çevre bölgeleri de etkilemiştir. Milli Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa bu isyanları bastırmakla meşgul olmuş ve sert tedbirler almak adına sıkı yönetim ilan etmiştir.

Çerkeş'teki küçük çaplı ayaklanmayı bastırdıktan sonra, 58. Alay 5 Mayıs'ta, Binbaşı Vasfi Bey'in komutasında Gerede'ye yürümüştür. Ancak, burada yoğun bir ateşle karşılaşan birlikler dağılarak Çerkeş'e çekilmek zorunda kalmıştır. Ertesi gün, bu kez Kızılcahamam Müfrezesi'nin düzenlediği bir saldırı, Gerede önlerinde yine bozguna uğramıştır. Durumun yeniden kötüye gitmesi üzerine, başarısızlıkları komutanların beceriksizliğinde gören Mustafa Kemal, Geyve'ye gelmiş bulunan Ali Fuat Paşa'ya yeni bir telgraf çekmiştir ve acele önlem alınmasını istemiştir.(...)

Mustafa Kemal'in bu telgrafı üzerine, Ali Fuat Paşa, ayaklanmayı bastırmakla görevli birliklerin başına geçmiştir; Çerkez Ethem güçlerinin de bu birliklere katılmasıyla Düzce-Bolu Ayaklanması 1920 Mayıs sonlarında bastırılmıştır. (<http://cankiri.gov.tr/sehrimiz> Erişim Tarihi: 10.08.2022) “Bastırılmış olan ayaklanmalardan sonra arkasından gelen ayaklanmalar şu şekilde ifade edilmektedir: “Aynı yıl 19 Temmuz'da patlak veren İkinci Düzce Ayaklanması sırasında 58. Alay'a bağlı birliklerin Çerkeş'te bulunması nedeniyle, ilçede herhangi bir olay meydana gelmemiştir. Tersine buradaki birlikler Gerede Ayaklanması'nın bastırılmasında önemli bir rol oynamıştır.”

Bu ayaklanmaların ve isyanların milli mücadele sürecini zaman zaman baltaladığını ve bu durum için Geyve'de Ali Fuat Paşa öncülüğünde bu tehditlerin bertaraf edilmesi için çalışmalar yapılması Geyve coğrafyasının Kurtuluş Mücadelesinde önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir.

Doğrudan işgal görmediği ve işgal bölgelerinden de oldukça uzak olduğu için, Çankırı'da işgale karşı örgütlenmeler, ancak Mayıs 1920'den sonra gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, 5 Mayıs 1920'de kurulan Çankırı Gençler Mahfili'dir. Çankırlı aydınların öncülüğünde kurulan bu örgüt, spor ve müzik

gibi dallarda da etkinlik gösterdiği için oldukça geniş bir taban oluşturmuştur. Bu tür bir başka örgüt de 12 Temmuz 1920'de Çerkeş'te kurulan Çerkeş Gençler Mahfili adlı örgüttür. Bu örgüt Milli Mücadele sırasında oldukça etkin bir çalışma yürüterek güç toplamıştır.

Çankırı bölgesi Milli Mücadele tarihinde işgal alanından uzak kalmış fakat işgale karşı örgütlenmeler için merkezi bir yer olmuştur. Yine Milli Mücadele sonrasında kültür ve sanat alanında etkili olan şehir geleneklerini yaşatmıştır.

Çankırı ve yöresi Milli Mücadele günlerinde, doğrudan işgale uğramamış olmasına karşı yoğun askeri etkinliklere sahne olmuştur. Bu dönemde Çankırı, deniz yoluyla yapılan ulaşım ve taşıma işlerinde önem kazanmıştır. Deniz yoluyla İnebolu Limanı'na gelen Osmanlı ordusu subay ve erleri, burada oluşturulan bir ulaştırma örgütüne önce Kastamonu'ya oradan da Çankırı yoluyla Ankara'ya Batı Cephesi'ne gönderilmiştir. İstanbul'da Kuvayı Milliye örgütüne gönderilen silah ve cephanelerin taşıma işi de aynı yolla yapılmıştır. Giderek, buradaki lojistik etkinlikler yoğunlaştırılmış ve 2 Şubat 1921'de Çankırı'da bir Menzil Nokta Komutanlığı kurulmuştur. Ulaştırma ve taşıma işleri de bu komutanlık aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı döneminde Çankırı'nın coğrafi konum olarak İnebolu limanına yakınlığı ulaşım açısından değerini ortaya koymaktadır.

Çankırı'daki lojistik etkinlikler, Sakarya Savaşı sırasında daha da büyük bir önem kazanmış olup 25 Ağustos 1921'de Çankırı'da bir hafta içinde 1.000 yataklık bir askeri hastane kurulmuştur. Çevre halkın yardımlarıyla donanımı tamamlanan hastanede, cepheden gelen yaralıların bakımı yapılmıştır. Çankırı'nın bu işe ön ayak olması öbür illerin halkını da harekete geçirmiş ve kısa zamanda cephe gerisinde önemli bir lojistik ve sağlık hizmetleri ağı kurulmuştur. (Türkoğlu,1999)

Türkoğlu'nun bu ifadelerinden yola çıkılarak Çankırı halkının Milli Mücadele dönemindeki etkin rol aldığını ve elindeki imkanları zorlayarak Milli Mücadeleye destek olduğu görülmektedir.

05 Mart 1922'de ise, Çankırı'da oluşturulan bir 'amele taburu'na yol ve köprüler onartılmış, kışla ve menzil yapımlarında da kullanılan tabur, askerlik çağını geçirenlerden ve sakatlardan oluşmuştur. Tabur, Büyük Taarruzdan sonra dağıtılmıştır.” (<http://cankiri.gov.tr/sehrimiz> Erişim Tarihi: 10.08.2022) Çankırı'daki askeri faaliyetlerin ne şekilde gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır.

Atatürk'ün Çankırı'ya gelişi ise şu şekilde anlatılmaktadır:

23 Ağustos 1925 günü Anadolu gezisine çıkan Atatürk, öğleye doğru Çankırı'ya gelmiş ve Çankırı Belediyesi'ne geçmiştir. Arkasından buradaki ziyaretini tamamladıktan sonra 'şapka inkılâbını' başlatmak üzere saat 13:30'da Kastamonu'ya yola çıkmıştır. Kastamonu'da şapka inkılâbını başlatan

Atatürk, dönüşte 31 Ağustos 1925 Pazartesi günü saat 17:00'da Çankırı'ya gelmiştir. Başında şapka ile Atatürk'ü selamlayan Çankırı insanı bir kez daha Atasına sevgi ve bağlılığını göstermiştir. (<http://cankiri.gov.tr/sehrimiz> Erişim Tarihi: 10.08.2022)

Birçok medeniyete eşlik etmiş olan Çankırı, orada yaşayan medeniyetlerden izler taşımaktadır. Tarih ve coğrafyanın birbiri ile olan yakın ilişkisi burada da görülmektedir. Yaşayan medeniyetlerin çeşitliliği kültürlerine de yansımış ve bunlar Çankırı halkı tarafından korunmuştur.

Çankırı stratejik konumu dolayısıyla limana açılan bir güzergah noktası olarak kullanılmıştır. Bu da Çankırı'nın surlarının dışına doğru genişlemesine neden olmuştur. Başlarda Karatekin tepesinde bulunan kale ve çevresinde yerleşim bulunurken Osmanlı Döneminde bu durum kale dışına doğru genişleme göstermiştir. Tarihte Cumhuriyetten önce en aktif dönemini Osmanlı Döneminde yaşamış olan Çankırı o dönemde el sanatları, keçilerin bolluğu sebebi ile keçe ve yünlü ürün imal etmiştir. Bunun dışında tarım alanlarına önem vermiş ziraatten de önemli bir gelir payı elde etmiştir. “Çankırı 1521 yılında yirmi altı mülk, altmış altı vakıf ve doksan iki dükkân ile” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe> , Çankırı, Erişim Tarihi: 07.06.2022) Ahilik Teşkilatını en belirgin ve canlı şekilde yaşayan şehir olarak örnek gösterilebilir.

Tarihin belli dönemlerinde gezginler ve tarihçiler tarafından ziyaret edilen Çankırı için bazı nitelendirmeler ve değerlendirmelere de kaynaklarda rastlanmaktadır “H. Dernschwam, burayı Kızılırmak'ı aştıktan sonra solda kuzey tarafta bir kasaba ve kale olarak tarif edip adını “Kangri” şeklinde yazar ve kalenin harap durumda olduğunu, civarda maden ocakları ve tuzlanın yer aldığını kaydeder.” (*İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, s. 264)

“*Cihannümâ*'da, güney tarafı açık sahra yerde bir kale ve mâmur kasaba olup Bey ve Sultan Süleyman adlı iki camii, muhtelif hanları, küçük bir tepe üzerinde idarecilerin oturduğu bir sarayı olduğu belirtilen Çankırı, Evliya Çelebi'ye göre ‘4000 kadar bağlı bahçeli mâmur hâneleri’ bulunan bir şehirdi.” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe>, Çankırı, Erişim Tarihi:07.06.2022) şeklinde ifade edildiği kaynaklarda görülmektedir.

Çankırı'da bulunan tarihi eserlerin başında Karatekin Türbesi ve Çankırı Kalesi gelir. Devamında Anadolu Selçukluları ve beylikleri döneminden bazı eserler de bulunmaktadır. Bunlar 1235 yılında Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad zamanında Emir Atabey Cemaleddin Ferruh tarafından yaptırılmış olan İmaret Camii, Taşmescid (Şifahane), Osmanlı Döneminde kalma Ulu Cami, 17. yy'da Ali

Bey Camii, Çivitçioğlu Medresesi bugün Çankırı Kültür Müzesi olarak kullanılmaktadır. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe>, Çankırı, Erişim Tarihi:07.06.2022)

Çankırı şehrinin nüfusu 1927’de 8847 iken 1940’ta 10.235 olmuş, 1960’ta 20.047’ye, 1990’da da 45.496’ya ulaşmıştır. Önemli fabrikaları süt, yem, un ve kereste ile ilgilidir. Cumhuriyet döneminde ilk ve orta öğretim kurumlarının sayısında artış olmuş, son zamanlarda ise bilhassa meslekî ve teknik eğitimle ilgili yeni okullar açılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 1991 yılı istatistiklerine göre Çankırı’da, il ve ilçe merkezlerinde 96, kasaba ve köylerinde 703 olmak üzere toplam 799 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cami sayısı ise otuz beştir. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe>, Çankırı, Erişim Tarihi:07.06.2022)

Çankırı’da ilk ve orta öğrenim seviyelerinde okul sayısı fazla iken lise düzeyine gelindiğinde bu sayı düşüş göstermektedir. İl içindeki üniversite sayısı ise yalnızca Çankırı Karatekin Üniversitesi’dir. Üniversitenin yüksekokulları taşraya doğru yayılmış olsa da ilin eğitim ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

2.3. Çankırı İli İdari Yapısı

“TÜİK 4 Şubat 2022 verilerine göre Çankırı Merkez ilçe ile beraber toplamda 12 ilçe, 15 belediye ve bu belediyelere bağlı 96 mahalle ve 371 köy vardır. Toplam nüfusu 196.515’tir. 2021 yılı verilerine göre bu nüfusun %74,2’si şehirlerde yaşamaktadır.” (https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı%27nın_ilçeleri# Çankırı’nın İlçeleri, Erişim Tarihi: 04.07.2022)

Çankırı şehrinin merkez olduğu Çankırı ili Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Ankara, Kırıkkale ve Çorum illeriyle kuşatılmıştır. Merkez ilçeden başka Atkaracalar, Bayramören, Çerkeş, Eldivan, Eskipazar, Ilgaz, Kızılırmak, Korgun, Kurşunlu, Orta, Ovacık, Şabanözü ve Yapraklı adlı on üç ilçesi vardır. Sınırları içerisinde 477 köy bulunmaktadır. 8454 km² genişliğindeki Çankırı ilinin 1990 sayımına göre nüfusu 279.129, nüfus yoğunluğu ise 33 idi. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe>, Çankırı, Erişim Tarihi:07.06.2022)

Köylerin çoğunluk kısmı hane olarak azınlıktadır. Bayramlar ve özel günlerde nüfusu artış gösterse de bu özel günler dışındaki zamanlarda köylerde azınlık nüfus bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen veriler yerleşik nüfus verileridir. Bayramlar veya resmi tatillerde Çankırı sosyal hareketlilik yaşamaktadır. Zamanında memleketinden iş, sağlık veya eğitim sebebi ile göç etmek zorunda kalan halk bu tarihlerde Çankırı Merkez ve köylerine gelmektedir.

2.4. Kültürel Yapı

Çankırı coğrafi konumu itibari ile pek çok ile yakınlık kurmaktadır. Birçok şehirdeki halkın uğradığı yer olmakla beraber kültürel etkileşimin yaşandığı yerdir. Bu gibi unsurlara rağmen Çankırı kendi kültürel ve sosyal mirasını korumuş ve devamını günümüze kadar sürdürmüştür. Büyükşehirlere yaşanan göç neticesinde Çankırı halkı büyükşehirlerde il/ilçe/köy bazında kültürel ve sosyal dernekler kurmuş, bazı kültürel faaliyetlerini burada devam ettirmeye başlamıştır. Çankırı’da kalanlar ise köy odaları, köy meydanları, akşam sohbetlerinde toplanılan mekanlarda bu kültürlerini devam ettirmektedir. Çankırı bugün Yaren Kültürü ile ön plana çıkmış olsa da onların yemek, düğün, bayram, ölüm, hastalık gibi alanlarda da birçok geleneksel uygulaması bulunmaktadır. Halk anlatıları, orta oyunu ve meddah geleneği alanında da birtakım uygulamalar da Çankırı kültüründe önemli bir yere sahiptir. Geleneksel sohbet toplantılarından olan Yaren Kültürü 2010 yılında UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi’ne girmiştir. Çankırı bugün Yaran/Yaren şehri olarak nitelendirilmektedir. Kaynak kişiler ile yaptığımız görüşmelerin büyük bir kısmında toplanmanın birlik olmanın önemini vurgulamışlardır. Kavun şenlikleri, dernek toplantıları, bayram sabahları köy odalarında yapılan kahvaltılar, yaran sohbetleri bunların birer örneğidir. Çankırı köylerinde bayram sabahları köy erkekleri genç-yaşlı bayram namazından sonra eşleri/anneleri tarafından hazırlanan bir tepsi kahvaltı ile köy odasına gider ve bayram kahvaltısını köyün diğer erkekleriyle yapar. Bu gelenek hem aktarılır hem de yaşatılır. Belirli cilt hastalıklarının tedavisinde ise ocaklık kültürü denilen kültür Çankırı’da devamlılığını sürdürmektedir. Bu kültür anneden el alma yöntemi ile devam ettirildiği için şehirlere taşınmıştır. Örneğin bir kişinin elinde siğil ya da kolunda benek benek kabarcıklar çıktı ise (bu kabarcıklara Çankırı’da bulgur püskürtmesi deniliyor.) el alan kişi bu kabarcıkların tedavisi için belirli yöntemler izleyerek cilt üstündeki rahatsızlığın iyileşmesini sağlamaktadır. Kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde ocaklık kültürü ile ilgili konularda konuşulmuş ve şehir hayatında da yaygınlığı sürdürüldüğü anlaşılmıştır.

Kınalarda gelin kızlara yapılan “baş övme” ritüeli acıklı bir ağıt eşliğinde ağıtı bilen bir kişinin çıplak sesi ile okunur. Bu esnada gelinin kollarına iki kişi girer, kafasının arkasından da bir kişi ayna tutar. Bir kişi de içinde kına bulunan sepet ya da

tepsiyi kafasının üstünde dolandırır. Bu uygulama geline eşik atlatmak şeklinde ifade ediliyor. Bekarlık durumundan evlilik durumuna geçişi temsil eden bir gelenek olarak karşımıza çıkıyor.

Çattılar okca taşını

Kurdular düğün aşını

Çağırın gelsin kız kardeşi

Muhammed'in düğünü var

Cennette o selverin düğünü var uçmakta

Atladı girdi eşiği

Sofrada kaldı kaşığı

Kız ananın yakışığı

Muhammed'in düğünü var cennette

O selverin düğünü var uçmakta

Gelin eşler, gelin dostlar yanalım

Hakkın divanına doğru duralım

Şu nazlıca kızı gelin alalım

Muhammed'in düğünü var cenette

O selverin düğümü var uçmakta

Bizde güveğe hülle biçerler

Gelin kız oğlana saçı saçarlar

Yedi cennet kapısını açarlar

Muhammed'in düğünü var cennette

O selverin düğünü var uçmakta

Asiye ana bahçesinde geziyo

Fadime ana çeyizini düzüyo

Altın tasa yeşil kına özüyo

Muhammed'in düğünü var cennette
O selverin düğünü var uçmakta
(Burada gelin sandalyeye oturtulur)
Hani bunun anası, elinde mumlar yanası
Bu gece kızın kınası kız anam kınan
Kutlu olsun yarenin ağzı tatlı olsun
Çay gıyısında çardağı elinde abdest bardağı
Bu gece kızın gerdeği
Kız anam kınan kutlu olsun
Çay kıyısında oturur
Sağ elin suya batırır
Sağım salavat getirir
Kız anam kınan kutlu olsun
Yarenin ağzı tatlı olsun.

Diğer taraftan Çankırı ve çevresinde yapılan festival ve şenlikler de Çankırı kültürel yaşamında büyük bir paya sahiptir. Halk bu şenlik ve festivallerde kültürel faaliyetlerini herkesin etkin katılımı ile gerçekleştirmektedir. Bu şenlik ve festivallerden bazıları: Yapraklı Yayla Festivali Kültür ve Sanat Şöleni, Bakırlı Yayla Şenlikleri, Çankırı Tuz Festivali, Şabanözü Ysğlı Pehlivan Güreşleri, Maruf Köyü Yağlı Pehlivan Güreşleri, Kızılırmak Kavun Festivali, Ilgaz Dağı Kültür ve Sanat Festivali, Eldivan Kiraz Festivali, Çerkeş Kültür ve Hayvancılık Festivali, Çavundur Kaplıca Şenlikleri, Atatürk'ün Çankırı'ya Gelişi ve Karatekin Festivali, Çiğdem Şenliği, bu festival ve şenliklerden bazılarıdır. Bu festival ve şenlikler il ve ilçe bazında hareketlilik, kültürel paylaşımın yanında kalkınmayı da sağlayan etkinlikler olarak değerlendirilebilir. Smith "topluluk üyelerinin festivallerde bir araya geldiğini ve etkileşimde bulunduklarını, festivallerin sosyal bağlılığı artırmakta ve bireyin ya da bağlı olduğu grubun topluma katılımını sağladığını" ifade etmiştir. (Smith,1972 akt. İmirgi, 2005: s.35-36) Bu noktada festival ve şenliklerin somut olmayan kültürel mirası sürdürmede yadsınamaz bir işlevi olduğunu belirtmekte

faida var. UNESCO tarafından 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilmiş olan ve 2006 yılında da Türkiye'nin taraf olduğu Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesine bağlı olarak ortaya çıkmış olan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Türkiye'nin listeye kaydettirmiş olduğu unsurlar arasında Nevruz, Yağlı Güreş Festivali, Mesir Macunu Festivali gibi festival ve şenlikler de bu organizasyonların önemini ortaya koymaktadır.

Çankırı yöresi içinde bu ve bunun gibi birçok geleneksel uygulamayı içinde yaşatan bir kültür bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakınındaki şehirlerin kültürleri ile tam anlamıyla benzerlik göstermemektedir. Bu bakımdan etkiden uzak saf bir kültür olarak değerlendirebiliriz.

2.5. Din ve Mezhep Yapısı

“Çankırı'nın İslamlaşma süreci ve sonrasında sırasıyla Yesevilik, Bektaşilik, Kadirilik, Mevlevilik, Halvetilik ve Nakşbendiliğin katkı sağladığı söylenebilir.” (Haksever, 2017: s.45) Çankırı'da geçmişten günümüze ulaşan birçok tekke,zaviye,medrese,cami,çeşme ve su yolları bulunmaktadır. Çankırı tarih boyunca coğrafi yapısında Rum ve Ermenilere de ev sahipliği yapmıştır. “19. yy'da toplam 15.000 nüfusun içinde 700 kadar Rum ve 400 kadar da Ermeni bulunmaktaydı.” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe>, Çankırı, Erişim Tarihi:07.06.2022) Günümüze gelindiğinde ise bu yapı Çankırı'da bir kısım Sünni bir kısım Alevi şeklindedir. Çankırı'nın Çorum'a sınır olan Sungurlu ilçesinde Alevi nüfusu çoğunluktadır. İlde Alevilik ve Sünnilik'e ait kültürel öğeler bir arada bulunmaktadır.

2.6. Coğrafi Özellikleri

Orta Anadolu'nun kuzeyinde, Kızılırmak ile Batı Karadeniz ana havzaları arasında yer alan Çankırı, 40° 30' ve 41° kuzey enlemleri ile 32° 30' ve 34° doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlin komşuları batıda Bolu, kuzeybatıda Karabük, kuzeyde Kastamonu, doğuda Çorum ve güneyde Ankara ile Kırıkkale'dir. İl merkezinin denizden yüksekliği 720 metre olup, ülke topraklarının %0,96'lık bölümünü oluşturan toplam 1.347 km²'lik bir alana sahiptir. (Türkoğlu, 1999)

Bu bilgiler ışığında Çankırı iklim ve bitki örtüsünün ilçe bazında değişiklik gösterdiği ifade edilebilir. Şehrin Ankara'ya yakın olan kısmında yer yer yeşillik görülürken şehrin Karadeniz sınırına gelindiğinde yeşillik alanın geniş yer kapladığı görülmektedir. Bu da ilde yeme, içme, giyinme, barınma gibi faktörleri büyük ölçüde

etkilemiştir. Örneğin şehrin Ankara'ya olan sınırında kerpiç evler yaygın iken şehrin Karadeniz'e olan sınırında ahşap evlerin yaygın olduğu gözlemlenmektedir.

Çankırı İl Merkezinin bulunduğu bölge 3. Jeolojik zamanda meydana gelmiş Oligoseniosen yaştaki jipsli (alçıtaşı) serilerden oluşmuştur. Bu seri kuzeydoğuda Yapraklı ilçesi, güneydoğuda Kızılırmak, güneyde Ankara il sınırı, güneybatıda Eldivan ilçesinin sınırladığı geniş bir alana yayılmıştır. Değişik taşlı tortulların yer aldığı yörede püskürük ve başkalaşım kayalar da görülür. (<https://www.cankiri.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya> , İklim ve Coğrafya, Erişim Tarihi: 05.07.2022)

İlde dağlar, ovalar, yaylalar, akarsu ve göller açısından yer şekilleri çeşitliliği görülmektedir. Topraklarının çoğunluk kısmı dağ ve tepeden oluşmaktadır. Ilgaz Dağları şehrin en bilinen ve en yüksek dağlarıdır. Kış mevsiminde Ilgaz Dağı eteklerinde bulunan kayak tesislerinde kayak yapılmaktadır. Bu dağlar Çankırı ve Kastamonu arasında bir sınır bölge olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki toplum arasında Ilgaz ilçesinin hangi ile ait olduğuna dair tartışmalara da yapılan alan araştırması sırasında rastlanmıştır.

Çankırı topraklarının yaklaşık %60'ı dağlar ve yüksek tepelerden oluşmaktadır. İlın kuzey sınırındaki dağlar, aynı zamanda en yüksek kesimi teşkil etmektedir. Kuzey Anadolu dağlarının ikinci sırasındaki Ilgaz Dağları, doğu-batı düzleminde uzanmaktadır. En yüksek noktası 2587 metre olan söz konusu dağ sırasının üzerinde Küçükhacet Tepesi (2546 Mt.), Büyükhacet Tepesi (2587 Mt.), Kulpi (1980 Mt.), Bulancak (1935 Mt.), Altunsivrisi (1934 Mt.) ve Kocadağ (1763 Mt.) bulunmaktadır. (<https://www.cankiri.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya> , İklim ve Coğrafya, Erişim Tarihi: 05.07.2022)

Dağlık alanların geniş olması sebebiyle Çankırı'da yayla kültürü çok yaygın değildir. “Yaylalar genel arazinin %2,5-3'ünü oluşturur ve bu yaylalar genellikle Ilgaz Dağları üzerindedir.” (Büyüm vd. 1982) Şehrin genel yapısında bitki örtüsünün cılız oluşu Ilgaz Dağlarına olan rağbeti arttırmakta bu bölgeye hem turistik ziyaretlerin olmasına hem de yayla kültürünün devam etmesine olanak sağlamaktadır.

İl sınırları içindeki akarsuların en büyüğü, aynı zamanda ülkemizin en uzun nehri olan Kızılırmak'tır. Kara ikliminin tüm özelliklerinin görüldüğü ilde, akarsuların akış miktarlarında meteorolojik değişimlere paralel olarak düzensizlikler görülmekte, yazları bazı sularda azalma görülürken, irili ufaklı dere ve çayların tamamen kurduğu görülmektedir. Eskiden ciddi can ve mal kayıplarına yol açan taşkınların, son yıllarda alınan önlemler sayesinde tehlike oluşturmadığı bilinmektedir. Ankara'nın Kızılcahamam ilçesinden doğarak Orta, Kurşunlu ve Ilgaz'ın topraklarını sulayan Devrez Çayı ise 211 Km. uzunluğunda ve 8.9 m³/sn.lik debiye sahiptir. Önemli bir kolu da kent merkezinden geçen Tatlıçay (Acıçayla birleşerek) 96 km uzunluğunda olup

sularının tuzlu olmasından dolayı yararlanılan bir akarsu değildir. (<https://www.cankiri.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya>, İklim ve Coğrafya, Erişim Tarihi: 05.07.2022)

Çankırı halkı ırmak suyunu kanallarla pirinç tarlalarına taşımakta ya da bostanlara çekmektedir. Bunun dışında yazları hayvanlarının su ihtiyacını giderebileceği bir kaynak olarak da köylü tarafından değerlendirilmektedir.

Karadeniz iklim kuşağından İç Anadolu Bölgesine özgü kara iklimine geçiş kuşağında yer almasına rağmen Çankırı'da genellikle İç Anadolu'ya özgü iklim hüküm sürmektedir. Merkez, Ilgaz ve Yapraklı ilçelerinde kışlar serin, yazlar ılık geçmektedir. Hemen hemen her mevsim yağışın görüldüğü ilde ortalama yıllık yağış miktarı 392-538 (kg/m²) arasında değişmektedir. (Türkoğlu,1999: s.7)

Çankırı'nın Ilgaz, Yapraklı ve Merkez dışında kalan ilçeleri yazları kuraklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Irmak suyunun tuzlu olması, yeterli su kaynağının sağlanamamasına sebep olmaktadır. Yılın belli dönemlerinde özellikle yaz aylarında bazı köylerde yağışın az olması sebebi ile susuzluk sorunu yaşanmaktadır. Böyle durumlarda köylüler ilçe merkezindeki çeşme ya da köy çeşmelerinden su ihtiyacını karşılamaktadır.

Güneye doğru inildikçe bitki örtüsünde değişim ve zayıflama gözlemlenir. Yapılan son araştırmalarda yaklaşık 2-3 yüzyıl öncesine değin il topraklarının kimi tuzlu bölgeleri hariç olmak üzere ormanlarla kaplı olduğu belirlenmiştir. Fakat genellikle tarla açmak amacıyla yapılan bilinçsiz kesimler, hayvan otlatmada ormanlardan yararlanılmak istenmesi, müdahale imkânı olmayan orman yangınları ve iklim değişiklikleri yüzünden bu ormanların büyük bir bölümü yok olmuştur. (Türkoğlu,1999)

Bölge halkı il, ilçe, köy, mahalle bazında kurulan dernekler aracılığı ile bu boş kalmış arazilere ağaç dikme şenlikleri adı altında hatıra ormanı oluşturma çalışmalarını sürdürmektedir. Köyden şehre yaşanan göçler sebebiyle hayvancılık ve tarımın bölgede azalması boşaltılan arazilerin verimsiz bir toprağa dönüşmesine sebep olmuştur. Bu verimsiz arazileri bölge halkı ya da kurulan dernekler aracılığı ile tekrar canlandırma, yeşillendirme çalışmaları yapılmaktadır.

İldeki bitki örtüsünün üst florasını oluşturan iğne yapraklı ağaçlar, özellikle de karaçam, sarıçam, ardıç, meşe, ladin ve köknar gibi orman ağaçlarıyla ahlat ve kızılçık ağaçlarıdır. Bitki örtüsünün alt florasında ise hububat, yemlik ve yemelik baklagiller ile ayrikotu, devediken ve yumak gibi bitkiler bulunmaktadır. Ayrıca akarsular boyunca söğüt ve kavak ağaçları ile zengin meyve bahçelerine de rastlanmaktadır. (<https://www.cankiri.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya>, İklim ve Coğrafya, Erişim Tarihi: 05.07.2022)

Özellikle Çankırı’da halk doğada yenilebildiği keşfedilmiş otları belli mevsimlerde toplayıp tüketmektedir. Bunlardan bazıları tekecen (yemlik), madımak, pancar otu gibi otlardır. Madımak bitkisinin ıspanak gibi yemeği yapılır ya da ayıklanıp temizlenerek daha sonra tüketilmek üzere buzluğa kaldırılır. Tekecen ya da yemlik olarak nitelendirilen bitkiyi ise çiğ şekilde tuzlayıp yufka ekmeğinin içine koyarak tüketirler. Pancar otunu ise kavurup bükme denilen çöreğin içine koyup yerler. Halk coğrafyaya, iklime ve yer şekillerine göre yaşamını şekillendirmiş olsa da zamanla büyük şehirlere yapılan göç artmış ve yaygınlık kazanmıştır. Bu yüzden şehrin kalkınma hızı düşmüştür.

2.7. Nüfus Yapısı

İlde yıllık nüfus artış oranı %2,12’dir. Bölgede tarımdan elde edilen gelirin azalması, sanayi alanındaki gelişmeler ve doğurganlık oranının azalmasına bağlı olarak nüfus artış hızı düşmüştür. “19. yüzyılın sonunda yaklaşık 16 bin olduğu tahmin edilen nüfusunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında 10 binin altına düştüğü görüldü. (1927'de 8.847). Ancak 1940'ta 10 bini yeniden aşabilen (10.235) nüfus 1970'te 25 bini geçti (26.124). 1990'da da 45.496'ya ulaştı.” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe>, Çankırı, Erişim Tarihi:07.06.2022) Bölge halkının bir kısmı buralardaki evlerini yazlık/kışlık olarak kullanmaya başlamıştır. İl ve ilçeleri eğitim sebebiyle de göç vermektedir. Bu göçlerin bazıları ilçe ve köylerden Merkez ilçeye olsa da büyük bir kısmı büyükşehirlere göç şeklindedir.Çankırı’nın kalkınma hızının düşük olması, bölgede yeterli imkanların bulunmayışı il dışına yapılan göçlere sebep olmuştur. Geride kalan nüfusun büyük çoğunluğu yaş ortalaması yüksek olan nüfus olmuştur. Buna bağlı olarak doğurganlık da azalmıştır. Bu sebeple bugün Çankırı nüfus artış hızı düşük iller arasında değerlendirilmektedir. Nüfus artış hızının düşük olması şehre yapılan yatırımın düşmesi ile doğru orantılı olmuştur.

İlçe	Nüfus 2020	Nüfus 2021	Nüfus Artışı %	Belediye Sayısı	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı	Köy Nüfusu	Şehir Nüfusu	Şehirde Oturan %	Alanı km ²	km ² 'ye Düşen Kişi
Atkaracalar	4.904	4.968	1,31	2	11	8	675	4.293	86,41	234	21
Bayramören	2.611	2.433	-6,82	1	3	27	1.957	476	19,56	310	8
Çerkeş	16.805	16.746	-0,35	2	14	49	4.592	12.154	72,58	1140	12
Eldivan	5.986	5.977	-0,15	1	6	16	2.686	3.291	55,06	947	6
İlgaz	13.866	13.700	-1,2	1	9	75	5.875	7.825	57,12	350	39
Kızılırmak	7.130	7.122	-0,11	1	3	26	4.518	2.604	36,56	845	8
Korgun	4.546	4.569	0,51	1	4	12	1.950	2.619	57,32	514	9
Kurşunlu	8.424	8.463	0,46	1	11	27	3.555	4.908	57,99	378	22
Mekez	97.326	100.027	2,78	1	14	50	9.463	90.564	90,54	609	164
Orta	11.450	13.207	15,34	2	8	25	6.691	6.516	49,34	706	19
Şabanözü	11.661	11.567	-0,03	1	7	18	2.814	8.843	75,86	467	25
Yapraklı	7.719	7.646	-0,95	1	6	38	5.495	2.151	28,13	741	10
Çankırı	192.428	196.515	2,12	15	96	371	50.271	146.244	74,42	7.541	26

Tablo 2.1. 2021 yılı sonunda Çankırı ili ve ilçelerinin yerleşim yeri ve nüfusla ilgili sayısal bilgileri

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ank%C4%B1r%C4%B1%27n%C4%B1n_il%C3%A7eleri#

3. LAKAPLAR

Adlandırma doğal olarak insanın sosyalleşmesi ve gelişebilmesi için temel unsurlardan biridir. Adlandırma eylemi, bireyin çevresi ile olan ilişkilerine bağlı olarak geliştirdiği ve gerçekleştirdiği bir faaliyettir. Bu bağlamda lakaplar insanların çevresiyle kurduğu ilişkinin bir çıktısı olarak meydana gelmiş adlardır. Lakaplar halk bilimi açısından kültür yaratım ürünü olarak değerlendirilebilir. Planlı ya da plansız ortaya çıkan yaratım ürünleri kişilerin kültürel kimliklerini oluşturmaktadır. Kültürel kimlik kişinin kimliği ve kültürün sentezi ile oluşmaktadır. Kültürel kimliğin oluşumunu Yıldız vd. şu şekilde açıklar:

Kimlik ve kültürün bileşkesini oluşturan kültürel kimlik ise; doğuştan sonra elde edilenler ve kazanılanlarla ilgilidir. Ortak değerlerden, ahlak anlayışından, örf-âdetlerden, edebiyat ve musikiden, topluma has geleneksel sanatlardan, konuşulan dilden, ulusal sembollerden, belirleyici ve farklılaştırıcı mimarilerden, dini inanışın toplumda kendini bulan şeklinden, mutfaktan, günlerin topluma göre ifade ettiği anlamdan, hissedilen duyguların paylaşılması ile ortaya çıkan çok unsurlu bir olgudur. Oluşumu için tarih, din, dil gibi olgular rol alırken yaşanan ortak acılar, sevinçler kültürel kimliği yoğurmakta ve geliştirmektedir (Yıldız vd. 2002, 29).

Adların çevresinde oluşan folklor, lakapları da etkisi altına almıştır ve bu alanda bir kültür birikimi yaratmıştır. İnsanların çocuklarına isim verirken nelere dikkat ettiği, nelerden etkilendiği gibi konular halk bilimi alanında çokça çalışılan konulardandır. Ama lakaplar alanı halk bilimi alanında kendine daha az yer bulmuştur. Yapılan çalışmaların ise bazıları tek yönlü olmuş bazı noktalarda soru işareti yaratmıştır. Yerel araştırmacılar lakaplarla ilgili bilgi toplamış fakat çıkış noktalarını göz ardı etmiştir. Araştırmamızda kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde sıkça karşılaştığımız bir tepki ise şu şekildeydi: “Lakap mı olmaz olur mu bizim burada onlar olmadan olmaz.” Lakap ya da takma ad olarak nitelendirilen bu yakıştırmalar üzerine yapılan bazı tanımlar şu şekildedir: “Bazı kişilere esas adlarının dışında, onların bedensel, sosyal ve kültürel yaşamıyla ilgili olarak verilen ad. Aynı adı taşıyan kardeşler ya da kardeş olmayanları birbirinden ayırmak için, isimlerinin başına konulan büyük, küçük, sarı vb. gibi sıfatlardan her birine “takma ad” denir. (Yund,1960:2302) "Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad" lakap demektir. (bkz. Türkçe Sözlük, C.II, S.956) Türkçe sözlükte ad “Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan söz, isim; herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma

durumu, ün nam, şöhret; Anılacak değer önem.” olarak tanımlanmaktadır. (Türkçe Sözlük,1988) Lakap bir kimseye asıl adından ayrı olarak sonradan takılan ikinci ad; şeref payesi; halife ve sultanların hakimiyet alameti. (Bozkurt, 2003: 65) Arapça bir kelime olan lakabı (çoğulu elkab) dilciler “nebez” ile açıklarlar. Nebez “bir kimseye gizli kalmasını istediği bir ayıbıyla hitab etmek” anlamında gelir. Ancak sonradan aslında “sıfat, vasıf” demek olan, genellikle “kişinin severek aldığı, onu toplum içinde yücelten ad” anlamındaki na’t lakap karşılığında kullanılmaya başlanmış. (Kalkaşendi; Akt. Bozkurt,2003) Lakaplar geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüş çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Orhan Şaik Gökyay lakap takmanın Türklerde eski bir gelenek olduğunu belirtmiş ve Kaşgarlı Mahmud üzerinden bu ifadesini Kaşgarlı Mahmud’un “lakap takma” kavramı için “at takmak” tabirini kullanıldığını söyler. Gökyay, Türk geleneklerinde çocuk belli bir yaşa gelip kahramanlık göstermedikçe ona unvan/lakap verilmediğini, Dirse Han’ın oğlunun bir boğayı alt edip boynunu kestiği için Bugaç; Büre Bey’in oğlu yol kesenlerle savaşıp tüccarların malını onlardan kurtardığı için “Bamsı Beyrek” adını aldığını belirtmiştir. (Gökyay,1973) Bozkurt’un başka bir ifadesine göre Orta Asya Türk Devletlerinde ad yanında lakap geleneğinin de olduğunu özellikle “kara” kelimesinin lakap olarak yaygınlaştığını ifade etmiştir. Örneğin Karaton 410’da Hun İmparatorluğu’nun başına geçen hükümdarın asıl adı değil lakabı imiş. (Prtisaks Akt. Bozkurt, 2003) Kara lakabına Kazan Bey Oğlu Uruz Beyin esir olduğu hikayede de “Kara Göne” şeklinde rastlanmaktadır. Alan araştırmasında karşılaşılan Fehmi İkideli’den derlenmiş olan “Karaoğlangil”, Onur Fidan’dan derlenmiş olan “Kara Fikriye”, Vahdet Özcan’dan derlenmiş olan “Kara Merhem” lakapları bu durumun ispatı olacaktır. Bu bahsi geçen lakapların dışında alan araştırmasında sıklıkla “kara” kelimesinin lakap olarak kullanıldığına tanıklık edilmiştir. Ancak çalışmamıza farklı bir görüş getirmeyeceği düşüncesi ile kapsam dışı bırakılmıştır. Anadolu’da ailelerin sülale veya soyadı olarak mutlaka bir lakabı olduğunu fakat bu lakabın çekirdek aileye değil birbiriyle akrabalık bağı olan bir sülaleye yani daha geniş bir topluluğa ait olduğunu bu nedenle Anadolu köy, kasaba ve şehirlerinde hemen hemen herkes birbirini tanıdığını belirten Bozkurt, ekleyerek Cumhuriyet’in ilk yılları ve soyadı kanunun kabulünün arkasından uzun süre de varlığını sürdüren bu geleneğin son otuz yılda yaşanan yoğun göç olgusu ile giderek kaybolduğunu ama bazı uygun lakapların bizim de giriş bölümünde belirtmiş olduğumuz gibi soyadına dönüştüğünü

belirtmiştir. (Bozkurt, 2003) Göçle birlikte kişiler daha dar ve dairesel bir mekandan daha geniş bir mekana adım atmıştır. Köylerinde günde iki ya da üç kez gördükleri kişiyi bu geniş mekana yani kente geldiklerinde ya arkalarında köylerinde bırakmışlar ya da bu geniş mekanda birbirlerini daha az görmeye başlamışlardır. Kente göç eden kişi ya da kişiler artık kentte hayatta ve ayakta kalma mücadelesine girmiş ve çevresi tamamen değişmek zorunda kalmıştır. Durum böyle olunca daha önce yaşadıkları yerde yani köylerinde sık sık gördükleri, görüştükleri kişilerle daha az görüşmeye başlamışlardır. Böylelikle aynı kültürün paydaşı olan insanlar arasında sosyal ve kültürel paylaşım azalmış ve zamanla da yok olmuştur. Aralarındaki iletişimin aksamasından lakaplar da nasiplenmiştir.

Örnek kişinin asıl adının dışında özellikle yakınları ve bağlı bulunduğu grubun üyeleri tarafından rahatlıkla kullanılan bir takma adının olduğunu ve bunların daha çok geleneksel kesimde özellikle köylerde daha çok kullanıldığını, bu adların kişinin arkasından söylenildiği gibi bazen de rahatlıkla kişinin yüzüne de söylenildiğini belirtmiştir.(Örnek,2000: 159) Şahıs adları üzerinde hayvan kültü çalışması yapmış olan Karadoğan çalışmasında şahıs adı ve lakap kavramlarını birbirinden ayırmanın zor olduğunu bu nedenle çalışmasında lakap için de şahıs adı tabiri kullandığını belirtmiştir. (Karadoğan,2003) Köksal, Türk nüfus adları üzerinde yaptığı incelemede ad koyma kültüründe dini geleneğin çok baskın olduğu görüşünü dile getirmiştir. (Köksal, 2013) Ad koyulurken göz önünde bulundurulmuş din lakaplarında göz ardı edilmiş ve burada toplum kendi ile bir çelişkiye düşmüştür. Kuranı Kerimde inananların birbirlerini çirkin lakaplarla çağırmaları yasaklanmış ve bu davranışın tövbe edilip vazgeçilmesi gereken fasıklık kapsamında sayıldığını buna ek olarak İslam ahlakına göre bir kişiyi aynı ismi taşıyan başka kişilerden ayırmak ve onun tanındığı özelliğini vurgulamak amacıyla lakap takmakta bir sakınca olmadığını İslami kaynaklardan tespit ediyoruz. İslam tarihinde bu örneklerle rastlandığını “Esec (el-Abdi)”yara izli, “Ahnef (b. Kays)” çarpık bacaklı, “A’rek (topal aksak)”, “A’müş (bulanık gören)” Bozkurt’un çalışmasından tespit ediyoruz. (Bozkurt, 2003) Bostancı, kelimeleri anlamak demek, onların sadece sözlük anlamlarını bilmek değil; onları dile getirenlerin düşüncelerini, toplumsal ve psikolojik gerçekliklerini de kavramak olduğunu belirtmiştir, (Bostancı,2009) Lakaplar toplumsal düşüncüyü, psikolojiyi birebir yansıtmaktadır. Lakaplar kişilerin yaşam tarzları, gündelik işleri ve düşünce yapılarını yansıtmaları sebebiyle bir bakıma toplumların gayri resmi

kimlikleri olmuştur. Toplumların gayri resmi kimlikleri kültürel hafızayı içinde barındırması sebebi ile önem arz etmektedir. Bu sebeple toplumların zaman zaman yaptıkları göçlerle birlikte kültürel hafızayı yansıtan lakaplar da bu göçten etkilenmiştir. Kimi lakaplar -bunların sayısı az olmakla birlikte- kişilerle birlikte yeni mekana girebilmiş sayısı hayli fazla olan kimi lakaplar da kişilerle birlikte yeni mekana girememiştir. Göregenli kişilerin davranışlarını fiziksel mekana uyarladığını belirtmiştir. (Göregenli,2010:201) Bu ifadeden yola çıkarak yapılan alan araştırmasında görüşülen kaynak kişiler köyde sıklıkla kullandıkları lakapları şehre göç ettiklerinde kullanmamaya başladıklarını belirtmişler bunun sebebinin ise şehir hayatının gereklerini yerine getirmek “köylü gibi davranmamak” şeklinde ifade etmişlerdir. Özünel, kent bağlamının geleneksel kodları içine almakta zorlandığını belirtmiştir. (Özünel, 2020:188) Köyden kente göç sırasında lakaplar yerini zamanla da olsa kişilerin gerçek isimlerine bırakmış ya da kente geldikten sonra kişinin birçok farklı topluluğun içinde yer alması sebebi ile yeni lakaplar takılmasına sebep olmuştur. Örneğin bir çocuğa okulda arkadaşları tarafından bir lakap, evde ailesi tarafından bir lakap, mahallede arkadaşları tarafından bir lakap takılmıştır. Görev, zorunluluk ya da tercih nedeniyle girilen topluluğun statüsü ya da davranışına göre farklı lakapların üretilmesine sebep olmuştur. Tabi ki girilen her ortamda kişiye bir lakap takılmıştır kanısına varılamaz çünkü kişinin her topluluk ile sosyal paylaşımı ya da samimiyeti aynı değildir. Lakapların sınırsız ve sonu olmayan bir üretkenlik alanı olduğu görülmektedir, kişiye bir tane isim takılabilirken lakabı birden fazla olabilmektedir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sırasında lakapları eskisi gibi sık kullanmamalarının bir diğer sebebi olarak ise çocuklarının ya da torunlarının kişileri gerçek isimleri ile tanıdıklarını, kişilerin lakaplarını zikrettiklerinde çocuklarının ya da torunlarının anlamakta güçlük çekmeleri olarak belirtmişlerdir. Maynur Kor ile yaptığımız görüşmelerde ise bir konuşmasında kızına ilkokulda iken çok konuşması ve yerinde duramaması sebebi ile öğretmeni tarafından “ayaklı gazete” denilmesi, lise çağında ise üst çene yapısının bozukluğu sebebi ile okulda arkadaşlarının ona “Tavşan” dediğini ve liseden çıkıp üniversite çağına gelene kadar lise çevresi tarafından bu şekilde nitelendirildiğini gülerek anlatmıştır. Kızının hoşuna gitmediğini fakat kaynak kişinin bunu olağan karşıladığı anlaşılmıştır. Kaynak kişi bizim köyde herkesin bir lakabı var bu bize çok normal geliyor ama Ankara’ya gelince burada öyle çok lakap kullanan kalmadı, nadir karşımıza çıkıyor

kızım bu duruma alışkın değildi kabullenemiyordu. Dişlerini yaptırdık ama ne zaman liseden bir arkadaşı ile görüşüp konuşursa onunla hala ‘tavşan’ diye konuşurlar.” Şeklinde ifade etti. Sözlü kültürün aktarımının zayıflaması lakapların da bilinmemesine, kaybolmasına yol açmaktadır. Maynur Kor kızına lakaplardan bahsetmiş olsa idi kızı bu durumu olağan karşılayacak belki de gülüp geçecekti fakat öyle olmadı. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kuşaklararası aktarımın önemini vurgulamaktadır. Walter Ong, kültürün yeni nesillere aktarılmasında sözlü kültür ortamının önemli olduğu, insanların yaşamı için gerekli olan bilgi ve tecrübenin sözlü kültür ortamları vasıtasıyla öğrenilebileceğini belirtmiştir. (Ong,1999)

Geleneklerin etkileşim ve değişime açık olduğu gibi lakaplar da etkileşim ve değişime açıktır. Özünel’in “Eşiktekiler” adlı eserinde belirttiği gibi bu durum “kültürel melezleşme” ile ifade edilebilir. Burke, beklenmedik bir ölçüde yaşanan melezleşmenin bedelleri arasında bölgesel ve yerel kökenlerin yitirilmesinin de olduğunu belirtmiştir. (Burke, 2011:24) kişiler köyden kente göç sırasında birçok değerleri arasında lakaplarını da geride bırakarak yeni mekanlarına gelmiştir. Göç eden kişilerin kültürel birikimleri kentli tarafından reddedilmiş ve yok sayılmıştır. Özünel, insan, mekan ve içinde bulunduğu sosyal çevrenin insanın geleneksel kültürle ilişkisini doğrudan etkilediğini, geleneksel kültürün üretim ve tüketim alanlarının sınırlarının belli olduğunu ve kent merkezine giremeyeceğini ifade etmiştir. (Özünel, 2020:81) Kişiler geldikleri yeni mekanda kabul görmek kentin bir parçası olmak için kentli gibi davranmaya çalışmış ve birçok geleneksel değerini arka plana atmak zorunda kalmış zamanla da unutmuştur. Geline yeni mekanda kişiler yeni kimlik kazanmış ya da asıl kimliğine geri dönmüştür. Bir kısmı da soyadı kanununun gelmesi ile birlikte lakaplarını soyadı olarak almış ve gelinen yeni mekanda tanışılan insanlarla olan sohbetlerinde soyadlarının nereden geldiği sorulduğunda kişilerin anlattıkları sözlü kültürün bir parçası olmuştur. Çünkü insanlar lakaplarını anlatırken bunları hikayeleştirmekte ve bu noktada anlattıkları yadsınamayacak bir sözlü kültür değeri ortaya çıkartmaktadır. Özünel sözlü kültür insanı, tıpkı doğayı, mekanı, zamanı, çevresindekileri hikaye ettiği gibi kendini de hikaye ile ifade eder demiştir. (Özünel, 2020:175) Lakaplar ile ilgili yaptığımız bu çalışmada da kaynak kişilerin lakapların çıkış noktalarını hikayeleştirerek anlattıklarına tanık olduk. Hatta öyle ki kaynak kişilerimizden Vahdet Özcan, Cemil

Dilber ve Özgür Güder lakapların çıkış noktalarını hatırlayamadı fakat o kişi ile ilgili başka bir anekdotu hikayeleştirerek tarafımıza anlatmıştır. Bu hikayeler çıkış sebebi bilinmeyen/hatırlanamayan lakaplar başlığı altında verilmiştir.

Alanda Vahdet Özcan ile yapılan görüşmelerde “Fakire gullep takmak kolaydır.” ifadesi üzerinde durmak gerekirse lakapların büyük bir çoğunluğunun kişinin karakterinde ya da fiziğinde olan bir eksiklikten dolayı takılmış olduğunu, ifadedeki fakirliğin nicel anlamdaki gelir düzeyi ile doğrudan ilgili olmadığını aslen kişinin nitel özelliklerini içine aldığını söylemek yerinde olacaktır. Gullep kelimesinin “Kulp” kelimesinin karşılığı olduğu aşıkardır. Türkçede kullanılan “Kulp Takmak” deyimini Türkçe sözlükte “bir kimseyi, bir şeyi kusurlu göstermek için bahane, kusur bulmak.” (<https://sozluk.gov.tr/> Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Erişim Tarihi:15.11.2022) şeklinde ifade edilmiştir.

4. ÇANKIRI AİLE VE KİŞİ LAKAPLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Lakapları ana başlıkta olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayırmak gerekir. Bunların alt başlığı olarak geçmiş zamanda o şahısla ilgili bir olayın meydana gelmesi ve bu olayın dilden dile aktarılmasıyla toplumun o kişi ile ilgili olayın meydana geliş şeklini olumlu veya olumsuz bir algıya sahip olması halk tarafından uygun görülen yakıştırma ile ortaya çıkmıştır. Lakaplar uzun bir zaman diliminde kişinin kendini tekrarlayan davranış ve tepkileri sonucu yapılan yakıştırma ile oluşmuş, kişinin herhangi bir nedene bağlı olarak ortaya koyduğu davranış ve gösterdiği kahramanlık, kişinin bedenindeki herhangi bir özürden dolayı yapılan yakıştırmanın yaygınlaşması, kişinin sürekli tekrarladığı kelimeler neticesinde toplumun zihninde o kelimenin o kişiyi çağrıştırması ile ortaya çıkmıştır. Soyadı kanunundan önce isim benzerlikleri nedeniyle meydana gelen karışıklıkları ortadan kaldırmak için takılmış olan lakaplar günümüze kadar varlığını sürdürmüş olup bazı kişi isimlerinin toplum tarafından telaffuzunun zor olması nedeniyle isimlerin yerine söylenmiş ve zaman içinde lakap olarak değerlendirilmiştir. Derlemede karşılaşılan lakapları karışıklığa sebep vermemek adına çıkış noktalarını gözeterek kendi içinde sınıflara ayırdık.

4.1. Olumlu Lakaplar

4.1.1. İş ve Uğraşlara Bağlı Olarak Verilen Lakaplar

Araştırmamızın ilk kısmında görüştüğümüz Vahdet Özcan'ın ifadesine göre “Köyde Kabak Sultan vardı bütün lakapları yakıştırmaları neredeyse o yapardı ama o da öldü köylü ona bahçeye sürekli bal kabağı ektiği için Kabak Sultan dedi adı da öyle kaldı.” Kişinin kendini tekrarlayan işleri ve davranışlarından dolayı takılmış bir lakap olarak “Kabak Sultan” örneği karşımıza çıkmaktadır. Remzi Cin köylerindeki ailelerden Civecivler, Yulafçılar lakaplarının çıkış noktalarını şöyle ifade etti: “Çok civeciv yetiştirirlerdi. O yüzden onlara ‘Civecivler’ dediler. Ama sonra sonra konuşa konuşa Çiftçilere döndü, bize de ‘Yulafçılar’ derler. Bizimkiler çok yulaf ekermiş. Yulafçılar yulafçılar derken zamanla ‘Lafçılar’a dönmüş. Adımız ‘Lafçılar’ kalmış.” şeklinde ifade etti ve ardından “Artık yulaf ekmiyoruz eskiden bir yer tutardık oradan gitmediğimiz sürece o yer bizim olurdu ekerdik biçerdik ama devlet zamanla düzenleme getirdi haliyle bağlar bahçeler küçüldü, bizim dediğimiz yer alt komşunun ya da devletin çıktı.” Tarımın yaygın olduğu zamanlar “Yulafçılar” lakabı Remzi Cin

ve ailesi tarafından doğal karşılanırken zamanla bunun “Lafçılar”a dönmesi aileyi rahatsız etmiş ama yine de araştırmamıza fayda sağlayacağı düşüncesi nedeniyle kaynak kişi tarafından anlatılmıştır. Cemil Dilber, İp satan babanın oğluna İpçinin Hasan denildiğini ama zamanla bu ifadenin İtcinin Hasan lakabına dönüştüğünü belirtmiştir. Yulafçılar’ın Lafçılar olması, İpçi’nin İtci şekline dönmesi lakapların zaman içinde ağızdan ağıza aktarılırken ya da kişinin çevresi ile olan ilişkisindeki negatif etkiler sebebi ile lakaplarda anlam kötüleşmesi yaşanmıştır.

Çetin Gübük, köylerinde “Bizim burada bir aile var şu aşağıda otururlar, o aile geldiği yerde hayvanlara nal yaparmış buraya geldiklerinde de biz nalça yaparız dediler o yüzden ‘Nalçalılar’ olarak kaldı isimleri.” şeklinde ifade etti. Nalçalılar lakabına dayanarak lakapların kişinin tanınma ve kendini tanıtmaya ihtiyacı ile de ortaya çıktığı görüşü yerinde olacaktır.

İş ve uğraşlara bağlı lakapların büyük bir çoğunluğunun tarım ve hayvancılık kaynaklı olması da dikkate değer bir husus olarak göze çarpmaktadır. Güldane Yıldırım ile yaptığımız görüşmede ise “Eniştem bahçede çok gül yetiştirmiş. Bu yüzden ona hep ‘Gül Enişte’ dedik, köy halkı da bizden duya duya eniştemin ailesine ‘Güllüoğulları’ demeye başladı.” şeklinde ifade etmiştir. Güldane Yıldırım ile yapılan görüşmelerde daha küçük yaşlarda eniştesinin sürekli tekrarladığı iş ya da hareketten dolayı hafızasında böyle kodladığı kanısına varılmaktadır. İç içe geçmiş bir yapıya benzeyen köy hayatı kişilerin hareketlerinin çevresi tarafından gözlemlenebilirliği imkanını sağlamıştır. Şehir hayatına gelindiğinde ise kişiler bu eylemlerini duvarların arasında apartman dairelerinde sürdürmüşler ve bu da çevresi tarafından gözlemlenebilme imkanı sağlamamıştır. Bunun yerine teknoloji ile birlikte günlük hayatın büyük bir kısmında aktif olarak kullanılan akıllı telefonlar aracılığı ile kullanılan sosyal medya hesapları insanları gözlemleme imkanı sunmuştur. Kişiler yemek, spor, iş, kahve gibi eylemlerini sosyal medya aracılığı ile çevresi ile paylaşmaktadır.

Toplum içinde herkesten farklı ayırt edici fiziksel ve ruhsal özelliklere sahip olmanın yanında toplumun çoğunluk kesiminden farklı iş, hobi ve uğraşlara sahip olmak da dikkat çekmiş ve kişilere lakap takmada etkili olmuştur. Özgür Güder Çavdargil lakabından bahsetmiş bu lakabın bir aile lakabı olduğunu, ailenin bu şekilde nitelendirilmesinin sebebini ailenin İstiklal Harbi zamanında ekin, buğday

kıtlığı nedeniyle çavdardan ekmek yaptıkları için onlara “Çavdargil” denildiğini ifade etmiştir. Ailenin savaş döneminde kriz yönetimini bu şekilde yapması onların bu lakabı almasına sebep olmuştur. Gül Dilek, “Ayhan Abinin babasının eskiden tüpçüsü vardı o yüzden adı Tüpçü Mitat olarak kaldı.” Gül Dilek “Eskiden köylere mahallelere tüpçüler gelirdi, tüpümüz bitince tüpümüzü değiştirirdik, ocağı, katalitiği tüple yakardık. Doğalgaz yoktu çoğu yerde. Bizim köyde hala yok o ayrı. Ama tüpçü de gelmiyor eskisi gibi. Arabası olan arabası ile olmayan servis ile gidip tüpünü doldurup geliyor ama işte ne biliyim eskisi gibi köyde kalabalık da yok olan da kış geldi mi çoluğunun çocuğunun yanına gider. Bayram seyran olmayınca buralarda çok baca tütmez.” Bu noktada Gül Dilek’in “Baca tütmez” ifadesi köylerinin ıssız kalışına içten içe bir serzeniş olarak değerlendirilebilir.

O dönemlerde toplumun çoğunluğundan farklı olarak bir bilgi birikimine, tecrübeye sahip olmak da insanlar tarafından lakap takılmasına neden olmuştur. Örneğin Serhat Tutan ile yapılan görüşmede bahsetmiş olduğu şu iki lakap bu durumu somutlar niteliktedir: “Peşli Dedem Medrese eğitimi görmüş. O zamanlar Medrese eğitimi gören nadir kişilerdenmiş. Dedem medrese eğitimi görürken o zaman cübbe sarık gibi şeyler giyerlermiş. Ona da peş demişler bu yüzden lakabı “Peşli” kalmış. İmamgil ailesinin büyüğü köylerde eskiden imamlık yaparmış. O zamanlar çok eğitilmiş insan olmadığı için insanların eğitimi lakabına yansımış. İmamgil lakabı da bunlardan bir tanesi.” şeklinde ifade etti. Alanda sıklıkla karşılaşılan lakaplardan biri de “Molla” lakabıdır. Şaban Kalkır, “Mustafa amca var. Mustafa Amca hoca olduğu için ona ‘Molla Mustafa’ demişler. Ailesine de Molla Sülalesi diyorlar.” Remzi Cin, “Haktanlar’ın büyük büyük dedeleri okumuş insanlarmış. Yığın yığın kitapları vardı, hep okurdu. Bir gün önüne bir sepet kiraz almış kirazları okumuş başka köyden bir kıza yollamış. Kız da kirazlar bitince sepetle beraber Feyzilerin köye kaçmış, Feyzi de kızı gelini yapmış. Bu adama Derin Hoca da derlerdi. Eskiden bahçeye diktikleri domates biber ekerlerdi, ekilen domates biber ertesi gün kesilirdi. Canı giderdi. Buna bir çare bulamazlardı. Rahmetli babam da bu sebzeler boynundan bükülüyor diye Feyzi Hocaya söylüyor. Feyzi Hoca babama sen oğlunu bana gönder ama gönderirken söğüdün dalını yont bana gönder demiş. Ben de gittim Derin Hocaya verdim. Hoca bana sen git ben bunları cumaya gelirken getiririm dedi. Sonra onlara eski yazıyla bir şeyler yazmış. Babama da bunları söğüde bağla demiş. Onları söğüde bağladıktan sonra sebzelere hiçbir şey

olmadı.” Aileye Feyzi Hocanın bu hikmetinden dolayı “Molla Feyziler” demekle imişler. Kaynak kişi Remzi Cin kendi yaşadığı bu anekdot üzerinden aileye Molla Feyziler denmesinin sebebini aktarmıştır. Alanda görüşülen kaynak kişilerin Molla diye nitelendirdikleri kişilerin ilahi güçleri olduğuna inandıklarını onların tavsiye ve kararlarını güvenle uyguladıkları görülmüştür. Geleneksel tıp uygulamalarından hacamatın da araştırma yapılan sınırlar içinde uygulandığı ve sürdürüldüğü Çetin Gübük’ün anlatısı ışığında anlaşılmıştır. Çetin Gübük, “Müzeyyen Abla hacamat yapardı baş ağrısına sırt ağrısına iyi gelirdi. O yüzden ona ‘Kancı Müzeyyen’ deriz, genç, yaşlı, kadın, erkek demeden herkes ona gider hacamat yaptırır.” şeklinde ifade etti. Kaynak kişi Çetin Gübük köylerinde çıkıkçı ve kırıkçının da eskiden bulunduğunu tarla, bostan, bahçede çalışırken meydana gelen kırık ya da çıkıkla sonuçlanan kazaların hemen ardından çıkıkçı/kırıkçı dedikleri ebeye gittiklerini anlatmıştır. Çıkıkçı/Kırıkçı Ebeye gittiklerinde Ebenin onlara aşureye benzer yapışkan bir karışım hazırladığını ve kemiği yerine oturtma işlemini eliyle yaptıktan sonra bu karışımı çıkan yere sürüp sardığını belirtmiştir. Geleneksel tıp uygulamalarının köylerde çok daha yaygın olmasının sebebi ise o dönemde ulaşım ağının çok gelişmemiş, hastanelerin ise hemen ulaşılabilir bir konumda olmamasındandır. İnsanlar beklenmedik olaylarda kriz yönetimini yaparken tıpkı Çavdargil ailesinin yaptığı gibi farklı bir yöntem deneyerek kendilerine çözüm üretmişlerdir. Bu geleneksel tedavi yöntemlerinin bazıları ise köyden şehre gelindiğinde alternatif tıp adı altında zikredilmiştir. Bu tedaviler kimi zaman fiziksel kimi zaman ruhsal durumları iyileştirmek için yapılmıştır. Geleneksel Tıp Modern Tıbbın gelişmesi ve yayılması ile birlikte işlevselliğini kaybetmiş kimi zaman da küçümsenmiştir. Araştırma alanında bu tedavi yöntemlerinin bazılarının hala kullanıldığını kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler vasıtasıyla tespit edebildik. Kaynak kişilerimizden Ümmü Gülsüm “Torunumun ellerinde yaralar çıktı, bunları önce annemden aldığım elle ocak külü ile iyi etmeye çalıştım. Ama fayda etmedi bu biraz inanmakla ilgili bu işi yaptığım kişi benim yaptığıma inanmazsa hasta yeri iyileşmez, kalbini bozmaması lazım. Fayda etmeyince de başka köyden bir kadına götürdük o kadın da bize bir çeşmenin adresini verdi torunun gitsin o çeşmede yıkansın dedi. Torun da kız bizim ben orada yıkanmam diye tutturdu, yıkamadım. Ne ettimse ikna edemedim, geçmedi elleri. Doktor da iyi edemedi.” şeklinde tarafımıza geleneksel tedavi yöntemlerini kendi deneyimleri ile aktardı. Rivers, Tıp

Büyü ve Din eserinde geleneksel tıbbı “evsel çareler” olarak tanımlamıştır. (Rivers, 2004) Geleneksel tedavi yöntemlerinin bir kısmı bugün hasta hastaneye gitmeden önce ilk müdahale olarak yakınları ya da kendisi tarafından uygulanmaktadır.

İş ve uğraşlara bağlı olarak verilmiş olan diğer lakaplar ise Vahdet Özcan’ın tarafımıza aktardığı “Mustafa Emmi’ye “Kah Emmi” deniliyor, düğünlerde düğün kahyalığı yapar hem de düğünlerde çay dağıtırmış bu yüzden ona Kahya anlamında Kah Emmi demişler. Hatta Kah Emmi de onu iyi bir şey sanıp askere gidince komutanına ‘Ben Kahyayım.’ demiş.” Mustafa Emmi’nin köyde ona yüklenen bu rolü şehirdeki hiyerarşik yapının içine taşımak istediği görülmüştür. Vahdet Özcan’ın amcası, babası ve kardeşlerine ise “Doktorun Çocukları” diyorlarmış. Vahdet Özcan bunu şu şekilde ifade etti: “Büyük dedem (Babasının dedesi) Ankara’da doktorun yanında çalışmış, bu yüzden ona ‘Doktor’ bize de o öldükten sonra ‘Doktorun Çocukları’ demişler.”

Gül Dilek, “Eyüp Amca sürekli köyde yağ satarmış sonra dükkan açmış dükkanda da motor yağı satmaya başlamış bu yüzden lakabı ‘Yağcı Eyüp’ olarak kalmış.”

Cemil Dilber, “Askerde sıhhiye imiş. Askerde iğne yapmayı öğrenince bütün köyün iğnelerini İnneci Sadık yaparmış, lakabı da ‘İnneci Sadık’ olarak kaldı.”

Özgür Güder, aile lakaplarının Destigil olduğunu belirtti. Kaynak kişi Özgür Güder’in aktarımına göre Desti bu yörede topraktan yapılan kap anlamına gelmektedir. “Aile büyüklerimiz 1800’lü yılların başında Kafkaslardan Ilgaz’a gelmiş tek bildikleri iş de çanak çömlek yapmaktır, 100-120 yıl civarı çanak, çömlek, testi yapmışlar. Geçen sene köydeki evlerini yıkmışlar yıkıntıların altından kırmızı toprak, çanak çömlek parçaları çıkmış. Eskiden bahçede bel yaparken de bele sürekli çanak çömlek parçaları takılırmış.” Ailenin çanak, çömlek uğraşı lakaplarına sirayet etmiştir. Aile o dönem çanak çömlek işi ile uğraşmış ama bu ikinci ya da üçüncü nesile aktarılmamıştır.

Remzi Cin’in tarafımıza aktarmış olduğu iş ve uğraşlara bağlı olarak verilen lakaplar ise Müezzinler, Eskilliler, Çilingirler’dir.

“Ailedeki kişiler Camilerde hep müezzinlik yaparlardı. O yüzden o aileye ‘Müezzinler’ diyorlar.”

“Hep sağdan soldan eski topladıkları görüldüğü için aileye ‘Eskililer’ derler.”

“Kazım Abilere ‘Çilingirler’ derler. Dedeleri çilingirlik yaparlardı.”

Şahide Dilmaç, “Babama ‘Ambarcı’ derlermiş. Bir zaman ambarcılık yapmış o yüzden adı öyle kalmış.”

Çetin Gübük, Makaracılar, Rüştüyeler, Ocakçılar lakaplarını da iş ve uğraşlara bağlı olarak verilmiş lakaplar olarak tarafımıza aktarmıştır.

“Marangozluk yaparlarmış o yüzden adları ‘Makaracılar’ kalmış.

“Tahir Efendi diye bir hoca geliyor Bolu’dan. Rüştüyenin ilk müdürlüğünü yapıyor o yüzden o aileye ‘Rüştüyeler’ deniyor.”

Cennet Oruç, “Kayınbabam mobilyacı açtı, halı da satarlardı. Önceden ona ‘Köse’ derlerdi onun yerine ‘Halıcı Bekir’ demeye başladılar. Eşim tarafına bu yüzden ‘Halıcılar’ diyorlar. Ailede şuan mobilya ya da halı işi ile uğraşan kişi bulunmamaktadır.

İş ve uğraşlara bağlı olarak verilen lakaplar köy ortamı ve şehir ortamında farklılık göstermiş kimi zaman da köyden kente geçişte yaşanan iş, uğraş ve meslek değişimleri kişilerin ilk lakaplarının değişmesine ya da kaybolmasına neden olmuştur. Deneyimlerle kazanılan ya da verilen bu lakapların sürdürebilir olması deneyimlerin bir sonraki kuşağa aktarılması ya da aktarılmamasına bağlı olmuştur.

4.1.2. Kişinin Belirgin Fiziki ve Karakteristik Özelliklerine Göre Verilen Lakaplar

Kişinin ilk bakışta göze çarpan fiziki ve karakteristik özellikleri kişiye lakap olarak verilmiş ve yaptığımız alan çalışmasında bu özelliklerin bir özür, bir kusur olarak görülmediği kanısına varılmıştır. Bu kısımdaki lakaplar mizahi bir davranışın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk bakışta göze çarpan belirgin fiziki özelliklere göre verilen lakapların köyden kente geçişi kolay olmuş ve kişilerle birlikte kent yaşamında yerini bulmuştur.

Vahdet Özcan tarafından Kırbıyıklar, Deve, Ceket, Çolak Zarife, Kararsız, Ala Karga, Karışmazlar, Koca Şükrü, Gayretli Kamer, Dede, Kepçe Gürcü, Çil Mevlüt, Tapanayak lakapları kişilerin belirgin fiziki ve karakteristik özelliklerine bağlı olarak verilen lakaplar aktarılmıştır.

“Çok genç yaşında ailenin büyüğü Ali Osman amcanın bıyıklarının bazı yerleri beyazlamış o yüzden ona ‘Kırbyık’ denilmiş, daha sonra ailenin de ismi ‘Kırbyıklar’ olarak anılmaya başlandı.”

“Emine’nin boyu bir kadına göre çok uzundu o yüzden ona köylü ‘Deve’ diyor.”

“Biraz küçükçe olduğu için traktörün üstüne bindiğinde ceket gibi görünürmüş bu yüzden ona ‘Ceket’ demişler.” Kişinin asıl ismini Vahdet Özcan anımsayamadı.

“Solak olduğu için ona ‘Çolak Zarife’ derler. Eskiden solak elle iş yapmak bir özür, bir eksiklik olarak görülürdü.” Çolak sakat kol ya da el anlamına gelmektedir.

“Asıl adı Cevat ama bir işi yapacağı zaman çok kararsız davrandığı için çocukları ona ‘Kararsız’ lakabını taktı.” Kararsız kelimesinin bu köyde sınırı hududu olmayan, ne yapacağı belli olmayan insanlar için kullanılmakta olduğunu alan deneyimlerimiz neticesinde öğrenmiş bulunmaktayız.

“Kulakları büyük büyüktü hep yazmasının altına sıkıştırırdı gözükmessin diye. Bu sebepten ona ‘Kepçe Gürcü’ derdik.”

“Yüzünde çok çil olduğu için ‘Çil Mevlüt’ deniliyor.”

“Bir kadına göre ayakları çok büyük olduğu için ona ‘Tapanayak’ deniliyor.” Vahdet Özcan lakabın sahibinin gerçek adını hatırlayamadı. Toplum arasında lakapların aktif bir şekilde kullanılıyor olması kişilerin gerçek adının zamanla unutulmasına sebep olmuştur.

Vahdet Özcan; Pertlek, Depegöz, Astarabakan, Gögebakan lakaplarının Memiş Amcasına kullanıldığını belirtti. “Gözleri çok büyük olduğu için ona ‘Pertlek Memiş’ demişler. Köylü arasında Pertlek kelimesi akla gelmeyince de bunun yerine Depegöz, Astarabakan ve Gögebakan lakaplarını kullanırlar. Bu yüzden amcamın birden fazla lakabı var.” Göz rengi ile ilgili Kaynak kişilerimizden Şükrü Kalkan, Çakırgil; Cennet Oruç, Göğ Gözlü; Kemalettin Fidan, Çakırgil lakaplarını tarafımıza aktardı. Araştırmalarımız sırasında özellikle renkli gözlerle ilgili kullanılan lakaplara sıkça rastlanmıştır. Renkli gözlü kişilerin sayılarının az olması onları toplum içinde farklı kılmış ve bu tür lakapların takılmasına neden olmuştur. Kaynak kişilerin göz rengi ile ilgili takılan lakaplarla ilgili anlatıları ise şu şekildedir:

Şükrü Kalkan, “Çakır renk olarak mavi renk anlamına da geliyor. O sülaledeki kişiler hep mavi gözlü o yüzden onlara ‘Çakırgil’ diyorlar.”

Cennet Oruç, “Bizim burada mavi gözlüye hep ‘Göğ Gözlü’ derler. Benim babamların sülalesine ‘Göğ oğlanın uşakları’ derler. Babamın dedesi mavi gözlü imiş o yüzden öyle demişler kalmış.”

Kemalettin Fidan, “Emin dedelerin aile lakabı Çakırgildi. Ailede herkes çakır gözlüydü o yüzden öyle derlerdi.”

Göz ile ilgili alanda karşılaşılan diğer lakaplar ise gözün büyüklüğü ile ilgili olarak karşımıza çıkmıştır. Abdullah Eski, “Adamın gözleri çok iri olduğu için ona ‘Dana Göz’ demişler. Adamın adını bilmez kimse ama Dana Göz diyince bilirler.” Onur Fidan, “Asıl adı İbrahim. Gözleri çok pörtlek pörtlek olduğu için ona ‘Pertleme’ derlerdi.”

“Asıl adı Sabri. Doğuştan saçında kır bir kısım varmış o yüzden ‘Ala Karga’ demişler. Hatta oğlu var ona da ‘Orhan Karga’ derler.”

“‘Karışmazlar’ bir aile lakabıdır. Onların soyadları da ‘Karışmazlar’ olmuştur. Dedeleri Hasan Hüseyin kimsenin içine karışmaz, kimseye laf etmezmiş bu yüzden onlara ‘Karışmazlar’ demişler. Soyadı verilirken Memur köye geldiğinde Hasan Hüseyin gelmemiş köylülerden biri de ‘O kimsenin içine Karışmaz’ demiş, soyadları da böylelikle ‘Karışmazlar’ olmuş.”

“Koca Şükrü’nün Eli ayağı büyük olduğu için ona ‘Koca’ lakabını takmışlar. Öyle büyüktü ki elleri ayakları bir oturuşta yirmi çörek yerd. Zamanında Ankara’da Yenimahalle’de bir lokantaya gitmiş ne yersen elli kuruş demişler o da bir oturuşta on tabak yemek yemiş.”

“Kamer Ebe çok fazla işi çok hızlı bir şekilde bitirmiş. Bu yüzden ona ‘Gayretli Kamer’ demişler.” Bu köyde şuanda “Gayretli Kamer gibi iş yapmak” kalıplaşmış bir deyiş olarak kullanılmakta. Lakaplar kişinin davranış özellikleri ile bütünleşik bir yapıda olduğu için bunlar söz şeklinde kalıplaşmış ve aynı sosyal çevreyi paylaşan bireyler arasında deyimlerin işlevini görmüştür.

Cemil Dilber, “Bizim köyde ‘Kara Fakı’ derler, asıl adı Satılmış. Kara Fakı bilgisine güvenilen bir kişi imiş ona bu yüzden ‘fakı’ demişler.” Cemil Dilber Satılmış’ın esmer olduğunu bu yüzden de “Fakı” lakabının önüne “Kara” lakabını da

eklediklerini belirtmiştir. Fakı kelimesi “Fakih” kelimesinin bu yöredeki değişmiş ve dönüşmüş halidir. Fakı sözlükte “Eskiden Anadolu’da köy imamına ve öğretmen gibi okumuş insanlara verilen ad, unvan.” anlamına gelmektedir. (<https://tr.wiktionary.org/wiki/fakı>, Fakı, Erişim Tarihi: 29.12.2022) Lakap takmada kişilerin bilgisi ve görgüsü de etkili olmuştur. Fakat eğitimin sistemleşmesi ile birlikte bu unvanları alabilmek için belli bir eğitim görmüş olmak kistası koyulmuştur. Bu sistemleşme günlük hayatta bilgi ve tecrübesine başvurulmuş bu kişileri de etkilemiş neredeyse onları saf dışı bırakmıştır. Bunun yanında teknoloji ile birlikte insanların arama motorlarından istedikleri bilgiye anında erişebilmeleri de bu lakaplara sahip kişilerin toplum içindeki yerini etkilemiştir. Satı Çam, “Dedeme Müdür diyorlarmış her konuda bir fikri, bilgisi olduğu için. Ama söyleyişte değişe değişe ‘Midir’ olmuş.” Vahdet Özcan, “Dede, Köyde sözü geçen biri imiş. Bizim köyde kimse karşısına çıkıp da sen şöylesin diyemezmiş. Kızını filancaya vereceksin dedi mi üstüne kimse söz söyleyemezmiş, dede birisi sigara içerken içme dediyse bir daha o kişi sigara içemezmiş. Eskinin saygısı böyleymiş işte. Bu yüzden lakabına ‘Dede’ demişler.”

Alanda çok esmer olan kişilerle ilgili lakaplar Araplar, Karaoğlangil, Kara lakaplarına rastlanmıştır. Gül Dilek, “Aile büyüğü Mustafa’nın ten rengi çok koyu olduğu için Mustafa’ya ‘Arap’ demişler. Çocuklarından bahsedilirken ‘Arap Dayının Çocukları’ aileden bahsedilirken de ‘Araplar’ derler.” “Ramazan, küçükken bembeyazmış ona kardan adam gibisin dedi babam lakabı bu yüzden ‘Kardan’ kaldı.” Fehmi İkideli, “Eşim tarafı esmer o yüzden tüm aileye ‘Karaoğlangil’ derler.” Onur Fidan, “Çok esmer olduğu için Fikriye’ye ‘Kara Fikriye’ derlerdi. Onun ataları yani gerisinden gelenler de çok koyu tenli imiş. Onlara ‘Araplar’ derlerdi. Bizim köye gelin olup gelince de ona ‘Kara Fikriye’ dediler.” Kişilerin ren rengi genetik ya da yaşam koşulları ile ilgili olabilmektedir. Özellikle tarımla uğraşan toplumlarda kişinin güneş altında ya da çok soğuk havalarda uzun süreli çalışması nedeniyle ten renginde kalıcı değişiklikler meydana gelebilmektedir. Köylerde hayvancılık ve tarımın bir sonucu olan bu durum şehir hayatına gelindiğinde kişilerin büyük kısmının çok katlı binalarda çalışması ile ortadan kalkmıştır. Hatta öyle ki bu sefer de yoğun iş temposu, uzun çalışma saatleri nedeni ile insanların cildi güneş göremez hale gelmiştir. Bu yeterli gün ışığı alamama hali kişilerde D vitamini eksikliği ve bunun devamında da bazı hastalıkları tetikler hale gelmiştir.

Kişinin fiziki özellikleri ilerleyen tıp ile birlikte değiştirilebilir, dönüştürülebilir bir hale gelmiştir. Artık insanlar fiziki özelliğinde ameliyat ile değişiklik yapabilmektedir. Fiziki özelliğinden dolayı verilen lakap kişinin o özelliğinde ameliyat ile değişiklik yaptırması ile işlevselliğini yitirebilir, kaybolabilir hale gelmiştir. Bu durum şehirlerde popüler bir hale gelmiştir. Köylerde bu tip lakapların yaşıyor olması bu lakapların geçmişinin çok eskiye dayanması ve lakabı alan kişinin yaşı ile ilgilidir. Lakabı alan kişinin yaşadığı dönem ve çevre de bu lakapların kalıcılığı ve devamlılığında etkili olmuştur. Gül Dilek, “Sultan Teyze vardı. Kulakları çok büyük olduğu için ona ‘Kocakulak’ derler. Köy dili ile ‘gocağulak’ deriz.” Hasan Koç, “Mevlüt’e yüzlerinde benler yani çiller olduğu için ‘Çil Mevlüt’ diyorlar.” Arif Şen, “Osman’ın karnı büyük olduğu için ona ‘Küp Osman’ demişler.”

Kişinin sakallarının çıkmaması ile ilgili 2 adet lakap tespit edilmiştir. Bunlar Köseler ve Cıbır lakaplarıdır. Cennet Oruç, “Başta bize ‘Köseler’ derlerdi. Pek sakalları çıkmazmış. Kayınbabamın dedesinin sakalı çıkmazmış.” Kemalettin Fidan, “Hiç saçı sakalı olmadığı için adama ‘Cıbır’ diyorlardı. Normalde ‘Köse’ demeleri lazımdı ama o zaman adama ‘Cıbır’ dediler, Cıbır olarak kaldı.”

Alanda kişinin yüzünde bıyıklarının şekli ile ilgili Kocabıyıklar ve Kırbıyıklar şeklinde 2 adet lakap tespit edilmiştir. Fehmi İkideli, “Ailedeki erkekler hep büyük bıyık bırakmış bu yüzden aileye ‘Kocabıyıklar’ demişler.” Kişilerin sakal ya da bıyıkla ilgili alışkanlıkları şehrin kamusal düzenine gelindiğinde değişmiştir. Fehmi İkideli ile yaptığımız görüşmede Kocabıyıklar ailesinin 40 yaşlarında olan erkeklerinin şuan Ankara’da yaşadığını ve onların meslekleri nedeni ile sakal ya da bıyık bırakmadıklarını ifade etmiştir.

Kişilerin boy ölçüleri nedeni ile verilmiş 3 adet lakap tespit edilmiştir. Hüseyin Dilek, “Bizim sülalenin lakabı ‘Godak’. Kısa boylu, bodur, inatçı hızlı hareket eden adamlara diyorlar bizim ailenin erkeklerinin hepsi de öyle.” Fehmi İkideli, “Bize ‘Gübüller’ derler. Zamanında dedeme ‘Küçük Mehmet’ derlerdi. Bizde sadece dedemin boyu kısa dedemin kısalığı sonradan bizim aileye ‘Gübül’ denilmesine sebep olmuştur. Ben ‘Gübül’ olduğumuzu kabul etmiyorum. Gübül kısa boylu bodur anlamına da geliyor enik anlamına da geliyor şimdi herkes aynı anlamda

kullanmaz kötü huylusu art niyetlisi var.” Vahdet Özcan, “Boyu çok kısa olduğu için Fatma Teyzeye ‘güççük’ yani küçük lakabını takmışlar.”

Kişiler göç ederken kişilikleri ile göç etmiş fakat kişiliklerini oluşturan birçok kültür parçasını ardında bırakmıştır. Yine de kişiliklerinde baskın karakteristik özellikleri her zaman göze çarpmış ve çevresi tarafından fark edilmiştir. Bu sebeple kişilere bu belirgin karakteristik özelliklerden dolayı lakaplar takılmıştır. Alan araştırmamızda kişilerin belirgin karakteristik özelliklerine göre verilmiş 13 adet lakap tespit edilmiştir.

Cemil Dilber, “Asıl adı Afife. Kadın herkesle kavga edermiş bu yüzden ona ‘Horoz Affe’ demişler.”

Fehmi İkideci, “Patgil aile lakabıdır. O ailenin büyükleri ne söyleyecekse pat pat söylemiş. Bu yüzden aileye ‘Patgil’ demişler.” “Ailede eskiden her şeye karışan biri varmış, o yüzden aileye de ‘Zortlaklar’ demişler.”

Serhat Tutan, “Ham Memiş lakabını pek olgunlaşmamış, çocuk kalmış pek ciddi olmayan anlamında kullanmışlar. Zaten olayları fazla ciddiye almıyormuş o yüzden Ham Memiş demişler.” “Kapı komşumuz vardı Molla Ahmetgil. Okuryazarlığı olduğu için arzu hal yazarmış nikah nüfus tarla tapan tapu işlerini halledermiş. Köyde fazla okur yazar olmadığı için o zaman ona ‘Molla Ahmet’ derlermiş.” “Civelekgil gamsız insanlarmış. Mesela hasat zamanı geldiği zaman hasatı en son onlar kaldırırmış. Fazla umursamazlarmış biraz ağır kanlı insanlarmış. Bugün bulduklarını bugün yerlermiş ama neşeli insanlarmış.”

Satı Çam, “Anneanneme ‘Saddam’ derler. Çünkü çok sinirli ve kavgacıymış, eli maşalı bir insanmış benim anneannem.”

Ümmü Gülsüm Ardıç, “Dursun komik bir adam. Hep kahvelerde gezer oralarda hep bir şeyler anlatır ama hep yalan anlatır. Saçlarını hep siyaha boyatır İbrahim Tatlıses’in çok yakın arkadaşı olduğunu anlatırdı. O yüzden ona köyde ‘Palavracı’ lakabını taktılar.” Remzi Cin, “Süleyman konuşurken hom hom konuşurdu. Kaba konuşurdu yani. O yüzden ona ‘Hom Hom Süleyman’ derdik.”

Abdullah Eski, “Ciriti bir yere göndermişler bir yerden bir şey getirmesini istemişler. O gittiği yere o kadar hızlıca gitmiş gelmiş ki ‘Cirit gibi gittin geldin.’ demişler. Şimdi o adamın ismini kimse bilmez. ‘Ciriti tanıyon mu’ derler o zaman

falanca derler.” Abdullah Eski, “Adamın bünyesi küçük boyu falan da kısa. Fakat öyle bir gücü var ki kendisinden çok daha diri olan insanları anında alır yere indirir. Güreşe tuttuğu zaman. O ufak bünyesine rağmen kendinden diri insanları yıktığı için çok sağlam anlamında ‘Taş Kafa’ demişler.”

Emre İkideli, “Ayık Recep her türlü işi çevirmiş ona uyanık demişler sonra ‘Ayık Recep’ olarak adlandırmaya başlamışlar.”

Muhammed Sivri, “Kör Omar’ın gözleri kör değildi. Gözleri çok iyi görürdü. Köyde yaşanan tartışmalarda, başka köyle yaşanan kavgalarda silahlı veya normal kavgalarda hep en önde hiç gözünü kırpmadan kavgaya katıldığı için ‘Kör Omar’ demişler.”

Kemalettin Fidan “Pürüz’ün asıl adı fahri. Adam her şeye bir pürüz çıkartıyordu. O yüzden ‘Pürüz Fahri’ derlerdi. Bir şey olunca Pürüze gidin sorun, Pürüz ne diyor diye konuşurlardı.”

Sebahat Koç, “Ebemin adı Sultan lakabı Kabaktı. Balkabağı gibi hem güzel, tatlıymış. Hem de balkabağı gibi büyük yiğitmiş. Balkabakları iri babayiğit olur ya ondan öyle demişler.”

Cemil Dilber, “Asıl adı Satılmış ama biz İğir/İlişkir diyoruz.” İğir/ilişkir köy halkı tarafından kuru/kötü anlamında kullanılmaktadır.

Fehmi İkideli, “Kafası küçük olduğu için ‘Kuş Kafa’ derler.”

Onur Fidan, “Babanneme Çaştak derlerdi. Köyün dedeleri çocukken ninemi sevmeye gelirmiş ama ninem çok zayıf ve çelimsizmiş. Severken de Çaştak kızım Çaştak kızım diye severlermiş. O zaman çok zayıf, çelimsiz ve bakımsız çocuklara öyle derlermiş. Ninemin adı da bu yüzden ‘Çaştak’ kalmış.” “Ufak tefek bir adam vardı. Çok zayıf olduğu için oraya buraya uçardı ayakta duramazdı o yüzden ‘Con Con Salih’ dediler.” “Çok pis çok eski püskü giyinirdi o yüzden ona ‘Pöstüllü’ dediler.” “Ötürük’ün ağzının hiç ayarı olmadığı için ‘Ötürük’ demişler.”

4.2. Olumsuz Lakaplar

4.2.1. Olumsuz Bir Davranıştan Dolayı Verilen Lakaplar

Halk arasında kişilerin toplum içinde yaygın bir şekilde meydana getirdikleri hal, hareket ve davranışları üzerlerinde adeta bir kimlik oluşturur. Özellikle olumsuz

davranışlar bunda büyük rol oynar. Yalancılık, hırsızlık, dedikodu vb. bu tarz olumsuz davranışlar emsal gösterebilir.

Gül Dilek, “Aslan amca sürekli yalan söylemiş o yüzden lakabına da ‘Yalancı Aslan’ demişler.”

Bamsı Beyrek’te bulunan Yalancı oğlu Yaltacuk karakterinin de söylediği yalandan dolayı Yalancı oğlu Yaltacuk olarak isimlendirildiği Dede Korkut Hikayelerinde görülmektedir.

4.2.2. Fiziki Özüne Göre Verilen Lakaplar

Kişinin fiziki özüne göre verilen lakaplar çevresindeki herkes tarafından bilinmekte ama kişinin yüzüne karşı kullanılmamaktadır. Kaynak kişiler bu lakaplardan bahsederken çoğunlukla çekinmiş ve utanmışlardır. “Bahane vermek, mana vermek gibi olmasın.” ifadeleri kaynak kişiler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu lakaplar köy büyükleri arasında kişileri tanımak, hatırlamak amacıyla kullanılmıştır. Büyükler dışında onların torun ya da çocukları tarafından bu lakaplar kullanıldığında ayıplanmıştır.

Vahdet Özcan, “Asıl adı Ümmü Gülsüm ama bir bacağı daha kısa olduğu için ona ‘Topal Ümmüs’ demişler.” “Mustafa’nın annesi Ayşe kelmiş, bu yüzden Mustafa’ya ‘Kel Ayşe’nin Mustafa’ demişler.” “Çalıklar Sakarcı köyünden gelmedir. Zamanında Mehmet yürürken değişik yürürmüş arkadaşları ona ‘Niye öyle çalık çalık yürüyorsun.’, demişler. Lakabı bu yüzden ‘Çalık’ olmuş. Aileye de Çalıklar demişler. Çalık’ın bir sürü anlamı var. Bir çalmak var, bir de felç geçirip çalınma var. Bizim orada felç geçirene çalındı derler, besmelesiz hareket edip çarpılana da çalındı derler. Çalıklarda bir hoca var köyde kadınların göbeğine yazı yazarmış kadınları iyileştirmek için. Bu hoca sonra felç geçirmiş bu yüzden ‘Çalıklar’ demişler.”

Cemil Dilber, “Mehmet Amcanın kafası yamukmuş bu yüzden ‘Çap Mehmet’ deniliyor. Mehmet’in torunu Mehmet’e de şuan ‘Çap Mehmet’ diyorlar.”

Şükrü Kalkan, “Gerçek soyadları İpek. Zamanında dedeleri altı parmaklı imiş, bu yüzden bu aileye ‘Altıparmakgil’ diyorlar.”

Arif Şen, “Ali’nin bir ayağında doğuştan hasar olduğu için ‘Topal Ali’ demişler.”

Fehmi İkideli, “Kocagöz: Doğuştan gözü yoktu, takma göz taktırdı takma olan gözü de diğerine göre daha büyüktü o yüzden lakabı ‘Kocagöz’ kaldı.” “Adamın adı Ali. Bir ayağı aksadığı için ‘Sapı Kısa’ demişler.” “Adam şaşşı olduğu için ona ‘Eğri Ahmet’ diyorlar.”

Reyhan Kor, “Okula giderken arkadaşları kafasında kepek olduğu için ona ‘Kepek Osman’ demişler, alay etmişler öyle kalmış.” “Kafası çap ve uzun olduğu için ona ‘Çap Sadık’ diyorlar.”

Maynur Kor, “Eniştemin Küçükken kafasında saçkırandan dolayı yaralar çıkmış, yaralar çıkınca kafası bölge bölge saçsız kalmış o yüzden ‘Kel Davut’ demişler.”

Remzi Cin, “Kocamanlardan ‘Topal Bahriye’ derler. Topal olduğu için ‘Topal Bahriye’ demişler.” “Ailede sadece Osman topaldı ama aileye de ‘Topal Osmanlar’ dediler.”

4.2.3. Hayvanlara Benzetilmelerine Göre Verilen Lakaplar

Evreni beraber paylaştığımız hayvanlar da lakaplara konu olmuştur. Bireylerin besledikleri hayvanlardan hareket ederek ya da bir takım davranışları, fiziki özellikleri herhangi bir hayvana benzetilerek verilen lakaplar da bulunmaktadır.

Arif Şen, “Adamın köpeği vardı. Köpeği tumbul tumbuldu. Köpeğe ‘Tomuş’ derlerdi. Sonradan onun adı da ‘Tomuş’ oldu.”

Hayriye Atasoy, “Meryem teyze yapamayacağı işleri yapmaya, ulaşamayacağı şeylere ulaşmaya çalışmış bu yüzden ona ‘deve gibi her yere saldırma.’, Demişler. Bu yüzden lakabı ‘Deve’ olmuş.”

Vahdet Özcan, “Gözleri kediye benzediği için ‘Kedi Veli’ deriz. Bir de bizim köyde Veli ismi çoktur, o yüzden böyle ayırırız.” “ Asıl ismi Abdurrahman ama biz “Ceylan” deriz.”

4.3. Ata, Dede, Baba İsminden Gelen Aile ve Kişi Lakapları

Bireyin mensup olduğu aileden gelen lakaplar Anadolu’nun çeşitli yerlerinde işlevsel olarak halk tarafından geçmişten bugüne aktif olarak kullanılmaktadır. Yöre

halkının belleğine herhangi bir nedenden ötürü verilmiş olan lakaplarıyla kazanmış aileler, çoğu zaman hüviyetlerinde yazılı olan soyadlarından çok lakaplarıyla bilinir

Bu lakaplar aile adının devamlılığında işlevsel bir rol üstlenmiştir. Vahdet Özcan, “Büyük büyük dedenin adı Nebi olduğu için aileyi ‘Nebiler’ olarak nitelendiriyorlar, ailenin soyadı ‘Uysal’.” “Babasının adı Mehmet olduğu için ona Memidiğin Osman deriz. Memidiğin hiç oğlu kızı yoktu. Dudu’nun Emine’yi evlatlık almış. Veset Ağanın oğlu Osman’ı iç güveyliğine yanına almış. Adamın çocuğu yokmuş, kız evladı alıyor ocağım yanmaya devam etsin diye de damadı evine alıyor. Dua ederken bu hanelerden yiyip içenlerin, gelmişlerin geçmişlerin diye dua edildiği için adam damadı haneye alıyor. Amel defteri kapanmasın diye.”

Remzi Cin, “Ailede Ali Osman adında biri vardı. Fakirceydi. O bu köye başka köyden iç güveysi olarak geldi. O yüzden ‘Ali Osmanlar’ diyorlar o aileye.”

4.4. Kişinin Sürekli Tekrarladığı Kelimelerden ya da Çıkardığı Seslerden Kaynaklı Aile ve Kişi Lakapları

Bireylerin kendine özgü sıklıkla kullandığı kavramlar bulunmaktadır. Kişi, kendine ya da çevresine hitaben dile getirdiği bu kavram ya da cümleler zamanla onun toplum içinde çağrılan lakabı olmaktadır. Kişi konuşma bozukluğu sendromuna sahipse kendini ısrarla çıkardığı sesler de buna dahil edilebilir. Bireyin bulunduğu cemiyet, zamanla bu kavram ya da seslere alışır ve yadırgamaz. Böylece bu kavram ve sesler kişinin isminin önüne geçer. Bu durum karşımıza ifade ederken postmodern romanlarda sıklıkla kullanılan “leitmotiv” tekniği olarak da çıkar.

Vahdet Özcan, “Kişinin asıl adı Satılmış ama gençken devamlı ‘Vay Cemo Vay Cemo’ diye türkü söylediği için kişi ve aile lakabı ‘Cemo’ olarak kalmış.” “Asıl adı Ahmet. Annesi küçükken ‘Keydan oğlum keş oğlum’ şeklinde çocuğunu severmiş bu yüzden lakabı ‘Keydan’ olarak kalmış.” Vahdet Özcan “Keydan’ın eşinin lakabı da Ilgıdı ama Ilgıdı’ya neden Ilgıdı denildiğini bilmiyorum.” şeklinde ifade etti. Köye gelin gelmiş kadınların lakaplarının çıkış noktaları köy halkı tarafından bilinmiyor. Kişilerin lakapları kişilerle gelse bile bunların çıkış noktaları bilinmemektedir ve bu haliyle anlamlı bir yapı oluşturmamaktadır. “Asıl adı Şükrü ama annesi küçükken onu ‘Avşar Yavrum Avşar Yavrum’ diye sevdiği için lakabı ‘Avşar’ olarak kalmış.” Alanda kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelere göre avşar burada uyumlu, ılımlı ve çevik kişilere denilmekte imiş. “Babo’nun asıl Adı Hidayet.

Babası Hidayet'i 'babam babam' diye severmiş. Zamanla 'babam babam' kelimesi 'Babo' oldu." Köy halkı arasında zamanla "Baboğ gibi çay içmek" şeklinde kalıp bir değiş oluşmuştur. Vahdet Özcan, "Eğer biri sana 'Baboğ gibi çay içiyorsun.' derse bil ki sen çayı demli içiyorsundur."

Alan araştırmaları sırasında karşılaşılan Keydan, Avşar ve Babo lakapları kişinin bebekliğinde annesinin ya da babasının onu severken kullandığı kelimelerden kaynaklı almış olduğu lakaplardır. Bu örneğe Dede Korkut Hikayelerinden Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek'in anlatıldığı hikâyede rastlanmaktadır. Hikâyede Pay Pürenin oğlunun çıktığı avda karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmesi üzerine ona ad verirler. Ad verme işlemi sırasında Oğuzun ileri gelen insanları ve Dede Korkut da bulunur. Dede Korkut Pay Püre'ye ve oğluna iyi dileklerde bulunarak ad verir.

"(...)Sen oğlunu Bamsam diye okşarsın
Bunun adı boz aygırlı Bamsı Beyrek olsun
Adını ben verdim yaşını Allah versin." (Ergin, 2010)

Dede Korkut'ta karşılaşılan bu ifade ile alan araştırmaları sırasında karşılaşılan bu lakaplar bire bir örtüşmüştür. Geçmişten gelen bu davranışlar toplum farkında olmasa da onların davranış biçimlerine ve yaşam şekillerine yansımıştır.

Vahdet Özcan, "Asıl adı "Teslime" ama konuşurken 'şöyle yaptım bellim, böyle yaptım bellim' diye konuşmuş. O yüzden adı 'Bellim' kaldı." Bu köyde bellimin "Misal" anlamında kullanıldığı kaynak kişilerle yapılan sohbetlerden anlaşılmıştır.

Vahdet Özcan, "Asıl adı Recep. Konuşurken sürekli "örneğin" kelimesini kullandığı için 'Örnek' lakabını takmışlar." "Cıkkıdı Şakir ise genç iken dam üstünde arkadaşları ile topaç atarmış sallarken ağzı ile 'cık cık' diye ses çıkarttığı için lakabı bu şekilde kalmış."

"Korçullu Mustafa'nın oğlu Murat çok geç konuşmuş konuştuğunda da çıkardığı ilk ses 'gılı gılı bab bab' olmuş, bu yüzden onun lakabı 'gılı gılı bab bab' olarak kalmış."

"Havva'nın eşi Ramazan sazıcıydı. Havva bu yüzden çeşmeye gidip gelirken falan sürekli içinden 'dın dın dın' diye mırıldanırmış. Bu yüzden lakabı 'Dın Dın Havva' olarak kalmış."

“İcanın babasına Cödümenin Memiş derler. Annesinin adı Fadimeydi, annesinin adını söyleyemediği için ‘cödüme’ dermiş. Bu yüzden lakabı ‘Cödüme’nin Memiş’ olmuş.”

“Abimin büyük kızı güzel diyemezdi ‘cücel’ derdi. Lakabı bu yüzden ‘Cücel’ olarak kaldı.”

Cemil Dilber, “Konuşurken culuk/cülük gibi yani hindi gibi konuşurlarmış. Bu yüzden ailenin lakabı ‘Colluklar, Cöllükler’ olarak ifade ediliyor.” “Asıl adı Necdet. Necdet bu köyün delisi imiş. Dili dönmediğinden adı sorulunca ‘Detdet’ dermiş.”

Gül Dilek, “Köydeki Hüseyin Amca biriyle konuşurken olay hadise duyduğu zaman oflarmış ne söyleseler off dermiş o yüzden kendisine ‘Of lu Hüseyin’ demişler.”

Arif Şen, “Selam Osman, çok selam verirmiş adamın adı ‘Selam’ kalmış.”

Horiye Atasoy, “Asıl adı Mevlüdüye. Süslenmek için üzerine anahtar takarmış, bu anahtarlar da cıngıl cıngıl ses çıkarırmış, bu yüzden ‘Cıngıllı’ demişler.”

Maynur Kor, “Küçükken ağlarken babo babooğ diye ağlarmış. O yüzden adı ‘Babo’ kalmış. Asıl adı Hidayet.” “Murat, çocukken yumurtalara gılı gılı dermiş. O yüzden adı ‘Gılı Gılı Bab Bab’ olarak kalmış.” “Bir kadın vardı. ‘Gılı Tezik’ diyorlar. Köpeği çağırırken gılı gılı diye çağırırmış. O yüzden adı öyle kalmış.”

Ümmü Gülsüm Ardıç, “Asıl adı Abdurrahman. Bir gün bahçede otururken ‘Orayı german german’ demişler. Adı ‘German’ kalmış. Abdurrahman diyince kimse tanımaz.”

Onur Fidan “Konuşurken çok zorluk çekerdi tek tek konuşurdu konuşurken zorlandığı için sesler çıkarırdı o yüzden ‘Pıt Pıt Salih’ dediler.”

4.5. Bir Olaya Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Aile ve Kişi Lakapları

Yörelerde meydana gelen ve toplumu etkileyen sansasyonel bazı olay ve durumlar bir ailenin ya da kişinin cemiyet içerisinde çağrılan ismi olmaktadır. Yöre halkını şaşırtan ya da üzen bu tarz olaylar, kolektif bilince kazınır ve olayın başrolünde olan kişi ya da kişileri de toplum hafızasında farklı bir yere koyar. Bunun neticesinde de birtakım lakaplar halk tarafından bu kişilere atfedilir.

Vahdet Özcan, “Horkutlar bir aile lakabıdır. Horkut ebe köydeki kişilerin ambarından ekin, un gibi şeyler çalarmış. Bir gün ambara bir çocuk girmiş kadını görünce korkunca ‘horkutu herkil’ diye bağırarak eve gitmiş.” Herkil bu köyde ambar anlamına geliyormuş. Ninenin zamanında yaşadığı bu olay torunlarına kadar sirayet etmiş hala da aileden bir kişi tarif edilirken Horkutlardan şu Horkutlardan bu diye tarif edilirmiş.” “Recep’in annesi Recep’e hamile imiş. Yaşı çok geçkin olduğu için de ona Alime Nine derlermiş. Köylerde giyilen şalvar Çankırı köy halkının deyimi ile ‘Büyük Don’ giydiği için karnı hiç gözükmemiş. Çocuk doğunca kadına hamileliğini sormuşlar Alime Nine de ‘Birden oldu.’ diyince Recep’in lakabı köy halkı arasında ‘Birden’ olarak kalmış.” “Emmim hiçbir türküyü oynamamış ama Gülhan türküsünü duyunca hoplaya hoplaya oynamaya başlarmış. Bu yüzden ona ‘Ninniri Tevfik’ demişler. Türkünün anımsadığı kadarının kaynak kişi burada mırıldandı: Oy Gülhan Gülhan/ Ateşinle yakma Gülhan. Tevfik Emmim torununun adını da ‘Gülhan’ koydu.” Arkasından bu lakap ile ilgili bir anekdotu bizimle paylaştı: “Emmim bir gün Hacılar köyünde hizmetkarlık yapıyormuş. Pirinç zamanı harman yerine tepsi ile yemek götürüyormuş. Yemeklerden biri de bulgur pilavı imiş. Harmana yemeği götürdüğü sırada biri teyip/pikaptan Gülhan türküsünü açmış. O da türküyü duyunca elindeki tepsiyi yere koyup oynamaya başlamış. O oynadığı sırada harmandaki tavuklar yerdeki tepside tık tık bulgur pilavını yemişler.” “Asıl adı Emine. Ama ona ‘Bulduğun Emine’ demişler. Eşi zamanında Kore Savaşına gitmiş. Kore Savaşına gidince karısı ondan haber alamamış. Savaş bitince Kaynak Kişinin ifadesine göre dönerken Kırıkkale’ye kadar yürümüş. Kırıkkale’de durmuş orada çobanlık yapmaya başlamış ve oradan da biri ile evlenmiş. Emine’de eşinden haber alamayınca eşi de dönmeyince eşini öldü sanıyor. Eşi bir ara köye geliyor ama geri gidiyor. Köylü de ‘Adam bulundu.’, diyor bunun üzerine Emine’ye ‘Bulduğun Emine’ diyorlar.”

Horiye Atasoy’un anlatısına göre ise Mehmet Ali amca sürekli başkalarının ambarından ekin çalarmış. Ambar sahipleri “kim var orada.” Diyince o da “Horkut Horkuuut” diye bağırırmış. Kim olduğu ortaya çıkınca lakabı da Horkut olarak kalmış. Şimdi bütün sülaleye Horkutlar deniliyormuş.

Gül Dilek, “Asıl ismi Veli. Doğduğunda kafasında saç olmadığı için annesi “kel oğlum keleş oğlum” diyerek sevmiş. Lakabı bu yüzden “Keleş” olarak kalmış.”

“Ebem bir gün eşekten düşmüş ebemin her tarafı kırılmış. Kırıkçıya götürmüşler kırıkçı kırılan yerlerini sarmış. Köye gelince köydekiler ‘Elif Bibi Dondurma gibi olmuşsun.’ demişler. Elif Ebemin adı o günden sonra ‘Dondurma’ olarak kalmış. Şimdi de annemlere, dayımlara ‘Dondurmanın Çocukları’ derler.”

“Hasan Hüseyin Amca komşunun oğlu ile kavga ediyor kavgada komşunun oğlu kulağını ısırması. Isırınca kulağının bir kısmı kopuyor. Bu yüzden ona köylü ‘Kulaksız’ lakabını vermiş.”

“Memiş Amcanın çocukken sürekli burnu akarmış. Büyükler ona “Sümüklü Memiş” demiş.”

Güldane Yıldırım, “Dedem köy köy gezip satıcılık yaparmış. Şuan oturduğumuz köye geldiğinde de güreş müsabakası varmış. O müsabakaya katılmış, katıldığı müsabakada arka arkaya yedi kişiyi yenmiş. Bu yüzden aile lakapları ‘Yedibela’ olmuş.”

Arif Şen, “Gerçek Adı Hüseyin ama çocuğa hiç adıyla seslenmezdik. Dedelerinin adı da Hüseyin’di. Onlar hep genç yaşta öldü. Bu yüzden adı ile seslenmezdik de Kömüş derdik. Yakup’un Çocuğu olmuyordu. Bir mevki vardı oraya gidince çocuğu oldu o mevkide de hep camızlar yatardı bu yüzden oraya “Kömüşlük” demişler.”

“Asıl adı İsmail. Babalığı Karabiberim top top şekerim, karababağım diye severmiş. Babam öksüz büyümüş. Mezar taşına da parantez içinde ‘Karabiber’ diye yazdırdık.”

Maynur Kor, “Kızılırmak’ta nişanlısı varmış. Nişanlısının oraya gidince bir yere saklanır geldiğini haber vermek için ‘Veli cik cik’ dermiş. Adı o yüzden ‘Veli Cik’ kalmış.”

Nevzat Altıntır, “Gerçek adı Ali. Köyün birinde adamın biri varmış. O köyde herkesin bir lakabı varmış. Ali hep köyün dışında kırlarda gezermiş. Hüseyin sormuş ona ‘Sen napıyon sürekli bu kırlarda geziyorsun.’, demiş. Ali de ‘Bana lakap takmalarından korkuyorum.’, demiş. Hüseyin de ‘Taktılar bile.’, Ali de ne demişler demiş, Hüseyin ‘Kır Tilkisi’ dediler sana demiş. Adı ‘Kır Tilkisi’ kaldı ondan sonra.”

Sebahat Koç, “Asıl adı Abdurrahman. Kayınbabamın annesi rüyasında kayınbabama hamile kalmadan önce rüyasında kayınbabamı görmüş. Ondan önceki

çocukları ölmüş hep. Rüyasında demişler ki senin bir oğlun olacak adını Abdurrahman Ceylan koyacaksın demişler. Doğduktan sonra adını sadece Abdurrahman koymuşlar. O yüzden Ceylan lakabını takmışlar.” Ümmü Gülsüm Ardıç, “Asıl adı Abdurrahman. Babamın dayısının bir tane çocuğu olmuş o da doğa doğa çirkin bir oğlan olmuş. Gelen giden ‘Pek çirkin bir çocuğun var.’ demiş. Annesi de ‘Niyeymiş Ceylan gibi benim oğlum.’ demiş ondan sonra lakabı ‘Ceylan’ olarak kalmış.” Ceylan lakabının aynı köyde farklı anlatılarının olması sözlü kültürün ürünlerinin ağızdan ağıza aktarılırken değişime uğramasının somut bir örneği olarak karşımıza çıkar. Lakap takılan kişiye olan yakınlık derecesi de lakapların çıkış noktalarının farklı anlatılmasında etkili olmuştur.

Remzi Cın, “Rahmetli babam kömüş öküzlerle tepeye gidermiş. Dönerken de kalın tahta öküz arabasıyla gelirmiş. Gelirken çok yorulmuş arabanın üstünde uyuyakalınca arabanın üstünden düşmüş altında kalmış. Arabanın altında kalınca teker ağzının oradan doğru dişlerini dökmüş. Arabanın altından kalkınca derenin kıyısına gitmiş ağzını yıkıyor ağzını da yıkayınca dişleri iyice dökülmüş bir iki tane dişi kalmış. Kafası gözü şişmiş köye getirmişler. Aileye lafçılar babama da Lafçılardan ‘Dişsiz Hasan’ derler.”

“Kocamanlar: Caminin oraya üç tane delikanlı geliyor. Kimseleri yokmuş bu köyde. Oraya çadır kuruyorlar. Kavlıoğlundan bu köye gelen adam bu delikanlıların yanına gidiyor. Onları evinin oraya götürüyor. Evinin oradan üç tane yer veriyor. Onlar oraya yerleşiyor. Sonra başka yerleri de alıyorlar. O yüzden ‘Kocamanlar’ diyorlar.”

Şahide Dilmaç, “Eşek Köftesi: Dedemin analığı varmış. Dedem okula giderken analığı kıymayı çıtıratmış yani kavurmuş yanına da ekmeği katık yap diye koymuş. Öğretmen her zaman yemekler yenilirken tek tek masaları gezermiş ‘Senin neyin var senin neyin var’ diye sorarmış sıra dedesine gelince dedesi ‘Köftem var’ demiş. Öğretmeni de ‘Bu nasıl köfte’ demiş. Dedem de ‘Eşek Köftesi’ demiş. Adı da öyle kalmış.”

Ümmü Gülsüm Ardıç, “Gelin olduğu sabah yüzü çok kızarmış da o yüzden ‘Fişne’ demişler. Fişne demelerine de çok kızarmış.”

Cennet Oruç, “Yeğenim Adem oğlunu biraz tombul diye tontişim, tontoşum diye sever. Torunum Ahmet Kağan doğunca da onu da kucağına alınca küçük

‘Mintoş, Mintoli’ diye sevdiler. Adı da öyle kaldı. Çocuğun kırkı daha yeni çıktı ama biz ona hep Mintoli, Mintoş diye sesleniyoruz.”

“Dedemler hep Molla imiş. Şimdikinin evliyası, üleması o zaman molla olarak geçiyormuş. ‘Molla Osmanlar’ derler annemin babası tarafına. Dedem köyde çok hatırı sayılır bir insanmış. Dedemin hep deve katarları varmış, on iki deveden bir deve katar olurmuş. Bunun dişi devesini başka köyden erkek deve çiftleşme döneminde çok rahatsız etmiş. Köyün çobanı gelmiş: ‘Ağam ne yapalım deve bizim deveyi çok rahatsız ediyor.’ demiş. O da ‘Devenin ayağına bir pıkağ vuralım yardibine yatıralım.’ demiş. O zaman düğüme pıkaağ derlerdi, deveyi pıkağ ile yatırılırdı o zaman.” O deve de orada ölmüş. Deve ölünce araştırmışlar bu kimin devesi, kim yaptı diye araştırırken demişler ki Molla Osman’ın çobanı yaptı. O zaman mahkemede kadı varmış kadının huzuruna çıkmış kırk gün ceza vermişler. Cezaevinden çıkıp köye gelince de çok utanmış. Molla Osman’ın ablası bir meyit söylemiş.

Ulan Molla sen irahat dururdun

Ne köylüden ne Türkmenden olurdun

Ne derdin de pıkayı vururdun

Pıkağının açılması güç oldu.

Hiç kimseye karışmazmış öyle efendi bir insanmış. Niye böyle bir iş yaptın demiş. Utanmış çıkamamış köyün içine. Bu deyim böyle kalmış. Biri bir şey yapınca ‘Molla Osman’ın hesabı gibi niye böyle yaptın.’ derler.”

Şaban Kalkır, “Ahmet Amca varmış. Boyu çok kısaymış. Buğday ve arpa tarlalarında çok hızlı koşarmış. O yüzden ona Arpa Kuşu gibisin demişler. Şuanda lakabına ‘Arpa Kuşu’ diyorlar. Çocuklarına da Arpa Kuşun çocukları diyorlar.”

Muhammed Sivri, “Bu Çakıcı denen kişi gençliğinde çok yiğitmiş. Güreşlere katılmış kendi köyünde ya da başka yerlerde. Herkesi de yenermiş, güreştiklerini alıp yere çarptığı için de ‘Çakıcı’ demişler.”

“Bütün köyde yüz hanelik köyde traktörler fergisyon ve diğer marka olduğu halde sadece bu kişinin traktörü ford marka olduğu için bu yüzden ‘Ford Mehmet’ demişler.”

“Bu Daş Kafa denen kişinin düğünü olurken köy odasında eğlence yapıyorlarmış. Bu eğlence esnasında damadın kafasına ağaç kaşıkla vuruyorlar. Ağaç kaşık kırılıyor. Oradakiler de gülüşerek diyor ki ya taş gibi kafan varmış diyorlar bu yüzden lakabı ‘Taş Kafa’ olarak kalıyor.”

4.6. Kişinin Kendini Tekrarlayan Davranışlarından Dolayı Verilen Aile ve Kişi Lakapları

Bireyin sıklıkla dile getirdiği kelimeler kadar ısrarla yinelediği hâl ve davranışları toplumun gözünden kaçmaz. Toplumun kişide sürekli rastladığı bu davranışlar zamanla alışlagelir ve hüviyetin önüne geçer. Halk, yinelenen davranışı kişiye atfeder ve onu toplum içerisinde bir lakaba dönüştürerek kişiyi o şekilde lanse eder.

Vahdet Özcan, “Asıl adı Ali Osman sürekli toprağa elinde bir çubukla ev planı ya da başka bir şeyin planını çizermiş. Bu yüzden ona ‘Plancı’ demişler.”

“Çok çalışkan biriydi, durmadan çok hızlı çalışırdı. Bu yüzden ona ‘Taksi gibisin.’ demişler. O dönemde otomobil köye daha gelmemişti onun yerine kağnı kullanılırmış Mehmet Amcanın hızını ifade etmek için ona ‘Taksi’ demişler. Sonradan konuşula konuşula adı ‘Taksinin Mehmet’ oldu. Bazıları bilmediği için ‘Taksim’in Mehmet’ de derler. Hatta gençler Mehmet amcanın adını ‘Tahsin, Tahsim’ şeklinde telaffuz ederler.”

“Asıl adı Alio. Bizim oralarda Alio diye isim yok zannediyorum onun dedeleri doğudan gelme. Başta biz onun lakabını ‘Alio’ sanıyorduk ama asıl adı Alio imiş. Alio çok iskambil oynardı bu yüzden ona ‘Gara Maça’ derlerdi.”

Fehmi İkideli, “Hamit Sürekli sigara içtiği için lakabı ‘İzmarit Hamit’ olmuş.”

“Sürekli oruç tuttuğu için lakabına ‘Oruç’ derler ama şimdi gerçek adı neydi hatırlayamadım.”

“Çaycılar: Sürekli çaya gidip balık tuttukları için ailenin lakabı ‘Çaycılar’ olmuş.”

“Adam sürekli elinde siyah bir torba ile geziyor o yüzden ona ‘Karaçıkı’ derler.” Çıkın bu yörede çıkı olarak ifade edilmiş.

“Ailenin büyüğü dede sürekli kuş beslerdi o yüzden o aileye ‘Kuşgil’ denilmiştir.”

Remzi Cin, “Boyu kısa sakallı küçük köpekleri çok seven bir adamdı. Bu yüzden ona ‘Köpekçi Ömer’ derlerdi.”

Ümmü Gülsüm Ardıç, “Asıl adı İsmigül. Güneykışla’da evlenmiş kadın babası da Kuzeykışla’da oturuyormuş. Aralarında sadece bir tepe varmış. Sabah kimse uyanmadan babasının evine gidermiş babasının yemeğini yapar, evini temizler evdekiler uyanana kadar köyüne geri dönermiş. Dönerken onu gören komşular da ‘İtfaiye gibi gittin geldin mi’ derlermiş. Adı bu yüzden ‘İtfaiye’ kalmış.”

Ümmü Gülsüm Ardıç, “Tursil eskiden bir deterjan markası şuan hala var mı bilmiyorum. Kadın günde 4-5 kez kıyafet değiştirirdi çok fazla kıyafet değiştirdiği için ‘Tursilli’ lakabını takmışlar. Ben de çocukken çok kıyafet değiştirmişim annem bana hep ‘Tursilli gibisin.’ derdi.”

Kemalettin Fidan, “Emin Dedeye de ‘Kırış’ derlerdi. Çünkü yürüyerek bir yere giderken kırta kırta giderdi o yüzden ‘Kırış’ derlerdi.”

Yusuf, çok zayıftı ama çok ustaydı araba falan da yapardı. Adam çok yaşlı ve zayıf olduğu için üşüyordu herhalde kanında bir hastalık vardı. Yaz kış üst üste giyinip çalışırdı. Üstüne pardösü giyinirdi. Çok giyindiği için de ona ‘Urlu Yusuf’ dediler.”

4.7. Çıkış Sebebi Bilinmeyen/Hatırlanamayan Lakaplar

Bazı lakapların halk arasında neden ve ne zaman çıktığıyla alakalı net bilgi toplum tarafından bilinmemektedir. Kökenleri bir olaya, duruma ya da kişinin kendine has bir özelliğine atıfta bulunmasına dayandırılan bazı lakapların hangi nedenden ortaya çıktığıyla alakalı belirli bir açıklama yoktur. Eskiden beri söylenegelen bazı lakaplar halk arasında sorgulanmadan devam ettirilmektedir.

Vahdet Özcan, “Asıl adı Hasgül’dü ama ona ‘Dottilli’ derlerdi” Hasgül Amca ile ilgili hatırlanan tek şey eşi “Gır Güllü” ile evlenmeden önce ona şu şekilde türkü yakarmış: “Cami benim durağım/Ben Güllü’den ırağım/ Ben Güllü kızı görmezsem/ Şak şak eder yüreğim.”

İcanlar, Ceylan (Abdurrahman)

Cemil Dilber, “Asıl adı Mevlüt ama ‘Polluk’ derler.”

Cemil Dilber’in aktarımına göre Eşek Hasan, köyde imammış. Cemil Dilber bir gün kayınvalidesi ile evde oturuyormuş. Ezan okunmuş. Ezan okununca kayınvalide demiş ki ‘Eşek Hasan ezan okuyor.’ Bunun üzerine Cemil Dilber kayınvalidesine çıkmış. Çünkü Eşek Hasan onun akrabası imiş.

Özgür Güder, “Şeker Ahmet diye dedem varmış benim bu yüzden bize ‘Şekergil’ derler. Şeker Ahmet benim babamın dedesi. Yirmili yaşlarda Rus Harbine gitmiş. Dokuz sene harpte kalmış, dokuzuncu sene sonunda künyesi gelmiş şehit oldu diye. Üç çocuğu varmış, ailesi o yokken çok geçim sıkıntısı çekmiş. Anneanneye konu komşu demiş ki seni evlendirelim. O da başka bir köyden biriyle evlenmiş, evlendiği kişi de erkek çocuk istemiş. Onuncu sene sonunda Şeker Ahmet harpten dönmüş, eve geldiğinde evi kapı duvar bulmuş avluda otlar bitmiş avlu otlardan geçilmiyormuş. Sağa sola sormuş, karısının Ömerli köyünden biriyle evlendiğini söylemişler. Sonradan anlatılana göre Şeker Ahmet avludan çıkarken zeybek oynar gibi bir hareket yapmış ve avludan çıkmış, o günden sonra da bir daha gören olmamış.”

Şükrü Kalkan; “Uzungil”, Fehmi İkideli, “Okkalılar”, Vahdet Özcan; “İlgıdı”, “Das Döndü”, “Eşki Elma”, “İcanlar”, “Tiftikli”, “Gıba asıl adı Hilmi.” “Kara Merhem”, “Gaba Kuyruk”, “Şevket Tos”, Arif Şen; “Urguş, Cırık” Remzi Cin; “Partallar”, Çetin Gübük; “Gacıklar”, “İncioğulları”, “Gimo”, Onur Fidan; “Çakıcıgil”, “Emecen Zekiye”, Cemil Dilber; “Kavun Ağa”, “Körüğün Satı” , “Daldal Zalif”, “Kette Bayram” diğer çıkış noktası bilinmeyen ya da hatırlanamayan lakaplar olarak tarafımıza aktarılmıştır.

4.8. Söyleyişte Değişime Uğrayan Adların Lakap Olarak Değerlendirilmesi

Yöre aksanına göre bazı kavramlar halk arasında telaffuz sorununa sebep olabilmektedir. Aksan sebebiyle ağız yapısına uymayan, telaffuzu zor bazı kavramlar halk arasında daha akıcı ve kolay ifade edilebilir hale getirilmektedir. Bu durum kişi ismi ya da lakabını da etkilemektedir. Bu hususa “Mehmet” isimli bir kişinin yörede “Memo” lakabıyla çağrılması örnek olarak verilebilir.

Cemil Dilber, “Asıl adı Ömer Osman ama köy halkı Omar Osman diyor. Köyde adı Ömer olan diğer kişilere ‘Ömer’ deniliyor. Bir tek bu kişiye ‘Omar’ deniliyor.”

Şükrü Kalkan, “Gerçek soyadları Bocut. Bunu söyleyiş kolaylığı olduğu için biraz da İç Anadolu ağzından kaynaklı Bocdo derler. Aileye Bocdogil diyorlar.”

Ümmü Gülsüm Ardıç, “Zıddık diyoruz ama asıl adı Sıdika.”

Cennet Oruç, “Asıl ismi Dağıstan. Ama ona dilimiz dönmediği için ‘Edesten’ diyoruz.”

4.9. Geldikleri Yerin Adına Göre Verilen Lakaplar

Göçün hareketli olmadığı dönemlerde kişi gittiği yerde oranın yerel halkından farklı görülmüş ve lakap takılmıştır. Kimi zaman dışlanmaya neden olan kimi zamanda halk arasında tanınır hale getiren bu lakaplar genellikle geldikleri yörenin isimlerinin atfedilmesi şeklinde olmuştur. Ancak yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerle birlikte insanların köylerinden daha gelişmiş yerlere göç etmesi olağan bir durum haline gelmiştir. Bu sebeple bu durum farklı görülmemiş ve yeni göç edilen yerde bu türde lakaplar takılmamıştır. Alanda Kozalının Mustafa, Ali Gaflar, Hasekiler, Kavlak Mehmet, Celletler, Üsküdarlılar, Gürcüler ve Acemler şeklinde geldikleri yerin adına göre verilen 8 adet lakaba ulaşılmıştır.

Vahdet Özcan, “Kozaklı diye bir yer vardı Kalecik tarafında ailesi oradan gelme olduğu için ‘Kozalının Mustafa’ derler.”

Remzi Cin, “Ali Gaflar diye bir köyden geliyorlar o yüzden onlara ‘Ali Gaflar’ deriz.” “Rahmetli dedem yetim bir kız alıyor. Babannemle büyütüyorlar onu. Kız evlenme çağına gelince şuraya ağaçtan derme çatma bir ev çatalım diyorlar. Küçük yambul yumbul bir ev yapıyorlar. Bir de evlendiriyorlar. Evi yapınca babannem diyor ki ‘bunlar ne yiyip ne içecek’, şuradan bir pırasalık verelim diyorlar. Pırasa dikmek için yer veriyorlar. Damadına da ‘Pırasa Ahmet’ diyorlar.”

“Suriye’nin Haseki şehrinden gelme onlar. O aileye o yüzden Hasekiler diyorlar.”

“Kavlıoğlu diye bir yerden gelmiş o yüzden Mehmet’e ‘Kavlak Mehmet’ demişler.”

“Amcamın Hanımı oradan gelmeydi. O yüzden ‘Celletler’ derler.”

Çetin Gübük, “Üsküdarlılar: Dedeleri Hüseyin Ağa Üsküdar’dan gelmemiş o yüzden ‘Üsküdarlılar’ derler.”

“Gürcistan’dan gelme bir aile o yüzden ‘Gürcüler’ diyorlar.”

“İran tarafından gelme bir aile oldukları için onlara ‘Acemler’ derler.”

4.10. Aile Lakapları

Derlemeler neticesinde ulaşılan aile lakapları kapsamlı olarak incelendiğinde olumlu lakaplar başlığı altına alınan iş ve uğraşlara bağlı olarak verilen aile lakaplarının şu şekilde olduğu görülmektedir: Doktorun Çocukları, Çavdargil, Destigil, Güllüoğulları, İmamgil, Yulafçılar, Civevler, Müezzinler, Eskililer, Çilingirler, Molla Feyziler, Makaracılar, Rüştüyeler, Nalçalılar, Ocakçılar, Molla Mustafalar ve Halıcılar olarak belirtilebilir. Buradaki iş ve uğraştan kasıt sadece mesleki anlamda değil günlük hayatta rutin hale getirilmiş olan işler olarak da değerlendirilmiştir. Bu lakapların aile lakabı haline gelmesinde ise ailenin büyüklerinin, atalarının ve dedelerinin iş, uğraşları büyük rol oynamıştır. Aile lakaplarını belirleyen cinsiyet genelde erkek olmuştur. Yapılan bu araştırmada ailedeki kadınların iş ve uğraşlarının aile lakabını belirleyen örneğine rastlanmamıştır. Geleneksel toplumda kadının gün yüzüne çıkartılmamış, bastırılmış bir alanın da lakaplar olduğunu bu çalışma ile örneklendirmek yerinde olacaktır. İş ve uğraşlara bağlı olarak verilen lakaplarda kadın menşeli bir lakaba rastlanmadı fakat sadece bir örnekte kadın menşeli bir aile lakabına şaibeli de olsa yapılan araştırmalar sonunda ulaşılmıştır. Bu lakap “Horkutlar” lakabıdır. Horkutlar lakabı bir olaya bağlı olarak ortaya çıkan aile ve kişi lakapları başlığı altında değerlendirilmiştir. Aynı lakabın geçmişi aynı köyden iki farklı kaynak kişiden iki farklı anlatı olarak derlenmiştir. Vahdet Özcan’ın anlatısına göre köyde bir nine köydeki kişilerin ambarından ekin, un gibi şeyler çalamış. Birgün ambara bir çocuk girmiş nineyi görünce korkudan “Horkutu Herkil” diye bağırarak eve gitmiş. (Herkil bu köyde ambar anlamına geliyor.) Ninenin zamanında yaşadığı bu olay nedeniyle o aileye “Horkutlar” deniliyor. Bu anlatı Vahdet Özcan’dan derlenmiş olumsuz bir olaya bağlı olarak ortaya çıkmış kadın menşeli bir aile lakabıdır. Yine “Horkutlar” lakabı ile ilgili Horiye Atasoy’un ifadeleri ise “Mehmet Ali Amca sürekli ambarlardan hırsızlık yaparmış. Ambar sahipleri kim var orada diye bağırınca da

Mehmet Ali Amca korksunlar gelmesinler diye “Horkuut Horkut” diye bağırmış. Vahdet Özcan ve Horiye Atasoy’un anlatıları değerlendirilecek olursa Nine ile Mehmet Ali Amca evli olduğu için karı koca ikisi de ambarlardan hırsızlık yapmış ve “Horkut” kelimesini kullanmış olabilir. Ya da hırsızlığı yapan bunlardan sadece biriydi ama lakapların geçmişinin de ağızdan ağıza anlatılarak aktarılması sebebi ile zaman içinde unutulduğu için ya da anlatan kişiden anlatı üzerinde izler kaldığı için anlatının varyantları oluşmuştur. Belki de bu varyantlaşma sebebi ile lakabın menşei Mehmet Ali Amca iken Nine olmuştur.

Kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde lakap anlatılarının farklılaştığına bu çalışmada sıklıkla karşılaşılmıştır. Bu farklılaşmanın köküne inildiğinde ise lakapların çıkış noktalarını anlatan kişilerin o lakabı alan kişilere olan yakınlıkları veya uzaklıkları etkili olmuştur. Aynı köyde yapılan derlemelerde aynı lakabın iyi ve kötü anlamları, farklı anlatımlarına rastlanmıştır.

Kişinin belirgin fiziki ve karakteristik özelliklerine göre verilen lakaplardan aile lakapları ise Kırbıyıklar, Karışmazlar, Çakırgil, Araplar, Patgil, Zortlaklar, Kocabıyıklar, Karaoğlangil, Gübüller, Molla Ahmetgil, Civelekgil, Köşeler olarak tespit edilmiştir. Buradaki fiziki özellik fiziki kusurdan ayrı tutulmuştur. Örneğin “Kocabıyıklar” ailesine ailedeki erkeklerin hep bıyık bırakması sebebi ile “Kocabıyıklar” lakabı takılmış bu yüzden kişinin fiziki görünümünde kendi hür iradesi ile bir değişiklik yapması fiziki bir kusur değil belirgin fiziki özellik olarak değerlendirilmiştir. Molla Ahmetgil lakabının kişinin belirgin fiziki ve karakteristik özelliklerine göre verilen aile lakapları başlığı altında değerlendirilmesinin sebebi ise kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde “Molla” kelimesinin genelde okur yazarlığı olan insana lakap olarak verildiğini Serhat Tutan’ın köyde arzuahalleri o yazar, tarla tapan tapu işleri ve nüfus işlerini hallettiğini bu yüzden ona Molla Ahmet dediklerini daha sonra da aileye Molla Ahmetgil denildiğini ifade etmiştir. Kişinin okur yazar olması ve bu tür resmi işleri halletmesi nedeniyle bu çalışmada belirgin karakteristik özelliklere bağlı verilen lakaplar başlığı altında değerlendirilmiştir. İlerleyen kısımlarda Molla lakabının verilme nedeniyle ilgili farklı anlatılar da değerlendirilecektir.

Karışmazlar ve Civelekgil aile lakapları ise ailedeki kişilerin genel karakteristik özelliklerine göre lakap olarak verilmiştir. Karışmazlar lakabı aile

fertlerinin kalabalık ortamlara girmemesi sadece kendi ailesi ile kendine has bir sosyal yaşam sürdürmesi sebebi ile verilmiş, Civelekgil lakabı ise karakteristik bir özellik olan vurdumduymazlık, gamsızlıkları sebebi ile verilmiştir. Kişilerin belirgin fiziksel özelliklerine bağlı olarak lakaplar yoğunlukta olsa da karakteristik özelliklerine bağlı olarak verilen lakaplara da araştırma alanında rastlanmıştır.

Sınıflandırma yapılırken lakaplar olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ayrı başlık altında toplanmıştır. Buraya kadar olumlu lakaplar başlığı altındaki aile lakaplarından bahsedilmiştir. Olumsuz Lakaplar başlığı altında değerlendirilen ailedeki bir kişinin fiziki özüne göre verilen lakaplar: Çalıklar, Altıparmakgil, Topal Osmanlar olarak tespit edilmiştir. Araştırma alanında Çalıklar aile lakabı ile ilgili iki farklı anlatıya rastlanmıştır: Birinci anlatı Mehmet gençliğinde değişik yürürmüş arkadaşları da “Niye öyle çalık çalık yürüyorsun.” demiş bu yüzden ailedeki Mehmet’in yürüyüşünden dolayı aileye de “Çalıklar” demişler. İkinci anlatı ise Çalıklardan hoca var o hoca hasta kadınlara okuyup onlara büyü yaparmış sonradan felç geçirince hocaya çalındı demişler. Lakapları da Çalıklar olmuş. Kaynak kişi bu lakabın geçmişini anlatırken “bizim burada felç geçirene, besmelesiz hareket edene çalındı derler.” şeklinde ifadelerini sürdürdü. İki farklı anlatının ortaya çıkması ve iki anlatıdan birinin daha iyimser olması anlatan kaynak kişinin aileye olan yakınlık derecesinden kaynaklanmaktadır. Ya da toplumda ayıp kabul edilen ve toplum tarafından dışlanan davranışların gün yüzüne çıkartılmak istenmediği sonucuna ulaşılabilir.

Ata, dede, baba isminden gelen aile lakapları ise: Nebiler, Ali Osmanlar olarak tespit edilmiştir. Ailelere ailedeki erkeklerin isimlerine göre lakap takılmış ve bu şekilde zikredilmiştir. Bu da ataerkil toplum yapısının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Kişinin sürekli tekrarladığı kelime ya da çıkardığı seslerden kaynaklı takılan aile lakaplarından alanda Cemolar örneğine rastlanmıştır. Bu örnekte lakabı alan kişinin gençliğinde “Vay Cemo Vay Cemo” türküsünü söylemesi sebebi ile takıldığı görülmektedir. Lakapların takılma sebeplerinde her zaman belirgin bir olay meydana gelmemiş günlük hayattaki stabil durumlardan da ortaya çıkmıştır.

Bir olaya bağlı olarak ortaya çıkan aile lakapları ise Horkutlar, Dondurma, Yedibela, Kocamanlar olarak tespit edilmiştir. Kişiye lakap takılmasına sebep olan

olay köylü arasında yayılmış ve olaydan sonra kişiye o lakabın takılması ve toplum tarafından kabul görmesi kaçınılmaz olmuştur. Lakaplar doğal bir süreç içinde ortaya çıkmış tıpkı insanlar gibi toplumun yaşayan bir parçası haline gelmiştir.

Kişinin kendini tekrarlayan davranışlarından dolayı verilen aile lakapları Çaycılar, Kuşgil olarak tespit edilmiştir. Bu lakaplar göz önüne alındığında ailedeki erkek bireylerin hobilerinin aileye lakap olarak takıldığı görülmektedir.

Çıkış sebebi bilinmeyen/hatırlanamayan sekiz adet aile lakabı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda kaynak kişilerin bu lakapların çıkış noktalarını hatırlayamamasının sebebi olarak aileye o lakabın takılmasına sebep olan aile büyüğünün ölmüş olması olarak tespit edilmiştir. Sahada yapılan derlemelerde bazı lakapların kişi öldüğünde üstünden zaman geçmiş olmasına rağmen hatırlandığını fakat olumsuz anlamda bir lakap ise bu lakabı iyiye yormaya çalıştığı gözlenmiştir. Bazı lakaplar da kişinin ölümü ile birlikte yok olmuş yani unutulmuştur.

Söyleyişte değişime uğrayan aile lakapları olarak Bocdogil örneği tespit edilmiştir. Halk arasında ağızdan ağıza aktarılan anlatı ya da kelimeler zamanla değişmiş ve ilk zamanki halini her zaman kaybetmiştir. Bocdogil ailesinin soyadı Bocut'tur. Bu yüzden aileye "Bocutgil" deniliyormuş fakat söyleyişte yaşanan zorluk sebebi ile zamanla Bocdogil'e dönmüştür.

Aile lakaplarında son başlık ise geldikleri yerin adına göre verilen aile lakaplarıdır. Bu lakaplar Ali Gaflar, Hasekiler, Celletler, Üsküdarlılar, Gürcüler ve Acemlerdir. Bu kısımda kişilerin göçtükleri yerlerin de lakap takmada belirleyici rol oynadığı görülmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında yapılan derlemelerde toplamda 199 adet lakaba ulaşılmıştır. Bu lakaplar veriliş şekilleri, hikayeleri, ifade ettikleri anlamlar gibi özelliklerine göre tarafımızca sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Olumlu, olumsuz, ata, dede, baba isminden gelen aile ve kişi lakapları, kişinin sürekli tekrarladığı kelimelerden ya da çıkardığı seslerden kaynaklı aile ve kişi lakapları, bir olaya bağlı olarak ortaya çıkan aile ve kişi lakapları, kişinin kendini tekrarlayan davranışlarından dolayı verilen aile ve kişi lakapları, çıkış sebebi bilinmeyen/hatırlanamayan lakaplar, söyleyişte değişime uğrayan adların lakap olarak değerlendirilmesi, geldikleri yerin adına göre verilen lakaplar olarak dokuz ana başlığa ayrılmış ardından da alt başlıklara ayrılmıştır. Olumlu lakaplar; iş ve uğraşlara bağlı olarak verilen lakaplar, kişinin belirgin fiziki ve karakteristik özelliklerine göre verilen lakaplar olarak ikiye ayrılmıştır. Toplum içinde rahatlıkla söylenebilen lakaplar olumlu lakap kategorisine tabi tutulmuştur. Olumsuz lakaplar ise olumsuz bir davranıştan dolayı verilen lakaplar, fiziki özüne göre verilen lakaplar, hayvanlara benzetilmelerine göre verilen lakaplar olarak üçe ayrılmıştır. Bu sınıflandırmanın içinden aile lakabı olan lakaplar da “Aile Lakapları” başlığı altında incelenmiştir.

Çalışmamızın giriş kısmında farklı araştırmacılar tarafından yapılmış olan ad ve ad bilimi tanımlarına, ad bilimi üzerine değerlendirme ve görüşlere yer verilmiştir. İnsanların adlandırma eylemine neden ihtiyaç duydukları üzerine analizler yapılmıştır. Bu analizler yapılırken kaynak kişilerin anlatılarına başvurulmuş ve konu somut bir alana çıkmıştır. Türklerin zaman içinde değişen ve dönüşen ad verme gelenekleri üzerinde durulmuş ve bu gelenekler kaynak kişilerin anlatılarıyla örneklenmiştir. Türklerin ad/isim kelimeleri ile kurulmuş olan deyimlerinin varlığından bahsedilmiş ve bu deyimler örneklenmiştir. Bu örneklerden yola çıkarak Türk Kültürünün ada verdiği önem gözler önüne serilmiştir. Medya ve teknolojinin insanların ad koyma ve lakap takma davranışlarını nasıl etkilediği üzerinde değerlendirme yapılmış, medya ve teknolojinin kişilerde zaten var olanı onlara geri pazarladığı görüşüne varılmıştır. Alanda karşılaştığımız kaynak kişilerin soyadı ile lakabı birbirine karıştırdığına sıklıkla rastladık. Bu durumun soyadı kanunu

gelmeden önce kişilerin lakapları ile tanınmasına yol açtığını analiz ettik. Sonuç olarak Soyadı Kanununun doğrudan lakaplar üzerinde etkisi olduğunu tespit ettik.

Çankırı hakkında genel bilgiler bölümünde ikinci bölümde Çankırı adının menşei üzerinde durulmuş, toponimi teriminin kökeni ve tanımı verilmiştir. Araştırma sırasında Çankırı adıyla ilgili çeşitli rivayetlere rastlanmış ve bu rivayetler araştırmamızda mukayeseli olarak sunulmuştur. Devamında Çankırı tarihi, il idari yapısı, kültürel yapısı anlatılmıştır. Kültürel yapısı bilgi ve tecrübelerimiz çerçevesinde açıklanmış, alan deneyimlerimiz sırasında karşılaştığımız kültürel unsurlar da bu kısımda belirtilmiştir. Ardından din, mezhep ve nüfus yapısı hakkında bilgiler verilmiş ve bu bilgiler ışığında Çankırı ilinin karma bir coğrafyaya sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Çankırı'nın çok göç veren bir konuma sahip olması kültürel yapısında yaşanan bozulma ve kaybolmaya sebep olmuştur.

Üçüncü bölümde lakap kavramı derinleştirilmiş neden lakaplara ihtiyaç durulduğu üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Lakabın çeşitli tanımlarına yer verilmiş, Türklerdeki lakap geleneğinden bahsedilmiştir. Türklerdeki lakap geleneği Dede Korkut metinleri üzerinden örneklenmiştir. Köyden kente yaşanan göçün lakapları nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Kent ortamına göç eden topluluklar ilk başlarda dayanışma ve kültür dernekleri adı altında dernekler kurmuş ve çeşitli önemli günlerde bu derneklerde bir araya gelmişlerdir. Bir araya geldikleri bu derneklerde lakapların kullanımı bir süre daha devam etmiş olsa da zamanla derneklerde bir araya gelme ritüeli de işlevselliğini kaybetmiştir. Ankara ilinde çalışmamıza konu olan Çankırı ili, ilçesi ve köyü bazında birlik, beraberlik ve dayanışma amacıyla kurulmuş sayısı 4.000'i aşan dernek bulunmaktadır. Geleneklerin devamlılığı konusunda il-ilçe ve köy derneklerinin işlevselliği de tartışmaya açık bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çankırı Aile ve Kişi Lakapları Üzerine Bir İnceleme bölümünde ise Çankırı'daki lakaplar çıkış noktalarına göre sınıflandırılmıştır. Kişilerin gündelik hayatta uğraşmış olduğu işlere ve mesleklerine bağlı olarak verilen 26 adet lakap tespit edilmiştir. Köyden kente yapılan göç neticesinde gündelik iş ve mesleklerde yaşanan değişimden dolayı köyde anlamlı olan ve bir mesleği ifade eden lakaplar gelinen yeni mekanda, yani kentte köy ortamına nazaran işlevini yitirdiği görülmüştür. Kişinin belirgin fiziki ve karakteristik özelliklerine bağlı 53 adet lakap,

olumsuz bir davranıştan dolayı verilen 1 adet, fiziki özüne bağlı olarak verilen 14 adet, hayvanlara benzetilmelerine göre 4 adet, ata, dede, baba isminden gelen 3 adet, kişinin sürekli tekrarladığı kelimelerden ya da çıkardığı seslerden kaynaklı verilen 21 adet, bir olaya bağlı olarak ortaya çıkan 25 adet, kişinin kendini tekrarlayan davranışlarından dolayı verilen 12 adet, çıkış sebebi bilinmeyen, hatırlanamayan 28 adet, söyleyişte değişime uğrayan adların lakap olarak değerlendirilmesinden kaynaklı 4 adet, geldikleri yerin adına göre verilen 8 adet lakap tespit edilmiştir. Köy ortamında fiziki özrünün bir eksiklik olarak görülmesi ve özrünün bir kişiyi daha zayıf gösteren bir durum oluşu söz konusuyken kentte böyle bir kullanıma rastlanmamıştır. Ata, dede, baba isminden gelen lakaplarda ailenin büyüğü olan erkek yıllar önce ölmüş olsa bile ailedeki kişilerin o kişinin ismi ile anıldığı görülmüştür. Bu durumun Türk toplumundaki ataerkil yapı ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Günümüz şehir hayatında ise kadın ve erkeğin eşit statüde yer alması ile ata, dede, baba isminden gelen lakapların kullanımının ortadan kalktığı görülmüştür. Kişinin sürekli tekrarladığı sözcüklerden ya da çıkardığı seslerden kaynaklı aile ve kişi lakapları köy yaşamında aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir. Köylerde sık sık bir araya gelen insanlar birbirlerinin en çok hangi sesleri çıkardıklarını ve hangi sözcükleri kullandıklarını tespit ederek bunları lakap olarak kullanmışlardır. Şehirde insanların çeşitli sebeplerle sıklıkla bir araya gelememesi bu tür tekrarlanan ses ve sözcüklere bağlı olarak ortaya çıkan lakapların ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Sözlü kültürün aktarımını en belirgin şekilde sağlayan dil ve onun çevresinde oluşmuş ürünlerden biri olan lakaplar insanların geçmişten bugüne kadar oluşturduğu bir kültürel birikim olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile ve kişi lakaplarının halkın örf ve adeti, tarihi gelenekleri ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Çankırı ve çevresinde aile ve kişilere lakap takma geleneğini incelediğimiz bu çalışmada lakap takılırken hangi faktörlerin rol oynadığı, nelere dikkat edildiği gibi noktalara değinilmiştir. Alan araştırmasında karşılaşılan “Fakire Gullep takmak kolaydır” deyimini üzerinde durulmuş ve bu deyim “Lakap Takmak” ile bağıntılı olduğu sonucuna varılmıştır. Deyimdeki fakirliğin nicel anlamdaki fakirlikle alakalı olmadığını kişinin nitel özelliklerinden yani dış görünüşü, fiziki bir kusuru, hal ve hareketleri ile alakalı olduğu görülmüştür. Lakapların köyden kente Nickname olarak taşındığı ve lakapların bugün şehirde birkaç hatıra anıldığı tespit edilmiştir.

İslamiyet tarafından yasaklanan, hoş karşılanmayan lakap takma eyleminin çok yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Toplumların kültürel kimliklerinin göçler esnasında kaybolduğu, asimile olduğu ya da unutulduğu gözlemlenmiştir. Hayatın birçok kesitini içine alan kişilerin kültürel yaşamları hakkında birçok ipucu veren lakapların da şehirle karşılaştığında unutuldukları görülmüştür. Hem köy hem de kent yaşamındaki kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre kent yaşamında, insanların lakapları; bir konuşma esnasında ortaya çıkan isim benzerliklerini ayırt etmek için nadiren kullanılmıştır. Bu bağlamda lakaplar kişiler için her iki yaşam ortamında da belirgin ayırt edici kimlikleri oluşturmuştur.

Tarihsel empati yeteneğini kullanarak çalışmamızı ele aldığımızda hiçbir şeyin tesadüf gelişmediğini verilen adlandırmaların, kişilerin yaşamıyla, inanış biçimiyle, gelenekleri ve görenekleriyle, ailesel yaşam tarzıyla, yaşadıkları coğrafyanın iklimiyle bir ucundan bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Kültürün, dinin ve yaşayış tarzının adlandırmalara etkisinden bahsettiğimiz kadar ideolojik durumların tesirini de ele almak gerekir. Bu gereklilik karşımıza hem siyasi görüşlerin antroponimi ile ilişkisi hem de devletlerin ideolojik politikasının isimlendirmelerde etkili bir faktör olduğunu çıkarmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABDURRAHMAN, V. (2004) “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, *Milli Folklor*, S. 61, s. 127.
- ACIPAYAMLI O. (1992) Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, ANKARA.
- AKSAN, D. (2000), *Her Yönüyle Dil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKSAN, D. (2009), *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim I-III* (5. Baskı), Ankara: TDK Yayınları.
- ARAS, Ö. (1988), “Ad Koyma, İslam Ansiklopedisi” İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, C: I, s. 332.
- AYDIN, M. (2006) Adbilim Açısından Ordu ve Samsun Ağızlarındaki Bazı Lakaplar, *Türk Dilleri Araştırmaları*, C. 16, İstanbul, s.25-47.
- AYHAN, B. (2007) *Çankırı, Tarih, Kültür, Turizm*, Ankara: Çanfed Yay. s.43.
- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, Tahrir Defteri, nr. 100, s. 1-11; nr. 438, s. 703-715
- BAŞGÖZ, İ. (1986). *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- BAŞKAN, Ö. (1970). Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, s.237-248.
- BOSTANCI, G. (2009) Kişilere İsim Vermenin Sahne Arkası, *Turkish Studies*, Volume 4/3.
- BOYRAZ Ş. (1998) Bir Yöre Örneğinden Hareketle Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S.7, s. 107- 138.
- BOZKURT, N. (2003) Lakap, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.26 : s.65-67.
- BURKE,P. (2011) *Kültürel Melezlik*, Çev. M.Topal. İstanbul :Asur Yayınları.
- BÜYÜM, N. Vd. (1982). *Yurt Ansiklopedisi: Türkiye İl İl Dünyü, Bugünü, Yarını*, C.3, İstanbul, s.1936.
- CAFEROĞLU, A. (1953) IV. Beynelminel Onomastik Kongresi, *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, Sayı V, İstanbul: Aralık s.1-3.
- CAFEROĞLU, A. (1966) *Aydın İli Ağızlarından Örnekler Etnografya Bakımından Özellikleri*, TDAY-Belleten, Ankara.
- ÇELİK, C. (2005). *İsim Kültürü ve Din*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- ÇELİK, C. (2007). “Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 2 s. 5-21.
- DİLAÇAR, A. (1938). “Anadolu Toponomisi ve Fırat Adı- Anadolu Toponomisinde Substratum.” *Türk Dili Belleten, Sayı 31-32*, s.171-192.
- EMECAN, N. (1998) “Türk Kişi Adlarının Değişen Sesi”, Doğan Aksan Armağanı, Ankara: DTCF Yay:366, s. 37.
- ERGİN, M. (2010), *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ERGİN, M. (2013), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım Yayınları.
- GİRGİN, Y. (2021). Orhun Yazıtları’nda Geçen Atasözleri ve Deyimlerin Verdiği Mesajların Dil ve Kültür Birlikteliği Açısından Değerlendirilmesi, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 25.
- GÖKYAY, O.Ş (1973) *Dedem Korkud'un Kitabı*, İstanbul: Kabalcı Yayınları, s. 7, 34, 60.
- GÖNEN, S. (2007) Efsanelere Göre İnsan Adlarından Kaynaklanan Yerleşim Yeri Adları ve Beyşehir Adı, *Konya Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Yıl:2007, Sayı: 17*, s.257-266.
- GÖREGENLİ, M. (2010), *Çevre Psikolojisi İnsan Mekan İlişkileri*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2011) “Anlamları Kötü Türk Kişi Adları”, *Dil Araştırmaları*, S. 8, Bahar, s. 24.
- H. DERNSCHWAM, (1987) *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Y. Önen), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 264.
- HAKSEVER, A.C. (2017) Şehrin Kimliğinde Vakıf Geleneği ve Tasavvufi Kurumlar: (Tekkeler, Zaviyeler ve Türbeler) Çankırı Örneği. *Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyum Bildirileri*, Çankırı.
- HENGİRMEN, M. (1999) *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınevi.
- İBNÜ'L-ESÎR, *el-Kâmil*, IV, 578.
- İMİRGİ, A. (2005) Festival Kavramı Üstüne Düşünceler, *Milli Folklor Dergisi, Sayı 65, Yıl 2005*, s. 29-36
- İnternet: <http://cankiri.gov.tr/sehrimiz> Erişim Tarihi: 10.08.2022
- İnternet: <https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-> Çankırı İsminin Etimolojisi(2022) Erişim Tarihi: 06.06.2022.

İnternet: <https://sozluk.gov.tr/> Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü Erişim Tarihi: 15.11.2022

İnternet: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı#Tarihçe> , Çankırı, Erişim Tarihi: 07.06.2022

İnternet: https://tr.wikipedia.org/wiki/Çankırı%27nın_ilçeleri# Çankırı'nın İlçeleri, Erişim Tarihi: 04.07.2022.

İnternet: https://tr.wiktionary.org/wiki/fakı_Fakı, Erişim Tarihi: 29.12.2022

İnternet: <https://www.cankiri.bel.tr/sayfa/iklim-ve-cografya>, İklim ve Coğrafya, Erişim Tarihi: 05.07.2022.

İnternet: <https://www.cankiripostasi.com/cankiri-adi-uzerine-2-rivayet-makale,586.html>, Metin Yılmaz, Çankırı Adı Üzerine İki Rivayet(2016), Erişim Tarihi: 06.06.2022

JANGABILOVA, Z. (2013) Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesindeki Kişi Adları Üzerine (Aktaran: Gülmira OSPANOVA) *Türkiyat Araştırmaları Dergisi Cilt 33*, s. 29.

KARAAĞAÇ, G. (2013). *Türkçenin Dilbilgisi*, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

KARAAĞAÇ, G. (2015). *Türkçe Alıntılar Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

KARADOĞAN A. (2004) Türk Ad Biliminde Renk Kültü, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 62, yıl 16, s.89.

KARADOĞAN, A. (2003) Türk Şahıs Adlarında Hayvan Kültü, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 57, Yıl 15, s.109.

KELEŞ, D. (1996), *Türk Ad Bilimi Bibliyografyası* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KİBAR, O. (2005) *Türk Kültüründe Ad Verme Kültürü Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 15.

KÖPRÜLÜ, F. (1950), “Türk Onomastique'i Hakkında.” İstanbul Üniversitesi : *Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1(1-2), 221-235.

KURGUN, L. (2002) *Denizli İli Yer Adları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

MEHMEDOĞLU, A, A. (1999) Yer Adları Tarihin Aynasıdır, *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı: 37, 437-552.

O. PRİTSAK,(1950-55) “Qara Studie zur türkischen Rechtssymbolik”, *Zeki Velidi Togan'a Armağan*, İstanbul s. 259.

OĞUZ, Ö. (2019), *Paldır Kültür Kentleşmeler*, Ankara : Geleneksel Yayıncılık.

- ONG, W. J. (1999), *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi*, Çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları.
- ÖNDER, M. (1969) *Efsane ve Hikayeleriyle Anadolu Şehir Adları*, Ankara: Defne Yayınları, s.66-67.
- ÖRNEK, S. (2000) *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖRNEK, S. (2014) *Türk Halkbilimi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık. S.149.
- ÖZKAN, O. (2002) *Çankırı Gelenekleri ve Yaran Kültürü*, Çankırı: Çankırı Valiliği, s.3-4.
- ÖZÜNEL, Ö. E. (2020), *Eşiktekiler*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- RAİF, (1926) *Türkiye'nin Siyhî-İçtimâî Coğrafyası: Kengiri Vilâyeti*, İstanbul: Hilal Matbaası.
- RÁSONYI, L. (1964) "Türklükte Kadın Adları", Ankara: *Türk Tarih Kurumu*, s. 71-72.
- RESMÎ GAZETE, (1934) Soyadı Nizamnamesi, sayı 2891.
- RİVERS, William H. R. , (2004). *Tıp, Büyü ve Din* (Çev. İ. Enis Köksaldı), İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- SAKAOĞLU, S. (2001) *Türk Ad Bilimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.9.
- SAKAOĞLU, S. Soyadlarımızın Başına Gelenler, *Türk Dili Dergisi*, s.24-28.
- ŞAHİN, İ. (1993) Çankırı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, s. 216-218.
- ŞEYHOĞLU H. KEMAL A, (1930) *Çankırı Tarihi*, Çankırı: Vilayet Matbaası.
- ŞEYHOĞLU H. ÜÇÖK H. (1932) *Çankırı'da Ahilikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilâtı*, Çankırı: Okuyan Adam Yayınları.
- TABERÎ, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), VI, 469.
- TAPU KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Kuyüd-ı Kadime Arşivi, *Tahrir Defterleri*, nr. 81, vr. 5^b-10^a. Ankara.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, (1988:12), I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TÜRKOĞLU, Ö. (1999) *Çankırı İl Yıllığı*, Çankırı: Kayıkçı Matbaacılık, s.3-4.
- UYKUCU, K.E. (1981) Renkli Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: Serhat Yayınevi.
- YA'KÜBÎ, *Târîh*, II, 292, 300.

YAVUZ S. ŞENEL M. (2013) Yer Adları (Toponim) Terimleri Sözlüğü, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/8.

YILDIRIM, D. (1998) *Türk Bitiği: Araştırma/İnceleme Yazıları*, Ankara: Akçağ Yay.

YILDIZ Ethem ve AK Muammer, (2002), Doğu Karadeniz’de Kültürel Kimlik, İstanbul: Çatı Kitapları.

YUND, K. (1960) Adlarla İlgili Gelenek ve İnançlar, *Türk Folklor Araştırmaları*, VI. 178, 2302.

EKLER

EK-1: Kaynak Kişi Listesi

Kaynak kişi listesi: Müstear İsim, soyisim, Doğum Tarihi, Memleketi, Medeni Hali, Eğitim, Mesleği olarak düzenlenmiştir.

1. Adı: Vahdet Özcan

Doğum Tarihi: 10.03.1965,

Memleketi: Çankırı,

Medeni Hali: Evli,

Eğitim Düzeyi: İlkokul,

Mesleği: Emekli.

2. Adı: Cemil Dilber

Doğum Tarihi: 15.04.1970,

Memleketi: Çankırı,

Medeni Hali: Evli,

Eğitim Düzeyi: Ortaokul Mezunu

Mesleği: Serbest Meslek.

3. Adı: Özgür Güder

Doğum Tarihi: 11.02.1973,

Memleketi: Çankırı,

Medeni Hali: Evli,

Eğitim Düzeyi: Üniversite Mezunu

Mesleği: Memur

4. Adı: Şükrü Kalkan

Doğum Tarihi: 01.05.1960,

Memleketi: Çankırı

Medeni Hali: Evli,

Eğitim Düzeyi: Lise,

Mesleği: Memur

5. **Adı:** Münevver Ayyıldız
Doğum Tarihi: 05.08.1955,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Okuma Yazma Yok,
Mesleği: Ev Hanımı

6. **Adı:** Seyran Öz
Doğum Tarihi: 01.01.1948,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Ev Hanımı

7. **Adı:** Gül Dilek
Doğum Tarihi: 01.09.1969,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Ortaokul,
Mesleği: Memur.

8. **Adı:** Güldane Yıldırım
Doğum Tarihi: 15.12.1942,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: Okuma Yazma Yok,
Mesleği: Ev Hanımı.

9. **Adı:** Arif Şen
Doğum Tarihi: 11.04.1960,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Emekli.

10. Adı: Fehmi İkideli,
Doğum Tarihi: 12.03.1970,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Ortaokul,
Mesleği: Memur.

11. Adı: Satı Çam,
Doğum Tarihi: 07.06.1989,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Üniversite,
Mesleği: Öğretmen.

12. Adı: Horiye Atasoy,
Doğum Tarihi: 10.06.1971,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Ortaokul,
Mesleği: Ev Hanımı.

13. Adı: Serhat Tutan,
Doğum Tarihi: 31.01.1965
Memleketi: Çankırı
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: Lise
Mesleği: İşçi.

14. Adı: Reyhan Kor,
Doğum Tarihi: 09.12.1967,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: Okuma-Yazma Yok,
Mesleği: Ev Hanımı.

15. Adı: Maynur Kor,
Doğum Tarihi: 04.10.1956,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Ev Hanımı.

16. Adı: Nevzat Altınır,
Doğum Tarihi: 29.10.1989,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: İşçi.

17. Adı: Sebahat Koç,
Doğum Tarihi: 24.07.1975,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Ev Hanımı.

18. Adı: Hasan Koç,
Doğum Tarihi: 27.01.1965,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul Terk,
Mesleği: Emekli.

19. Adı: Remzi Cin,
Doğum Tarihi: 01.01.1939,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Emekli.

20. Adı: Şahide Dilmaç,
Doğum Tarihi: 04.02.1941,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Bekar,
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Ev Hanımı.

21. Adı: Çetin Gübük,
Doğum Tarihi: 11.06.1955,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul,
Mesleği: Emekli.

22. Adı: Ümmü Gülsüm Ardıç,
Doğum Tarihi: 21.10.1949,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Okuma Yazma Yok,
Mesleği: Ev Hanımı.

23. Adı: Cennet Oruç,
Doğum Tarihi: 15.11.1960,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul Mezunu,
Mesleği: Ev Hanımı.

24. Adı: Emre İkideli,
Doğum Tarihi: 27.12.1990,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Bekar,
Eğitim Düzeyi: Lise Mezunu,
Mesleği: Berber.

25. Adı: Hüseyin Dilek
Doğum Tarihi: 18.06.1950,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Okuma Yazma Yok,
Mesleği: Emekli.

26. Adı: Abdullah Eski
Doğum Tarihi: 01.01.1982
Memleketi: Çankırı
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: Üniversite
Mesleği: Kameraman

27. Adı: Şaban Kalkır
Doğum Tarihi: 01.01.1952,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Ortaokul Mezunu,
Mesleği: Çiftçi.

28. Adı: Kemalettin Fidan,
Doğum Tarihi: 16.06.1970,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: Ortaokul Mezunu,
Mesleği: Emekli.

29. Adı: Onur Fidan,
Doğum Tarihi: 16.12.1972,
Memleketi: Çankırı,
Medeni Hali: Evli,
Eğitim Düzeyi: İlkokul Mezunu,
Mesleği: Ev Hanımı.

30. Adı: Muhammed Sivri
Doğum Tarihi: 01.03.1963
Memleketi: Çankırı
Medeni Hali: Evli
Eğitim Düzeyi: Doktora
Mesleği: Öğretim Görevlisi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ALTINTAŞ, Rabia

Uyruğu : T.C

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	AHBV Türk Halk Bilimi	2018-....
Lisans	Gazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı	12.06.2017
Lise	Rauf Denktaş Lisesi	06.06.2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2021-....	Tarım Kredi Teknoloji	Proje Yöneticisi
2017-2021	Birey Eğitim Kurumları	Türk Dili ve Edebiyatı Öğr.

Yabancı Dil

İngilizce Konuşma Orta, Yazma Orta, Okuma İyi

